

czerwiec | 2010

MONITORING PRZEDSIĘBIORSTW SPOŁECZNYCH W MAŁOPOLSCE

RAPORT Z BADAŃ

Maciej Frączek

Seweryn Krupnik

Katarzyna Osiborska

Agnieszka Pacut

Anna Szczucka

WYKAZ UŻYWANYCH SKRÓTÓW:

CATI – Wspomagany komputerowo wywiad telefoniczny (*Computer Assisted Telephone Interview*)

CAWI – wywiad przez Internet, prowadzony za pomocą udostępnienia respondentom kwestionariusza internetowego(*Computer Assisted Web Interviewing*)

CIS – Centrum Integracji Społecznej

ES – Sektor ekonomii społecznej

NGO – Organizacje pozarządowe (*non-governmental organisation*)

MORR – Małopolskie Obserwatoria Rozwoju Regionalnego

PES – Podmioty ekonomii społecznej

PRFON – Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych

PS – Przedsiębiorstwo społeczne

ROPS – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie

ZAZ – Zakład Aktywności Zawodowej

SPIS TREŚCI

1	PODSUMOWANIE	4
1.1	OPIS PRZEDSIĘBIORSTW SPOŁECZNYCH.....	4
1.2	DZIAŁALNOŚĆ SPOŁECZNA.....	6
1.3	ZASOBY LUDZKIE	7
1.4	DZIAŁALNOŚĆ EKONOMICZNA	9
1.5	WSPÓŁPRACA Z OTOCZENIEM.....	11
2	REKOMENDACJE	13
2.1	REKOMENDACJE MERYTORYCZNE	14
2.2	REKOMENDACJE METODOLOGICZNE	17
3	WPROWADZENIE	21
4	CELE MONITORINGU PRZEDSIĘBIORSTW SPOŁECZNYCH W MAŁOPOLSCE	23
5	ODBIORCY MONITORINGU	27
6	METODOLOGIA I REALIZACJA BADANIA.....	30
6.1	OPIS CZYNNIKÓW DETERMINUJĄCYCH PROCES ZBIERANIA DANYCH.....	30
6.2	OPIS NARZĘDZIA BADAWCZEGO	35
6.3	KRYTERIA DOBORU PODMIOTÓW DO BADANIA.....	36
6.4	PRZEBIEG PROCESU ZBIERANIA DANYCH.....	37
6.5	PODSUMOWANIE	46
7	WYNIKI BADANIA	49
7.1	OPIS PRZEDSIĘBIORSTW SPOŁECZNYCH.....	49
7.2	DZIAŁALNOŚĆ SPOŁECZNA.....	61
7.3	ZASOBY LUDZKIE	81
7.4	DZIAŁALNOŚĆ EKONOMICZNA	105
7.5	WSPÓŁPRACA Z OTOCZENIEM.....	119
7.6	PODSUMOWANIE BARIER DZIAŁALNOŚCI PRZEDSIĘBIORSTW SPOŁECZNYCH.....	124
8	SPIS SCHEMATÓW, WYKRESÓW I TABEL	131
9	ANEKSY	135
9.1	KWESTIONARIUSZ ANKIETY.....	135
9.2	TABELA PREZENTUJĄCA WYPEŁNIONE ANKIETY W PODZIALE NA KATEGORIE PRZEDSIĘBIORSTW SPOŁECZNYCH.....	144
9.3	SPÓŁKI PRAWA HANDLOWEGO W MAŁOPOLSCE – PODSTAWOWE INFORMACJE	145

1 PODSUMOWANIE

- Niniejsze opracowanie stanowi końcowy etap projektu monitoringu małopolskich przedsiębiorstw społecznych i zawiera w szczególności analizę wyników badania oraz rekomendacje merytoryczne i metodologiczne, a także opis celów badania, głównych odbiorców monitoringu, stosowanej metodologii oraz przebiegu realizacji badania.
- Diagnoza dokonana została w ramach projektu „Akademia Rozwoju Ekonomii Społecznej” (ARES) realizowanego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie (ROPS).
- Badanie zostało zaprojektowane i zrealizowane przez zespół składający się z przedstawicieli Centrum Ewaluacji i Analiz Polityk Publicznych UJ (CEAPP) oraz Fundacji Gospodarki i Administracji Publicznej (Fundacja GAP), wchodzących w skład Grupy roboczej do spraw monitoringu Małopolskiego Paktu na Rzecz Ekonomii Społecznej, przy wsparciu merytorycznym pozostałych członków tej grupy.

1.1 OPIS PRZEDSIĘBIORSTW SPOŁECZNYCH

- Wśród zbadanych podmiotów 8 należy do kategorii „CIS, ZAZ”, a 16 podmiotów to spółdzielnie (w tym 5 spółdzielni socjalnych i 11 spółdzielni inwalidów i niewidomych). Ponadto, w badaniu wzięły udział 3 spółki prawa handlowego¹, a dwie najliczniejsze kategorie stanowiły fundacje i stowarzyszenia, odpowiednio: 39 i 43 podmioty.
- Wyniki badania wskazują, że fundacje i stowarzyszenia rzadko łączą prowadzenie dwóch form aktywności ekonomicznej jednocześnie, czyli działalności gospodarczej i odpłatnej nie dla zysku². Wśród stowarzyszeń dominowała forma odpłatnej działalności prowadzonej nie dla zysku – zadeklarowały ją 22 podmioty. Z kolei wśród fundacji dominowała działalność gospodarcza (wskazały ją 24 fundacje).

---

¹ Spółki prawa handlowego ze względu na niewielką liczebność nie są prezentowane w ramach opisu wyniku jako odrębna kategoria. Wyniki badania dla tych podmiotów zostały włączone do analizy ogólnego profilu, ale ze względu na ich odmienną od pozostałych podmiotów specyfikę nie zostały przyporządkowane do żadnej innej zbiorczej kategorii. Natomiast podstawowe informacje dotyczące tych podmiotów można znaleźć w załączonym do dokumentu Aneksie.

² W niniejszym dokumencie określenie „odpłatna działalność nie dla zysku” jest stosowana zamiennie z określeniem „odpłatna działalność statutowa”.

- Wśród fundacji i stowarzyszeń, które deklarowały odpłatną działalność statutową dominowały te, które prowadziły ją w sposób ciągły – w przypadku stowarzyszeń było to 14 podmiotów, a w przypadku fundacji 8. Pozostałe organizacje (8 stowarzyszeń i 2 fundacje) zadeklarowały formę cykliczną.
- Wyniki badania wskazują na tendencję do koncentrowania się przedsiębiorstw społecznych w Krakowie – 74 podmioty wskazały na niego jako miejsce prowadzenia działalności, czyli ponad dwa razy więcej niż na wszystkie pozostałe odpowiedzi. Wniosek ten jest szczególnie istotny w odniesieniu do zasady, że działalność przedsiębiorstw społecznych może mieć wymiar ponadlokalny, wykraczający poza miejscowość, w której organizacja ma swoją siedzibę, niemniej jednak to działania na rzecz społeczności lokalnej wydają się być sensem samej idei przedsiębiorczości społecznej jako takiej, a także jej wpływu na rozwój lokalny.
- Analiza długości funkcjonowania organizacji na rynku wskazuje na zróżnicowanie wyników ze względu na formę prawną. Większość fundacji i stowarzyszeń to podmioty relatywnie starsze, utrzymujące się na rynku 5 lat lub dłużej. Z kolei żadna z badanych spółdzielni socjalnych nie istnieje na rynku dłużej niż 4 lata, ale już w przypadku spółdzielni inwalidów i niewidomych sytuacja jest odwrotna – w badaniu nie znalazła się żadna, która została założona w ciągu ostatnich 4 lat.
- W przeważającej mierze, bo aż w 85 przypadkach, inicjatorami powstania przedsiębiorstwa były osoby fizyczne. Interesujące jest, że zaledwie 12 podmiotów miało genezę w organizacji pozarządowej. 10 przedsiębiorstw biorących udział w badaniu wskazało na swoje korzenie w jednostkach publicznych. Podmioty gospodarcze były założycielami 6 organizacji, a podmiot kościelny, wyznaniowy 1 przedsiębiorstwa społecznego.
- W odniesieniu do procesu założycielskiego większość (60% organizacji) wskazała na większy udział środków prywatnych przy powstawaniu organizacji. Nieco ponad jedna czwarta wszystkich podmiotów zawdzięczała swoje istnienie w głównej mierze środkom publicznym (najczęściej: dotacje gminy oraz środki pochodzące z PFRON-u). Natomiast 14% wskazała na porównywalny poziom tych dwóch źródeł.

- W większości przy udziale środków prywatnych powstały: stowarzyszenia, fundacje i spółdzielnie inwalidów i niewidomych. Pozostałe podmioty opierały się głównie na środkach publicznych.

1.2 DZIAŁALNOŚĆ SPOŁECZNA

- Większość badanych przedsiębiorstw społecznych prowadziła działalność społeczną na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym lub wykluczonych społecznie (79 spośród 109 badanych).
- Na rzecz osób wykluczonych działały wszystkie badane spółdzielnie, a także wszystkie centra integracji społecznej oraz wszystkie zakłady aktywności zawodowej. Jedynie wśród fundacji i stowarzyszeń pojawiły się podmioty nie prowadzące takiej działalności.
- Jeśli chodzi o grupy wykluczone społecznie, najczęstszymi i zarazem najważniejszymi beneficjentami działań były osoby niepełnosprawne. Najistotniejszymi działaniami ze względu na liczbę objętych nimi osób były leczenie i/lub rehabilitacja, a także praca i pomoc terapeutyczna oraz organizacja czasu wolnego i wypoczynku (najwyższe wartości mediany).
- Większość organizacji cechowała różnorodność działania – najczęściej nie ograniczały się one wyłącznie do jednej grupy beneficjentów ani do jednego rodzaju działań. Otóż, 63% badanych przedsiębiorstw społecznych działało na rzecz więcej niż jednej grupy, a 75% organizacji prowadziło dwa lub więcej rodzajów działań na rzecz beneficjentów.
- CIS-y i ZAZ-y oddziaływały na beneficjentów najczęściej poprzez trwałe zatrudnienie w ramach organizacji (6 z 8) i pomoc materialną (7 z 8), spółdzielnie przez podnoszenie kwalifikacji w ramach szkoleń i kursów (9 z 15) i trwałe zatrudnienie (9 z 15), fundacje przez podnoszenie kwalifikacji w ramach szkoleń i kursów (16 z 25), a stowarzyszenia przez organizowanie czasu wolnego (14 z 25) i podnoszenie kwalifikacji w ramach szkoleń i kursów (12 z 25).
- Jeśli chodzi o liczbę beneficjentów objętą przez badane przedsiębiorstwa społeczne poszczególnymi rodzajami działań, najwięcej osób skorzystało z pomocy bądź pracy

terapeutycznej (20399 osób). Duża liczba beneficjentów została także objęta kolejno podnoszeniem kwalifikacji w ramach szkoleń i kursów (6201 osób), organizacją czasu wolnego i wypoczynku (5746 osób), leczeniem i/lub rehabilitacją zdrowotną (3554 osoby), pomocą materialną (2431 osób), doradztwem i/lub poradnictwem (1912 osób). 1030 osób skorzystało z możliwości zatrudnienia w przedsiębiorstwie społecznym, natomiast najmniejsza liczba beneficjentów odbyła staże w organizacji (260 osób), bądź staże w zewnętrznej firmie, bądź instytucji (130 osób). Co istotne, w paru przypadkach na ogólną liczbę osób objętych danym rodzajem wsparcia wpływ miały przedsiębiorstwa społeczne o bardzo dużej liczbie beneficjentów (np. stowarzyszenie, które udzieliło pomocy bądź objęło pracą terapeutyczną aż 15000 osób).

- Jeśli chodzi o inne rodzaje działalności społecznej niż wsparcie grup wykluczonych, działania zarówno na poziomie społeczności lokalnej, jak i te prowadzone na szerszą skalę, mieściły się w głównych obszarach: edukacji, sportu i rekreacji, działań na rzecz dzieci i młodzieży, kultury i ekologii.
- Prawie wszystkie badane PS (97%) planowały rozwijać swoją działalność społeczną, bądź utrzymać ją na podobnym poziomie.

1.3 ZASOBY LUDZKIE

- Ankietowane podmioty należą przede wszystkim do grupy przedsiębiorstw małych. Wprawdzie średnia liczba pracowników opłacanych kształtuje się na poziomie 81 osób – co jest wysokim wynikiem jak na PS, ale już wartość mediany jest zdecydowanie niższa i wynosi 10,5 osoby. Najliczniej reprezentowane były podmioty najmniejsze, zatrudniające 1 – 5 osób, których było 37. Łączna liczba pracowników opłacanych we wszystkich PS wyniosła 7289 osób.
- W badanych podmiotach średnia liczba osób zatrudnionych na podstawie umowy o pracę była niewielka i wynosiła blisko 22 osoby (przy niskim poziomie mediany równej 3).
- W 70 podmiotach, z 90 ogółem, które zadeklarowały zatrudnianie opłacanych pracowników, występuje zatrudnienie w oparciu o klasyczne umowy o pracę. W 48 przypadkach badane podmioty zatrudniały część pracowników na podstawie umowy

o pracę a część na podstawie umów cywilnoprawnych, natomiast w 22 podmiotach stosowana była wyłącznie ta pierwsza forma zatrudnienia.

- Ankietowane PS chętnie stosują elastyczne formy zatrudnienia, bowiem w 78 podmiotach występowały osoby pracujące w oparciu o umowy cywilno-prawne (umowa zlecenie lub umowa o dzieło).
- Wśród 67 podmiotów, które odpowiedziały na pytanie o zatrudnianie pracowników subsydiowanych, zdecydowanie ponad połowa (38 podmiotów) korzystała z tej możliwości. Najwyższą wartością odnotowaną w badaniu była liczba 1700 pracowników subsydiowanych, których zatrudniała jedna ze spółdzielni. Taka forma zatrudnienia jest szczególnie popularna w spółdzielniach inwalidów i niewidomych oraz CIS-ach i ZAZ-ach.
- W badanej populacji odsetek podmiotów, które nie zatrudniają ani jednego beneficjenta jest równy 59%, ale też sumaryczna liczba takich pracowników wynosiła aż 2487 osób, co w odniesieniu do ogólnej liczby pracowników zidentyfikowanej w badaniu stanowi 34% wartości ogółem.
- Wprawdzie w 38% podmiotów (41 przypadków) nie odnotowano żadnej współpracy z wolontariuszami, ale też przeciętna liczba wolontariuszy współpracujących z badanymi organizacjami w ciągu ostatnich 12 miesięcy wyniosła ok. 64 osób. Łączna liczba wolontariuszy, z którymi w ciągu ostatnich 12 miesięcy współpracowały badane podmioty, wyniosła 7416 osób. Na tę bardzo wysoką wartość wpłynęła jedna skrajna obserwacja – 1 z podmiotów współpracował aż z 6000 wolontariuszy. W związku z tym nie można twierdzić, że wolontariusze w badanych PS bardzo istotnie wpływają na ich działalność.
- Ankietowane organizacje optymistycznie podchodzą do planów związanych z poziomem zatrudnienia, tzn. prognozy przyjęć przeważają nad prognozami redukcji zasobów kadrowych (tylko 6% organizacji planuje zmniejszyć zatrudnienie, 60% nie planuje zmian w tym zakresie, a 34% respondentów wskazuje na zwiększenie zatrudnienia).

- Około 80% respondentów korzysta z jakichkolwiek form doształcania swoich pracowników i finansuje je głównie ze środków własnych.
- Główny obszar zainteresowania usługami edukacyjnymi (np. szkolenia, doradztwo, studia podyplomowe, inne) przez badane podmioty dotyczy pozyskiwania środków finansowych, w tym np. z Unii Europejskiej. W dalszej kolejności wymieniane są tematy dotyczące finansów, promocji oraz zagadnienia prawne. 17 respondentów (na 107 udzielonych odpowiedzi) stwierdziło, że nie potrzebuje takiego typu wsparcia.
- Najważniejszą barierą rozwoju organizacji w zakresie zarządzania zasobami ludzkimi była mała konkurencyjność podmiotów tego sektora pod względem wysokości zarobków. Respondenci zwrócili również uwagę na duże uzależnienie zatrudnienia od zewnętrznego finansowania oraz kwestie prawne związane z zatrudnianiem pracowników. Co czwarty ankietowany nie dostrzegł barier związanych z zasobami ludzkimi, które utrudniałyby funkcjonowanie lub rozwój organizacji.

1.4 DZIAŁALNOŚĆ EKONOMICZNA

- Statystyczny respondent to organizacja prowadząca działalność usługową, w większości ukierunkowana na odbiorców indywidualnych bądź przedsiębiorstwa prywatne. Cechuje go optymistyczne podejście do planów organizacji. Ponad połowa mówi o rozwoju, jedynie niewielka część o zmniejszeniu skali działalności bądź jej zakończeniu.
- Zdecydowana większość respondentów (ok. 80%) jako jeden z dwóch głównych obszarów swojej aktywności ekonomicznej wymienia działalność usługową. Co piąty ankietowany wskazał na działalność handlową, niewiele mniej na działalność produkcyjną. Wśród wymienionych przez poszczególne organizacje usług przeważają usługi związane z gastronomią oraz edukacją i doradztwem, a w ramach działalności produkcyjnej drobne rzemiosło i rękodzieło.
- Na źródła finansowania działalności badanych organizacji składają się trzy główne strumienie środków pieniężnych, tj. dochody własne, środki publiczne (np. rządowe, samorządowe) oraz darowizny. W takiej kolejności ankietowani wskazali najważniejsze źródła finansowania swojej działalności. Wypracowane przez siebie środki jako główne

źródło wskazuje ponad połowa ankietowanych, środki publiczne jako drugie w kolejności wymienia co czwarty respondent, a darowizny od osób fizycznych i prawnych na miejscu trzecim wskazuje prawie co szósta organizacja. Dużo mniejsze znaczenie ankietowane podmioty przypisują takim źródłom jak: składki członkowskie, fundusze unijne, czy środki pochodzące z odliczenia 1% podatku dochodowego od osób fizycznych na organizacje posiadające status organizacji pożytku publicznego.

- Przeciętne przedsiębiorstwo uzyskiwało w 2009 r. przychody ogółem na poziomie ok. 750 tys. zł. Najwyższe wartości występowały wśród spółdzielni – blisko 2 mln zł (widać jednak znaczną różnicę między spółdzielniami inwalidów i niewidomych – średnio 2,3 mln zł przychodów, a spółdzielniami socjalnymi – średnio 90 tys. zł).
- Średni poziom udziału przychodów z działalności ekonomicznej w przychodach ogółem wyniósł w badanych organizacjach 48,9% (przy medianie równej 50%), co w odniesieniu do wartości przychodów ogółem oznacza wartość ok. 368 tys. zł w skali roku przypadających przeciętnie na 1 badaną organizację i wypracowanych w ramach działalności ekonomicznej.
- W badanej grupie podmiotów ponad połowa z nich (59%) zadeklarowała osiągnięcie w 2009 r. zysku. W CIS-ach i ZAZ-ach oraz spółdzielniach 50% podmiotów zadeklarowało osiąganie zysku, w przypadku stowarzyszeń było to 59%, wśród fundacji 65%.
- Około 2/3 ankietowanych organizacji (jedynie fundacje i stowarzyszenia) większość wypracowanych przez siebie zysków przeznaczyła na realizację działań społecznych. Co siódmy z badanych podmiotów reinwestował zarobione środki i przeznaczał je na działalność ekonomiczną. Tylko nieznaczna część z badanych organizacji przekazała osiągnięte zyski udziałowcom, właścicielom bądź założycielom, w zależności od formy prawnej danej organizacji.
- Analizując kwestie wpływu społecznego charakteru przedsiębiorstwa społecznego na decyzje klientów co trzeci respondent stwierdził, że status ten wpływał pozytywnie, zachęcając klientów do nabycia dóbr lub usług oferowanych przez PS. Natomiast tylko wg 5% ankietowanych społeczny charakter PS jest zniechęcający dla klientów.

- Na pytanie o bariery rozwoju działalności ekonomicznej organizacji, ankietowani zwrócili w równej mierze uwagę na problem pozyskiwania środków pieniężnych na funkcjonowanie organizacji, koniunkturę na rynku oraz na bariery prawne i biurokratyczne.
- Respondenci najczęściej wskazali na członków organizacji jako źródła największego wpływu na podejmowane decyzje (takie wskazanie dotyczyło co drugiego respondenta) oraz pracowników operacyjnych jako osób, które mają średni wpływ na proces decyzyjny (taka sama liczba wskazań). Wśród interesariuszy zewnętrznych blisko 2/3 ankietowanych wskazało klientów jako grupę, która wywiera duży lub średni wpływ na najistotniejsze decyzje podejmowane w danej organizacji. Jednocześnie badane organizacje jednoznacznie określiły, iż otoczenie reprezentowane przez samorząd terytorialny, lokalny biznes czy inne organizacje społeczne ma niski wpływ na proces decyzyjny.

1.5 WSPÓLPRACA Z OTOCZENIEM

- Istotnym wynikiem z perspektywy inwestowania w rozwój przedsiębiorczości społecznej w regionie wydaje się być odnotowana częsta współpraca badanych organizacji ze sobą nawzajem. 75% badanych podmiotów współpracowało z organizacją o takiej samej formie prawnej, a 66% wskazało na współpracę z organizacjami o podobnym rodzaju działalności społecznej. Warto podkreślić poziom stosunkowo dużego zadowolenia z efektów tej współpracy (75% zadowolonych).
- Analizując współpracę z otoczeniem należy odnotować także, że najwięcej podmiotów wskazało na współpracę z biznesem (81 podmiotów), jednak tylko połowa ze współpracujących była z niej zadowolona lub raczej zadowolona.
- Najwięcej przypadków niezadowolenia (16 wskazań) dotyczyło współpracy z samorządem lokalnym. Równocześnie, dwukrotnie wyższa była liczba podmiotów, które w ciągu ostatnich 12 miesięcy w ogóle nie współpracowały z tym partnerem (34).

- Na występowanie barier utrudniających przedsiębiorstwom społecznym współpracę z otoczeniem wskazało 78% badanych, a tylko co piąty uważał, że takie nie występują.
- Przedsiębiorstwa społeczne bardzo wyraźnie wskazywały na brak wiedzy i znajomości specyfiki ich działalności występujący wśród partnerów. W pierwszej kolejności uwaga ta była skierowana do instytucji publicznych (blisko połowa ankietowanych wskazała na występowanie tej bariery). Nieco mniej PS (38%) wskazało na niewystarczającą wiedzę wśród innych podmiotów.
- Generalnie bardziej dotkliwie respondenci odczuwają bariery dotyczące współpracy z otoczeniem instytucjonalnym niż z otoczeniem społecznym. Blisko dwukrotnie więcej wskazań dotyczyło barier związanych ze współpracą z instytucjami publicznymi niż ze społecznością lokalną.

2 REKOMENDACJE

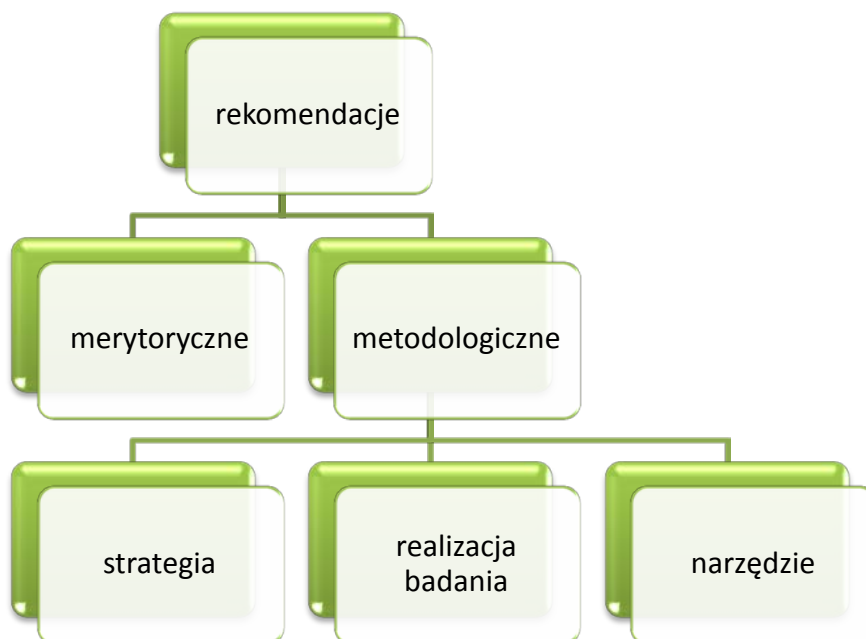
Przedstawione poniżej rekomendacje zostały podzielone na dwie główne części:

1) **Rekomendacje merytoryczne** – skierowane do instytucji działających na rzecz ekonomii społecznej w regionie, w tym w szczególności ROPS w Krakowie jako Zleceniodawcy badania i kluczowego odbiorcy wyników monitoringu.

2) **Rekomendacje metodologiczne** – skierowane do zespołu projektującego kolejne edycje badania monitorującego kondycję przedsiębiorstw społecznych w Małopolsce. Zbudowane zostały w oparciu o doświadczenia ze wszystkich etapów procesu gromadzenia i analizy danych. W efekcie, sformułowano rekomendacje w odniesieniu do trzech poziomów związanych z:

1. kwestiami strategicznymi,
2. sposobem przeprowadzenia badania,
3. narzędziem służącym do zbierania danych w ramach monitoringu.

Schemat 1. Struktura rekomendacji

2.1 REKOMENDACJE MERYTORYCZNE

- 1. Stworzenie mapy (bazy) przedsiębiorstw społecznych w Małopolsce.**

Działanie takie jest uzasadnione z kilku powodów. Po pierwsze, z punktu widzenia instytucji wspierających przedsiębiorczość społeczną (w tym ROPS w Krakowie) pozwoli skoncentrować działania zorientowane na wsparcie PS tam, gdzie one rzeczywiście funkcjonują, a na pozostałych terenach wspierać inicjatywy założycielskie. Po drugie, utworzenie bazy PS (wraz z ich ofertą) dostarczy rzetelnej wiedzy partnerom (z sektora publicznego i komercyjnego) na temat rodzaju i zakresu oferowanych dóbr i usług. Takie działanie będzie miało także wymiar (walor) promocyjno-edukacyjny. Promując *dobre praktyki* przedsiębiorczości społecznej z Małopolski upowszechniana będzie idea i narzędzia gospodarki społecznej, a także promowana będzie Małopolska jako *stolica ekonomii społecznej*.
- 2. W długim horyzoncie czasowym wspomniana powyżej mapa (baza) mogłaby służyć do stworzenia na potrzeby ROPS w Krakowie systemu gromadzenia, przetwarzania i wykorzystywania wiedzy na temat inicjatyw związanych z szeroko rozumianą ekonomią społeczną.**

Obejmowałby on wszystkie instytucje, podmioty, informacje, działania w sferze ES, które realizowane są na terenie województwa małopolskiego i dotyczą instytucji publicznych i prywatnych (administracja publiczna wszystkich szczebli, przedsiębiorstwa komercyjne, organizacje *not for profit*, środowisko akademickie etc.).
- 3. Usprawnienie współpracy przedsiębiorstw społecznych z instytucjami publicznymi.**

Współpraca administracji i PS może przybierać różne formy: od animowania działań przez pracowników instytucji publicznych w obszarze gospodarki społecznej, do najbardziej zaawansowanej, tj. kontraktowania dóbr i usług przez administrację publiczną. Analiza wyników niniejszych badań prowadzi do wniosku, że ewentualne działania mogą zostać podjęte w obszarze poszerzania i/lub intensyfikacji relacji między PS a ich instytucjonalnym otoczeniem ze względu na stosunkowo duży odsetek podmiotów deklarujących brak współpracy.

4. Z powyższego wynika także konieczność **wdrożenia działań zmierzających do podniesienia poziomu wiedzy o specyfice przedsiębiorczości społecznej w szczególności wśród pracowników instytucji publicznych.**
5. Ważnym uzupełnieniem wyników monitoringu byłoby **przeprowadzenie jakościowych badań identyfikujących przyczyny zaprzestawania działalności przez przedsiębiorstwa społeczne**, ponieważ umożliwiłoby to pogłębienie wyników w zakresie kluczowych barier utrudniających funkcjonowanie przedsiębiorstw społecznych oraz identyfikację czynników sprzyjających przetrwaniu PS na rynku. W konsekwencji pozwoliłoby to zwiększyć skuteczność wydatkowania środków publicznych dzięki podjęciu odpowiednich i wyprofilowanych działań wspierających istniejące podmioty. Wyniki badania w tym obszarze byłyby wartościowe również ze względu na możliwość eksploracji zagadnienia uzależnienia funkcjonowania PS od długości i poziomu zewnętrznego finansowania.
6. Należy bardzo uważnie przyjrzeć się mechanizmom wspierania powstawania i funkcjonowania PS w Małopolsce. Mimo dużej skali środków publicznych zaangażowanych we wsparcie PS nie jest dostrzegalny ich ilościowy wzrost, a poziom ich rynkowej stabilności i konkurencyjności nie jest satysfakcjonujący. Konieczne zatem będzie dogłębne zanalizowanie rodzajów i skali wsparcia udzielanego PS w Małopolsce, z uwzględnieniem bardzo dużego wewnętrznego zróżnicowania tych organizacji. Wyodrębnione w badaniu 4 kategorie podmiotów (CIS i ZAZ, spółdzielnie, fundacje, stowarzyszenia) mają różną skalę i profil działania, odmienne możliwości rozwojowe, inny poziom potencjalnego maksymalnego ekonomizowania swojej działalności. Po uwzględnieniu m.in. tych czynników **wskazane byłoby systemowe rozstrzygnięcie na poziomie kluczowych instytucji regionalnych: jakie rodzaje podmiotów, jakie konkretne działania i po spełnieniu jakich warunków mogą liczyć na wsparcie (określonego rodzaju i w określonej skali).** Bez takich decyzji wzrasta niestety poziom ryzyka, że zaangażowane środki mogą być w pewnym stopniu nieefektywnie lub niewystarczająco efektywnie wydatkowane.
7. Jednym z celów ogólnych monitoringu jest upowszechniona wiedza na temat specyfiki i efektów działalności PS. Należy jednak podkreślić, że niniejszy raport dostarcza wyłącznie materiału empirycznego do realizacji tego celu. Aby móc go osiągnąć, **niezbędne są**

działania promocyjne wykorzystujące uzyskane wyniki i dostosowane do różnych grup odbiorców (m.in. media, decydenci, otoczenie instytucjonalne PS).

8. **Wyprofilowanie wsparcia świadczonego na rzecz PS (zwłaszcza usług edukacyjnych) pod kątem ich działalności na rynku.** Jedną z kluczowych barier utrudniających rozwój organizacji w zakresie zarządzania zasobami ludzkimi jest duże uzależnienie zatrudnienia w PS od zewnętrznego finansowania. Można przez to rozumieć, że rozwój zasobów ludzkich i organizacji jest pochodną uzyskania nowej linii finansowania (realizacji nowych projektów) przez przedsiębiorstwo społeczne, a nie rozwoju prowadzonej działalności gospodarczej. Kluczową kwestią będzie zaproponowanie (wyprofilowanie) wsparcia doradczo-szkoleniowego, które nie będzie utrzymywało istniejącego stanu i dotyczyło głównie sposobów pozyskiwania środków finansowych z UE, jak to często ma miejsce. Powinno być ono ukierunkowane na zwiększenie wiedzy i umiejętności w korzystaniu z różnych narzędzi i metod, oferty finansowania zwrotnego, bezzwrotnego, prowadzenia działalności gospodarczej, sprzedaży, promocji itd., tak aby przynajmniej duża część PS coraz mocniej ekonomizowała swoją działalność.
9. W raporcie wielokrotnie wskazuje się na potrzebę odmiennego traktowania analizowanych grup przedsiębiorstw społecznych, tj.: sektora organizacji *not for private profit* (fundacje, stowarzyszenia), sektora spółdzielczego (z silnym zaznaczeniem odrębności spółdzielni socjalnych od spółdzielni inwalidów i niewidomych) oraz podmiotów takich jak CIS-y i ZAZ-y. Między innymi, w trakcie analizy barier rozwoju organizacji według kryterium ich formy prawnej, wyraźnie zarysował się podział na dwie grupy. Pierwszą tworzyły stowarzyszenia i fundacje, które zdecydowanie wskazały na trudności z pozyskaniem środków finansowych na rozwój oraz uzależnienie od koniunktury gospodarczej. Do drugiej grupy należały spółdzielnie oraz CIS-y i ZAZ-y, które wymieniły przede wszystkim bariery administracyjne oraz zmienność i niejasność przepisów prawa. Już to pokazuje, że **PS są grupą podmiotów bardzo heterogenicznych i nie można myśleć o ich wsparciu/rozwój za pomocą jednolitych, ustandaryzowanych mechanizmów i narzędzi. Pomoc tym organizacjom musi uwzględniać wiele różnych porządków i kontekstów, w których one funkcjonują.** Jest to bardzo duże wyzwanie, ale należy je podjąć, w przeciwnym razie może dochodzić do zjawisk niepożądanych, tj. np. nietrafionej alokacji środków, całkowitego

uzależnienia niektórych organizacji od funduszy publicznych, nieuwzględniania przez organizacje rynkowych realiów etc.

10. **Pogłębionych badań wymagałaby kwestia rotacji (przyjęć i odejść) pracowników przedsiębiorstw (a przede wszystkim zatrudnionych beneficjentów)**, ponieważ to pozwoliłoby na bardziej precyzyjne określenie ścieżek kariery pracowników organizacji, w tym osób będących równocześnie jej beneficjentami.

2.2 REKOMENDACJE METODOLOGICZNE

2.2.1 Rekomendacje strategiczne

1. Wartość monitoringu może być oceniana tylko i wyłącznie poprzez funkcjonalność jego efektów w odniesieniu do celów, które ma wspierać. Dlatego też, dla realizowanych w ramach kolejnych edycji monitoringu działań niezbędne są zarówno a) precyzyjnie zdefiniowane cele związane z szeroko rozumianymi działaniami na rzecz przedsiębiorstw społecznych oraz b) ewaluacja wykorzystania wyników pierwszej (i kolejnych) edycji monitoringu.
2. Warto zadbać o wpisanie monitoringu w paletę innych działań badawczych ukierunkowanych na przedsiębiorstwa społeczne. Zbyt duża liczba nieskoordynowanych badań jest uciążliwa dla samych respondentów i prowadzi do dublowania się uzyskiwanych informacji.
3. Zespół badawczy rekomenduje podział monitoringu na dwa komponenty: pierwszy związany byłby ze zbieraniem informacji od spółdzielni, CIS-ów i ZAZ-ów; drugi natomiast ukierunkowany byłby na stowarzyszenia, fundacje i spółki prawa handlowego.
4. Podmioty objęte pierwszym modulem badania mają charakter strategiczny dla działań Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Krakowie. Dlatego też rekomendowana jest regularna aktualizacja bazy tych organizacji.
5. Ze względu na częste badania stowarzyszeń i fundacji, warto rozważyć połączenie drugiego modułu monitoringu z innymi badaniami (np. realizowanymi przez Urząd Statystyczny w Krakowie).

6. Warto rozważyć, przy kolejnych edycjach badań, możliwość stosowania corocznie wymienianego segmentu pytań, które pogłębiałyby informacje z jednego obszaru, uznanego przez decydentów za kluczowy w danym roku. Pozwoli to poszerzyć wachlarz danych uzyskiwanych z badania, przy jednoczesnym nie zwiększaniu objętości całego narzędzia.
7. W kolejnych edycjach badania przedsiębiorstw społecznych w Małopolsce warto ponownie przeanalizować i ewentualnie zmodyfikować kryteria definiowania i doboru podmiotów. W tym celu warto uwzględnić aktualny stan wiedzy w Polsce na temat przedsiębiorczości społecznej oraz kierunki prac nad ustawą o przedsiębiorczości społecznej. Realizując powtórne badania dotyczące przedsiębiorczości społecznej warto kapitalizować dotychczasowe osiągnięcia i stan wiedzy na ten temat.

2.2.2 Rekomendacje dotyczące sposobu przeprowadzania badań

1. W kolejnych edycjach monitoringu, zakładając porównywalną długość stosowanego narzędzia, Zespół badawczy rekomenduje przeprowadzanie badania przy wykorzystaniu techniki ankiety wypełnianej przez Internet (CAWI – Computer Assisted Web Interviewing). Ten sposób realizacji badania wydaje się być najbardziej efektywny finansowo.
2. Doświadczenia z pierwszej edycji badania wskazują, że wśród stosowanych opcji wspomaganie podstawowej techniki realizacji badania (CAWI) bardziej efektywną opcją niż wywiad osobisty jest kontakt telefoniczny z respondentami.

2.2.3 Rekomendacje dotyczące użytego w ramach realizacji monitoringu narzędzia badawczego

NR PYTANIA	REKOMENDACJA
1a	Pytanie o charakter działalności ekonomicznej (ciągła, sezonowa, incydentalna) należałoby zadać nie tylko organizacjom prowadzącym odpłatną działalność pożytku publicznego, ale także organizacjom prowadzącym działalność gospodarczą.

3	W przypadku fundacji i stowarzyszeń kategoria 4 jest zbyt pojemna. Należy poszerzyć kafeterię o dodatkowe opcje do wyboru np. „od 5 do 10 lat” oraz „dłużej niż 10 lat”
6	W kategorii „inne” najczęściej wymieniano osoby chorujące psychicznie oraz dzieci i młodzież ze środowisk zagrożonych wykluczeniem społecznym, a więc kafeterię można by uzupełnić o owe dwie kategorie.
10	<p>Pogłębienie zagadnienia współpracy pod kątem zweryfikowania rodzaju relacji/współpracy między organizacjami o podobnym charakterze (relacja 1 na 1) np. poprzez uzupełnienie pytaniem o liczbę partnerów w tej kategorii.</p> <p>W sposobie formułowania pytania o współpracę z biznesem warto wprowadzić rozróżnienie, czy chodzi o współpracę rynkową (transakcje) czy pozarynkową (sponsoring itd.).</p> <p>Proponowane jest także uzupełnienie o informację, z jakim podmiotem respondenci najbardziej chcieliby zintensyfikować współpracę.</p>
11	Zalecana jest modyfikacja pytania o bariery we współpracy. Kafeteria powinna być zbudowana w oparciu o przeprowadzone uprzednio badania. W wersji minimalistycznej możliwe jest dodanie pytania „inne, jakie?” oraz modyfikacja/dodefiniowanie odpowiedzi „mała wiedza innych podmiotów o specyfice organizacji“. Kategoria ta rodzi trudności interpretacyjne przez zbytnią ogólność. Brak jest również bezpośredniego odniesienia do otoczenia ekonomicznego/biznesowego.

14	Pytanie o liczbę beneficjentów w organizacji, którzy w ciągu ostatnich 12 miesięcy odeszli z pracy z powodu zakończenia projektu, bądź z powodu końca umowy o pracę, należy podzielić na 2 odrębne, by uzyskać możliwość odseparowania 2 przyczyn: zakończenia projektu i końca umowy o pracę.
18	Sugerowana jest modyfikacja kafeterii pytania w punkcie dotyczącym pozyskiwanie środków finansowych. Warto wyodrębnić tu przynajmniej dwa zagadnienia: pozyskiwanie środków publicznych, funduszy UE oraz metody, techniki pozyskiwania środków na działalność organizacji. Takie rozróżnienie pozwoli lepiej poznać potrzeby edukacyjne przedsiębiorstw społecznych i wyprofilować ofertę doradczo-szkoleniową.

3 WPROWADZENIE³

Monitoring przedsiębiorstw społecznych jest działaniem prowadzonym w ramach projektu realizowanego przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie „Akademia Rozwoju Ekonomii Społecznej – Etap I” (ARES), którego celem jest wsparcie rozwoju ekonomii społecznej w województwie małopolskim. Projekt ARES realizowany jest w ramach:

Priorytetu VII Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki Promocja integracji społecznej

Działania 7.2 Przeciwdziałanie wykluczeniu i wzmocnienie sektora ekonomii społecznej,
Poddziałania 7.2.2 Wsparcie ekonomii społecznej.

Opracowanie koncepcji badania oraz jego realizacja przeprowadzona została przez zespół składający się z członków Centrum Ewaluacji i Analiz Polityk Publicznych UJ oraz Fundacji Gospodarki i Administracji Publicznej. Należy jednak zaznaczyć, że projekt monitoringu ma charakter przedsięwzięcia partnerskiego, realizowanego na platformie Małopolskiego Paktu na Rzecz Ekonomii Społecznej i w tym celu powołana została grupa robocza do spraw monitoringu, w skład której wchodzi przedstawiciele:

1. Ośrodka Statystyki Organizacji Non-Profit przy Urzędzie Statystycznym,
2. Małopolskiej Agencji Rozwoju Regionalnego SA,
3. Małopolskiej Szkoły Samorządu Terytorialnego i Administracji,
4. Fundacji Biuro Inicjatyw Społecznych,
5. Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Krakowie,
6. Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie,
7. Instytutu Socjologii Uniwersytetu Jagiellońskiego,
8. oraz Janusz Baster, niezależny ekspert.

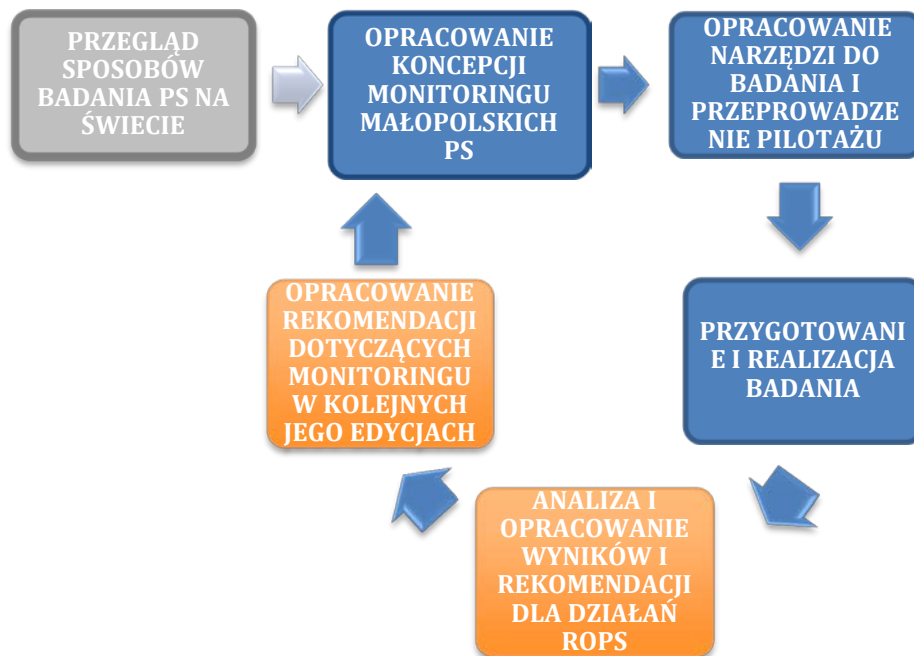
³ Rozdziały: *Wprowadzenie*, *Cele monitoringu przedsiębiorstw społecznych* oraz *Odbiorcy monitoringu* są skróconą wersją rozdziałów zamieszczonych we wcześniejszym dokumencie opracowanym przez autorów, w którym opisana została koncepcja i założenia badania pt. „Monitoring przedsiębiorstw społecznych. Koncepcja“, Frączek M., Krupnik S., Osiborska K., Pacut A., Szczucka A, 2010.

Projekt monitoringu został pomyślany jako działanie kilkietapowe. Całość przedsięwzięcia obrazuje poniższy schemat 2. Dodatkowo realizację projektu poprzedziła analiza danych zastanych (*desk research*), w ramach której dokonano przeglądu badań podmiotów ekonomii społecznej w innych krajach pod kątem opisu stosowanych praktyk w zakresie kluczowych czynników organizacji badania oraz podmiotów, obszarów i zagadnień objętych badaniem⁴.

Niniejszy raport jest dokumentem podsumowującym pracę w ostatnim etapie projektu, ale także zbierającym doświadczenia z realizacji całego przedsięwzięcia. Znajdują się więc w nim przede wszystkim:

1. wyniki zrealizowanych badań oraz sformułowane w oparciu o nie rekomendacje merytoryczne dla Zleceniodawcy,
2. szczegółowy opis metodologii i realizacji badania wraz z rekomendacjami metodologicznymi powstałymi na bazie doświadczeń z pierwszej edycji badania.

Schemat 2. Etapy realizacji projektu monitoringu

Źródło: Opracowanie własne⁵

⁴ Patrz: Tragasz M., Osiborska K., Szczucka A., „Przegląd badań podmiotów ekonomii społecznej na świecie. Raport z analizy danych zastanych“, 2009.

⁵ Wszystkie wykresy, tabele i schematy zamieszczone w tym raporcie zostały opracowane przez autorów niniejszej pracy.

4 CELE MONITORINGU PRZEDSIĘBIORSTW SPOŁECZNYCH W MAŁOPOLSCE

Celem strategicznym tego przedsięwzięcia jest wpisanie na stałe monitoringu, czyli systematycznego zbierania danych ilościowych i jakościowych w określonym zakresie w system regionalnego programowania polityk publicznych. Dotyczy to przede wszystkim polityki rozwoju regionalnego, w tym w szczególności polityki społecznej i polityki rynku pracy, dla których monitoring stanowiłby instrument wspierający ich kreowanie, definiowanie celów i priorytetów oraz oceny stopnia realizacji założonych celów.

Prezentując ogólne cele projektu można pokusić się o przedstawienie ich w dwojaki sposób: 1) w ujęciu funkcjonalnym, osadzając je jednocześnie w pewnym hierarchicznym względem siebie układzie, czyli w odwołaniu do celów niższego poziomu (szczegółowych) i wyższego (strategicznego) lub 2) w odniesieniu do różnych grup odbiorców monitoringu. Perspektywa adresatów monitoringu została przedstawiona w odrębnym fragmencie niniejszego opracowania⁶, a zatem poniżej skoncentrowano się na ujęciu funkcjonalnym, w ramach którego wyeksplikowane zostały cztery cele projektu:

1. cel diagnostyczny,
2. cel poznawczy,
3. cel popularyzatorski,
4. cel metodologiczny.

Cel diagnostyczny

Celem monitoringu jest zapewnienie empirycznych danych dla dokonywania wielowymiarowej diagnozy sektora przedsiębiorstw społecznych, szczególnie pod kątem identyfikacji w jego obrębie barier i deficytów wymagających wsparcia publicznego. Pozwoli to trafniej zaprojektować odpowiednim instytucjom (w szczególności ROPS) wsparcie tych podmiotów oraz jego bieżącą modyfikację w zależności od potrzeb. Trafne wsparcie to wsparcie adekwatne i przystające do realnych, bieżących potrzeb przedsiębiorstw społecznych. Istotą jest tutaj

---

⁶ Por. rozdział: *Odbiorcy monitoringu* w niniejszym opracowaniu.

zapewnienie aktualności tych danych, w oparciu o które definiowane są działania wspierające PS w regionie, czyli dążenie do minimalizowania ich „historyczności” – czasu, który upływa od zebrania danych i dokonania diagnozy do momentu, w którym podejmowane są na tej podstawie decyzje i działania. Oznacza to także, że strategie działań rozpisane w perspektywie kilkuletniej powinny być poddawane corocznemu przeglądowi pod kątem wyników badań i diagnozy sektora.

Cel poznawczy i popularyzatorski

Cele te zostały sformułowane odpowiednio jako: *pełniejsza wiedza o sektorze wśród wszystkich grup interesariuszy oraz upowszechniona wiedza na temat specyfiki i efektów działalności PS.* W realizacji obydwu tych celów rolą monitoringu (czyli celem szczegółowym tego działania) powinno być zapewnienie dostępu do kompleksowych i stale aktualizowanych danych z obszaru przedsiębiorczości społecznej.

Takie sformułowanie celów wynika bezpośrednio z danych empirycznych, które wskazują, że wśród kluczowych kwestii, nad którymi powinno się pochylić, jest poziom wiedzy o PS oraz poziom akceptacji społecznej. A zatem z perspektywy podmiotów wspierających rozwój przedsiębiorczości społecznej, obok działań upowszechniających wiedzę o specyfice przedsiębiorczości społecznej, powinny być prowadzone inicjatywy zorientowane na budowanie pozytywnego wizerunku PS i/lub jego poprawę wśród szeroko rozumianych interesariuszy, ale także społeczeństwa jako ogółu.

Cel metodologiczny

Odwołując się do szerszego kontekstu warto zauważyć, że zarówno w Polsce, jak i w Europie jest bardzo niewiele przedsięwzięć badawczych o charakterze zbliżonym do planowanego monitoringu. Na podstawie analizy badań prowadzonych na świecie w odniesieniu do podmiotów ekonomii społecznej możemy wyróżnić kilka kategorii inicjatyw badawczych w tym obszarze⁷:

1. szerokie badania, np. dotyczące przedsiębiorczości w ogóle, w ramach których podejmowane są zagadnienia przedsiębiorczości społecznej,
2. badania obejmujące różne kategorie podmiotów ekonomii społecznej, ale w ramach

---

⁷ Por.: Tragasz M., Osiborska K., Szczucka A., „Przegląd badań podmiotów ekonomii społecznej na świecie. Raport z analizy danych zastanych“, 2009.

jednorazowej inicjatywy badawczej,

3. badania o cyklicznym charakterze, ale obejmujące konkretną grupę podmiotów, np. związanych ściśle z fundacją/podmiotem przeprowadzającym badanie,
4. badania o charakterze jakościowym, np. w formie studium przypadku pogłębiającego zagadnienie oddziaływania podmiotu na społeczność lokalną.

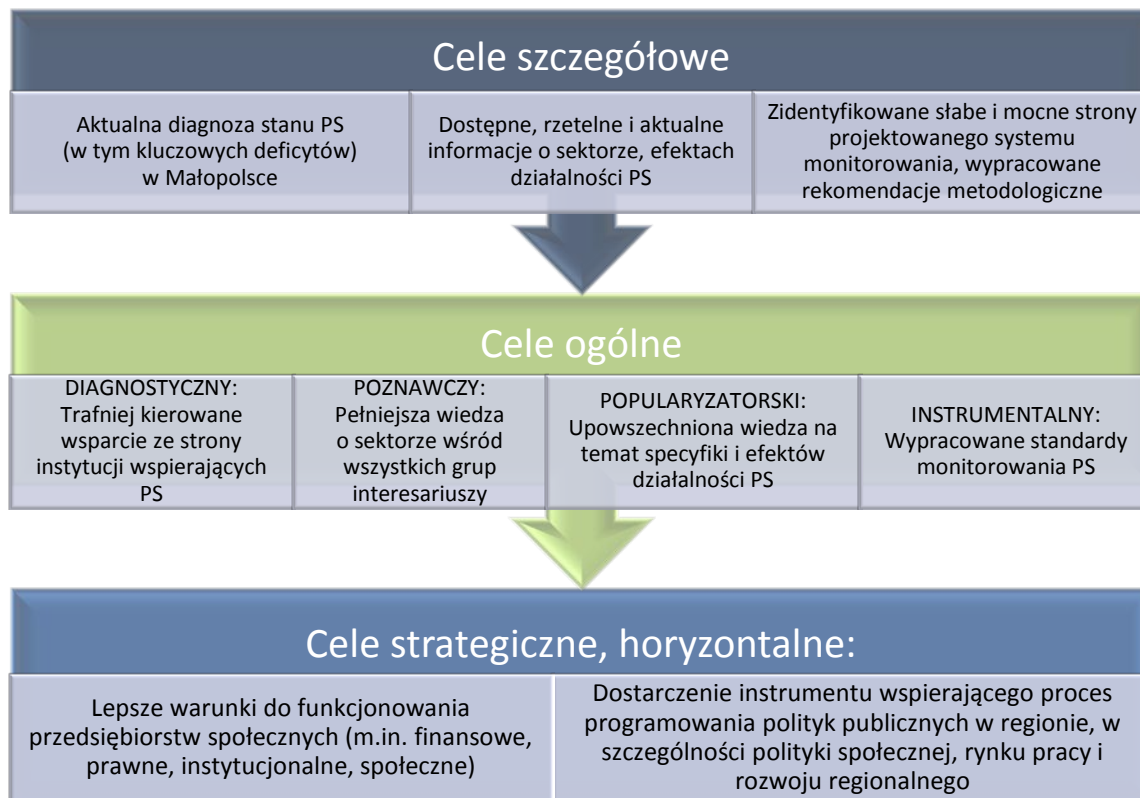
Brakuje więc badań, które w sposób cykliczny, systematyczny diagnozowałyby sytuację przedsiębiorstw społecznych (różnych ich kategorii), a w konsekwencji jest niewiele doświadczeń, standardów i dobrych praktyk w zakresie prowadzenia takiego badania.

Celem o charakterze ogólnym realizowanego działania jest więc zbudowanie instrumentarium do badania przedsiębiorstw społecznych w formie wypracowanych standardów monitorowania PS, dobrych praktyk w zakresie metodologii badania i narzędzi monitorujących pracę PS, które możliwe byłyby do zastosowania również na innym gruncie, np. w odniesieniu do innego regionu, umożliwiając przeprowadzanie badań przestrzennie porównawczych, ale także umożliwiając porównywanie danych zebranych w różnych punktach czasowych (np. w kolejnych latach).

Natomiast bezpośrednim celem działania jest identyfikacja słabych i mocnych stron narzędzia oraz koncepcji badania opisywanej w niniejszym dokumencie, a także wypracowanie rekomendacji odnośnie metodologii badania w kolejnych latach.

W ramach podsumowania warto zarysować szerszą perspektywę dla działań podejmowanych w ramach realizacji opisanych powyżej celów, zwłaszcza dla podmiotów koncentrujących się na wspieraniu podmiotów ekonomii społecznej. Zapewniając PS wsparcie skierowane na przezwyciężanie barier czy zaspokajanie trafnie zdiagnozowanych, aktualnych potrzeb, promując wśród potencjalnych partnerów PS wiedzę na temat specyfiki i roli, jaką odgrywają one na gruncie lokalnej społeczności, udostępniając i upowszechniając aktualne i wielowymiarowe informacje o PS różnym interesariuszom, w tym m.in. podmiotom wspierającym PS usługowo, finansowo, a także decydentom na gruncie regionalnym i krajowym, kreuje się klimat sprzyjający rozwojowi tego typu inicjatyw, stwarzając PS lepsze warunki do prowadzenia działalności tak gospodarczej, jak i społecznej. Poniższy schemat przedstawia strukturę opisanych celów.

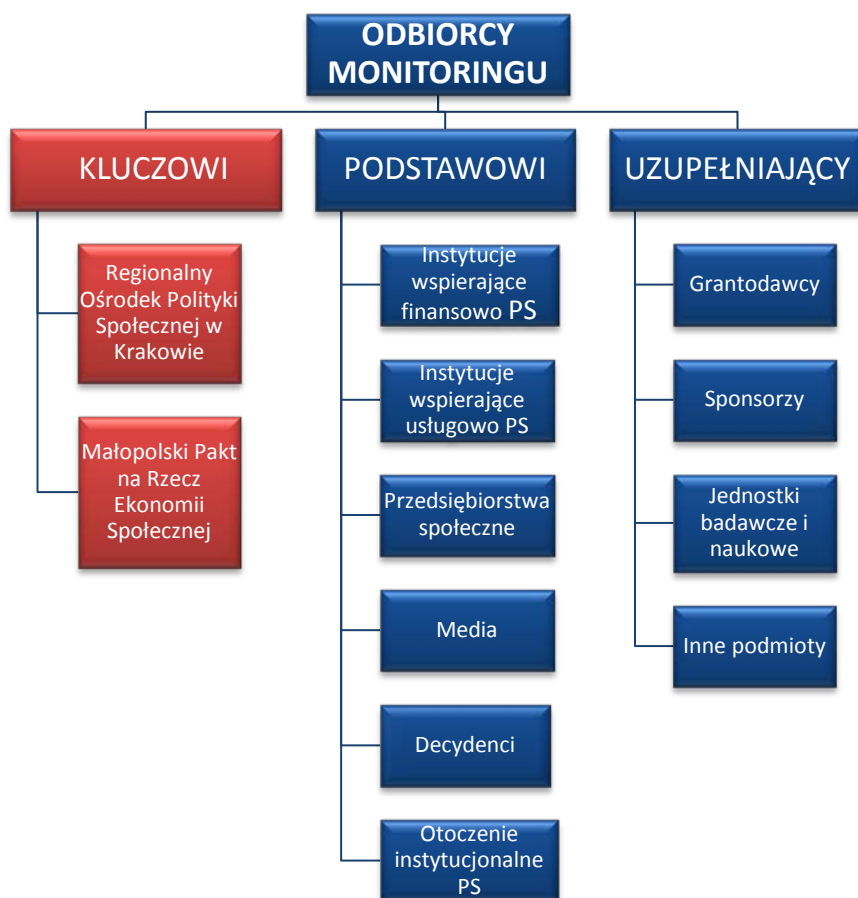
Schemat 3. Hierarchia celów projektu monitoringu

5 ODBIORCY MONITORINGU

W proponowanej koncepcji monitoringu małopolskich przedsiębiorstw społecznych – oprócz zdefiniowanych w poprzedniej części dokumentu celów monitoringu – kluczowe znaczenie ma określenie odbiorców monitoringu. Uwzględniając miejsce i rolę różnych podmiotów we wspieraniu przedsiębiorczości społecznej w Małopolsce grupa odbiorców monitoringu podzielona została na trzy podstawowe kategorie: odbiorców kluczowych, podstawowych oraz uzupełniających. Poniższy schemat prezentuje zaproponowaną typologię odbiorców monitoringu PS.

Schemat 4. Typologia odbiorców monitoringu.

Generalnie odbiorcy monitoringu pogrupowani zostali według kryteriów funkcjonalnych, zdecydowano się jednak dodatkowo na wyróżnienie dwóch kluczowych odbiorców monitoringu – Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Krakowie oraz Małopolskiego Paktu na Rzecz Ekonomii Społecznej. Wynika to z fundamentalnej roli, jaką odgrywają one w województwie małopolskim na rzecz wspierania inicjatyw z szeroko rozumianej sfery ekonomii społecznej.

Proponuje się, by głównymi odbiorcami monitoringu małopolskich PS były następujące podmioty/grupy podmiotów:

1. Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie.
2. Małopolski Pakt na Rzecz Ekonomii Społecznej.
3. Institucje wspierające finansowo PS (instytucje finansowe, poręczeniowe, kredytowe świadczące usługi na rzecz PS – np. Małopolski Fundusz Ekonomii Społecznej).
4. Institucje wspierające usługowo PS (świadczące na ich rzecz usługi doradcze, szkoleniowe, w tym: realizujące projekty wspierające PS w ramach 7.2.1. i 7.2.2. POKL, a także projekty systemowe – ROPS w Krakowie i WUP w Krakowie).
5. Przedsiębiorstwa społeczne działające na terenie Małopolski (PS poddane monitoringowi, pozostałe PS, inne podmioty należące do sektora gospodarki społecznej – nie będące PS).
6. Grantodawcy (podmioty krajowe i międzynarodowe organizujące konkursy grantowe dla PS – m.in. FIO).
7. Sponsorzy (podmioty sektora prywatnego zainteresowane wspieraniem PS oraz realizowanych przez nie działań statutowych, prywatni darczyńcy).
8. Media (media lokalne, regionalne i krajowe, w tym: prasa, radio, telewizja, internet).
9. Decydenci (władze samorządowe szczebla regionalnego, powiatowego i gminnego).
10. Otoczenie instytucjonalne PS (jednostki organizacyjne pomocy społecznej – Ośrodki Pomocy Społecznej, Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie; Publiczne Służby Zatrudnienia – Wojewódzki Urząd Pracy w Krakowie, Powiatowe Urzędy Pracy w Małopolsce; Małopolskie Obserwatoria Rozwoju Regionalnego – w szczególności Małopolskie

Obserwatorium Polityki Społecznej oraz Małopolskie Obserwatorium Rynku Pracy i Edukacji).

11. Jednostki badawcze i naukowe (ośrodki naukowo-badawcze zlokalizowane na terenie Małopolski zainteresowane problematyką ekonomii społecznej – przede wszystkim szkoły wyższe o profilu ekonomicznym oraz koncentrujące się w swojej działalności wokół nauk społecznych; inne krajowe ośrodki naukowo-badawcze o podobnym profilu).
12. Inne podmioty (związki pracodawców, agencje rozwoju – Małopolska Agencja Rozwoju Regionalnego).

Za wyróżnieniem kluczowych odbiorców monitoringu małopolskich przedsiębiorstw społecznych przemawiają następujące względy:

1. Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie – w obecnym układzie instytucjonalnym na poziomie regionalnym jest to podmiot, który powinien stać się liderem działań systemowych związanych z ekonomią społeczną. Z tego też względu ROPS inicjując proces monitorowania małopolskich przedsiębiorstw społecznych staje się w naturalnym sposób dysponentem informacji uzyskanych dzięki niemu, a tym samym ma możliwość nadzorowania i korygowania mechanizmów oraz działań ukierunkowanych na wsparcie PS. Przy obecnym ujęciu roli ROPS, będzie on traktowany jako kluczowy odbiorca monitoringu małopolskich PS.
2. Małopolski Pakt na Rzecz Ekonomii Społecznej (MPnRES) – jako platforma współpracy przedstawicieli samorządu terytorialnego (zarówno na poziomie lokalnym jak i regionalnym), sektora pozarządowego, spółdzielczego, środowiska akademickiego, sektora prywatnej przedsiębiorczości i mediów wydaje się być doskonałym sposobem na wykorzystywanie efektów monitoringu przedsiębiorstw społecznych do prowadzonych przez siebie działań, a równocześnie dzięki swojej konstrukcji daje szansę na zwiększenie grona odbiorców tych informacji. MPnRES, podobnie jak ROPS, należał będzie do grupy kluczowych odbiorców monitoringu.

6 METODOLOGIA I REALIZACJA BADANIA

W niniejszej części raportu przedstawiona została metodologia badania, opis zastosowanego narzędzia oraz przebieg procesu zbierania danych.⁸

Zbieranie danych w ramach przeprowadzonego badania było podporządkowane trzem naczelnym zasadom sformułowanym w dokumencie „Monitoring przedsiębiorstw społecznych w Małopolsce. Koncepcja”. Po pierwsze, zadbano o to, by jak najwięcej przedsiębiorstw społecznych miało szansę wzięcia udziału w tym przedsięwzięciu. Po drugie, z punktu widzenia wykorzystania danych, nacisk położono na ich jakość (rozumianą zarówno jako kompletność, jak i zgodność z rzeczywistością). Po trzecie, jako że etap ten generował największe koszty – ważne było zminimalizowanie ich przy jednoczesnej dbałości o spełnienie dwóch pierwszych kryteriów.

6.1 OPIS CZYNNIKÓW DETERMINUJĄCYCH PROCES ZBIERANIA DANYCH

Planując proces zbierania danych należało wziąć pod uwagę, oprócz jego celów i charakteru zbieranych danych, także potrzeby informacyjne odbiorców wyników oraz kontekst realizowanego projektu. Dlatego też wśród czynników determinujących charakter badania na szczególną uwagę zasługiwały: zróżnicowanie podmiotów objętych badaniem oraz ukierunkowanie badania na wykorzystanie wyników. Czynniki te zostały opisane poniżej.

6.1.1 Zróżnicowanie podmiotów objętych badaniem

Badaniem objęte zostały następujące kategorie przedsiębiorstw społecznych:

1. centra integracji społecznej (CIS),
2. zakłady aktywności zawodowej (ZAZ),
3. spółdzielnie socjalne,

---

⁸ W rozdziale wykorzystano fragmenty z rozdziału *Metodologia* opracowania „Monitoring przedsiębiorstw społecznych. Koncepcja“, Frączek M., Krupnik S., Osiborska K., Pacut A., Szczucka A., 2010.

4. spółdzielnie inwalidów i niewidomych,
5. organizacje pozarządowe prowadzące działalność gospodarczą,
6. organizacje pozarządowe prowadzące statutową działalność odpłatną w sferze pożytku publicznego w sposób ciągły lub/i sezonowy⁹.

Grupy te różnią się ze względu na wiele cech, jednakże trzy z nich są kluczowe z punktu widzenia realizacji procesu zbierania danych:

- a. forma prawna,
- b. liczebność,
- c. kompletność danych na temat organizacji.

Na podstawie formy prawnej i sposobu działalności można wyróżnić trzy podstawowe grupy organizacji: 1) spółdzielnie, 2) CIS-y i ZAZ-y, oraz 3) organizacje pozarządowe (NGO)¹⁰.

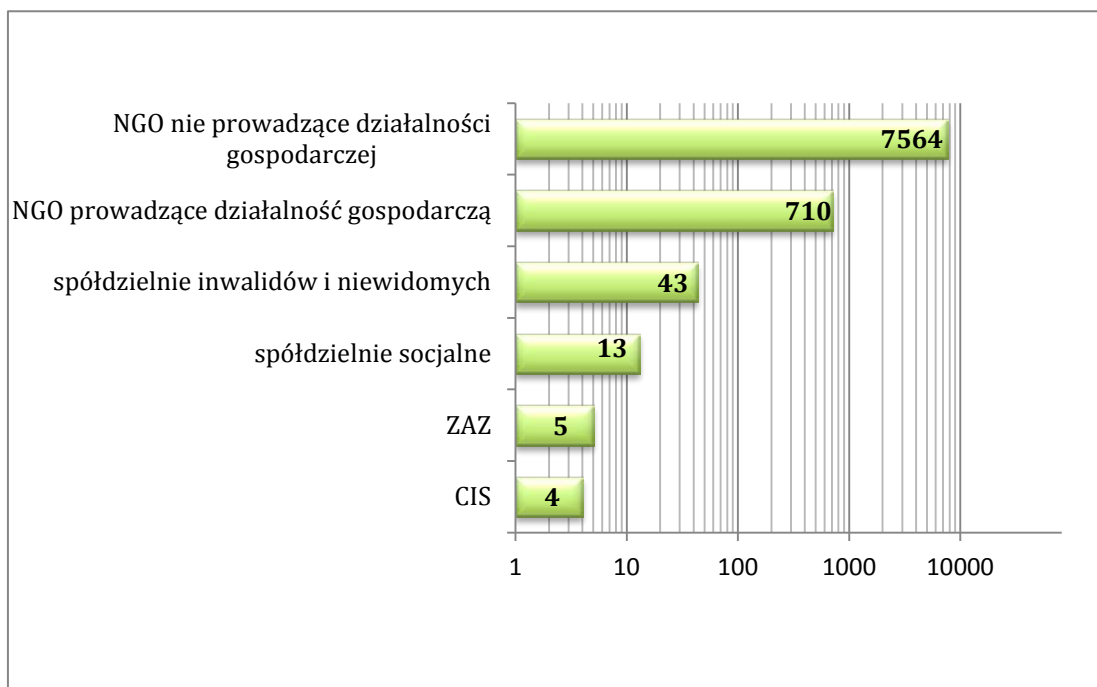
Z kolei liczebność poszczególnych kategorii organizacji w województwie małopolskim przedstawia poniższy wykres. Wskazuje on na duże zróżnicowanie w obrębie organizacji objętych badaniem.

Wykres 1. Liczebności kategorii objętych badaniem w Małopolsce (zastosowano skalę logarytmiczną¹¹)

---

⁹ W dalszej części raportu odwołując się do tak wyodrębnionych kategorii podmiotów będzie używane określenie *forma prawna*.

¹⁰ Zgodnie z wytycznymi Zleceniodawcy i ukierunkowaniem na użytkowy charakter wyników badania, sektor organizacji pozarządowych w Polsce zawężono tylko do fundacji i stowarzyszeń, świadomie wyłączając z niego niektóre grupy.

N=8 339¹²

Ostatnią z istotnych cech różnicujących badane organizacje jest kompletność związanych z nimi informacji teleadresowych. Zespół badawczy dysponował danymi teleadresowymi, które otrzymał od Zleceniodawcy i w oparciu o nie opracowany został operat – baza organizacji potencjalnie objętych badaniem.

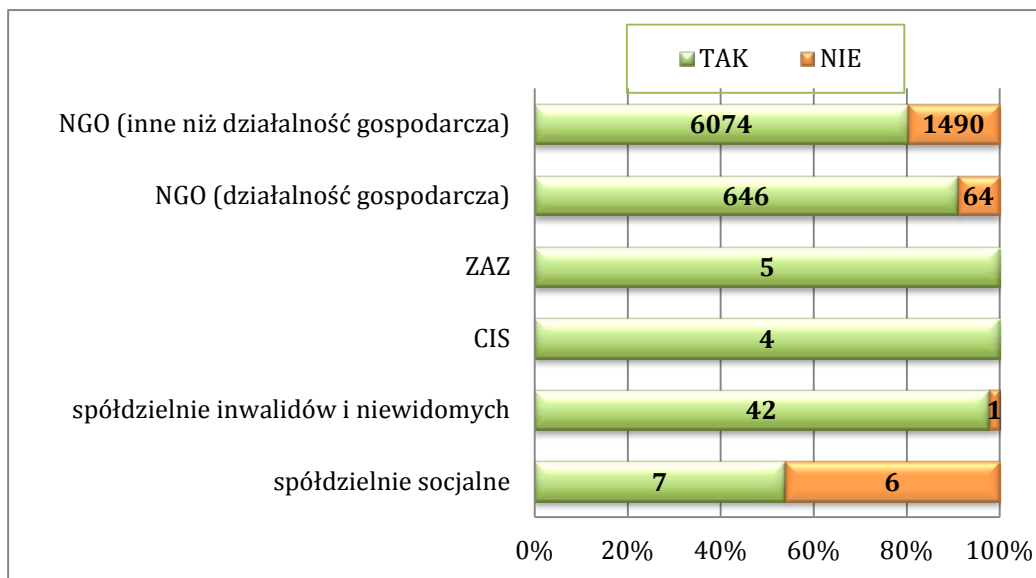
Opracowana baza zawierała niemal kompletne dane na temat adresów organizacji. Jednak w przypadku telefonów i adresów poczty elektronicznej niestety występowało wiele braków danych (por. wykresy poniżej). Najlepiej sytuacja prezentowała się w przypadku CIS-ów i ZAZ-ów. Najgorzej natomiast w przypadku NGO nie prowadzących działalności gospodarczej. Warto jednocześnie zwrócić uwagę, że w przypadku wszystkich danych teleadresowych nie był znany stopień ich aktualności. W większości przypadków dane nie były weryfikowane wcale lub miało to miejsce stosunkowo dawno.

¹¹ Skala, w której wielkość fizyczna jest przekształcana za pomocą logarytmu w celu odwzorowania wielkości, które przyjmują wartości z szerokiego zakresu liczb.

¹² Dane, które otrzymał Zespół badawczy, nie pozwalały na wyodrębnienie organizacji pozarządowych prowadzących statutową działalność odpłatną w sferze pożytku publicznego w sposób ciągły lub/i sezonowy spośród szerszej kategorii organizacji. Dlatego też, w zestawieniach przedstawiana została szersza kategoria: NGO nie prowadzące działalności gospodarczej.

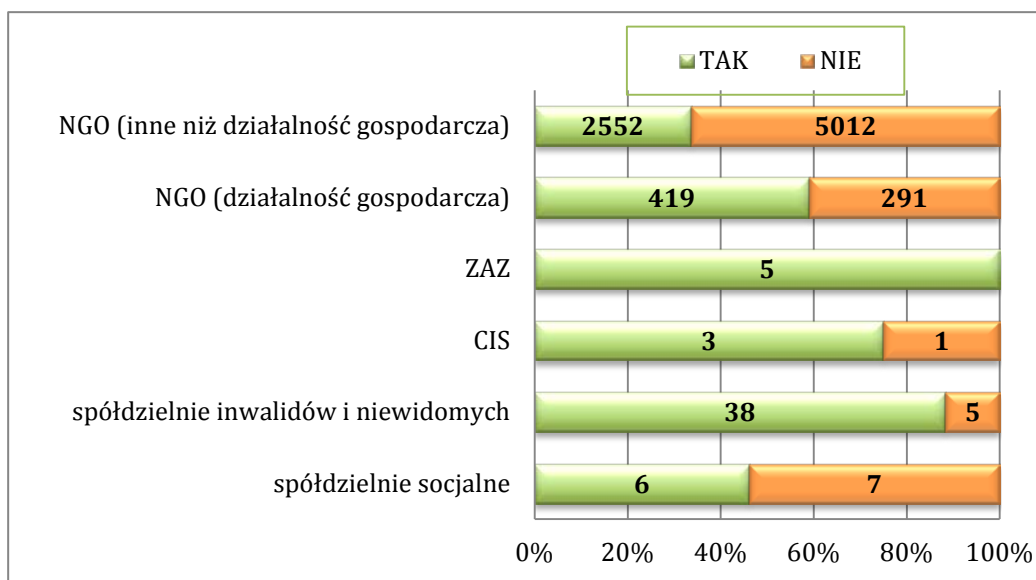

Wykres 2. Liczba podmiotów z podanym numerem telefonu

N=8 339

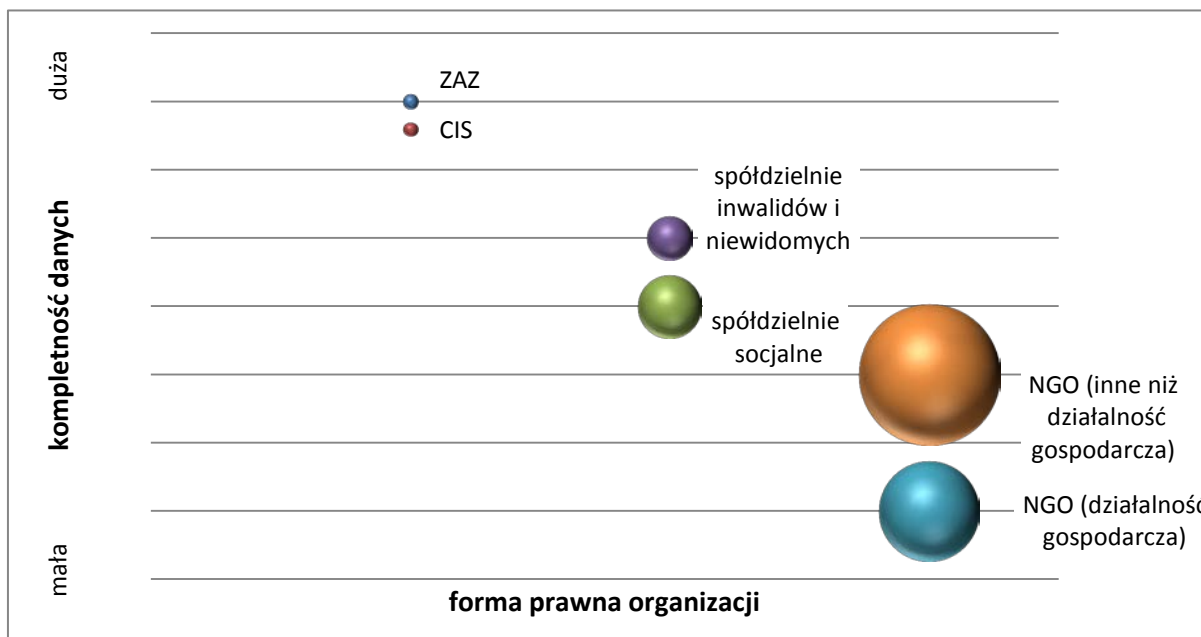
Wykres 3. Liczba podmiotów z podanym adresem e-mail

N=8 339

Poniższy wykres przedstawia podsumowanie powyższego opisu cech badanych organizacji.

Wykres 4. Podsumowanie opisu kategorii badanych organizacji (wielkość punktu oznacza liczebność organizacji)

6.1.2 Ukierunkowanie badania na wykorzystanie wyników

Ze względu na użyteczność i możliwość realizowania cyklicznego badania, niezbędne było zaprojektowanie narzędzia i sposobu zbierania danych na tyle „lekkich” i elastycznych, by mogły być powtarzane i modyfikowane zależnie od potrzeb informacyjnych odbiorców badania. Podejście takie z założenia miało pozwolić na zredukowanie kosztów funkcjonowania systemu monitoringu oraz zmniejszenie poziomu uciążliwości procesu zbierania danych dla podmiotów nim objętych, co jest istotne zwłaszcza w kontekście planowanej cykliczności badania.

Jako konsekwencja takiego podejścia pojawiły się dwa wyraźne zalecenia:

- a) zbudowanie stosunkowo krótkiego narzędzia, zbierającego dane dotyczące najważniejszych kwestii,
- b) unikanie tendencji do badania wszystkich możliwych organizacji.

Ograniczony przedmiotowo charakter pierwszego badania, sugerowany także przez sygnatariuszy Małopolskiego Paktu na Rzecz Ekonomii Społecznej, nie stoi oczywiście w sprzeczności z rozbudowywaniem go w kolejnych edycjach prowadzenia monitoringu.

Ze względu na przedstawione powyżej czynniki determinujące proces zbierania danych podjęto wstępnie następujące decyzje dotyczące realizacji badania:

1. Zróżnicowanie sposobów dotarcia do respondenta, w zależności od formy prawnej organizacji, którą reprezentuje.
2. Wykorzystanie różnych form dotarcia do respondenta zgodnie z podejściem badań sondażowych wykorzystujących wiele technik zbierania danych (*mixed mode survey research*); rozpoczęcie od techniki najprostszej i najtańszej (ankieta internetowa: CAWI) a kończąc na najbardziej kosztownej (wywiad osobisty/ z ankieterem). Założono także wsparcie realizacji badania poprzez kontakt telefoniczny.
3. Podział badanych organizacji na dwie podstawowe kategorie: „Populację 1” oraz „Populację 2”. Do pierwszej z nich włączono spółdzielnie, CIS-y i ZAZ-y. Do drugiej NGO. Założono położenie dużo większego nacisku na dotarcie do „Populacji 1”. Wynikało to z następujących przesłanek: a) znacząco mniejszej liczebności kategorii należących do niej podmiotów, b) czynników determinujących proces zbierania danych, oraz c) kosztów realizacji zbierania danych.
4. Założono podjęcie próby kontaktu z: a) wszystkim organizacjami z „Populacji 1” oraz b) tymi organizacjami z „Populacji 2”, dla których, w przekazanej przez Zleceniodawcę bazie, znajdowały się adresy e-mail.

6.2 OPIS NARZĘDZIA BADAWCZEGO

Budując kwestionariusz ankiety Zespół badawczy bazował na opracowanym w koncepcji monitoringu zestawieniu obszarów, podobszarów i zagadnień proponowanych do objęcia monitoringiem. Ankieta została więc podzielona na 5 kluczowych zagadnień:

1. forma i geneza organizacji,
2. działalność społeczna organizacji,
3. współpraca organizacji z otoczeniem,

4. zasoby ludzkie organizacji,
5. obszary działalności ekonomicznej przedsiębiorstwa¹³.

W procesie formułowania pytań, Zespół badawczy korzystał z własnej wiedzy i doświadczenia badawczego, a także w pewnym zakresie z innych badań prowadzonych w Polsce oraz na świecie¹⁴. Zbudowane narzędzie poddane zostało pretestowi, w celu oceny funkcjonowania kwestionariusza ankiety.

Ankieta internetowa była dostępna dla respondentów w okresie od 21 kwietnia do 30 maja 2010 roku. Dla zwiększenia liczby wypełnionych ankiet zadbano o możliwość przerywania wypełniania ankiety przez respondenta w dowolnym momencie i dokończenia jej w późniejszym terminie, z zachowaniem dotychczas udzielonych odpowiedzi.

6.3 KRYTERIA DOBORU PODMIOTÓW DO BADANIA

Kryteria definicyjne przedsiębiorstwa społecznego zostały formułowane już w koncepcji monitoringu i w nawiązaniu do nich zastosowano następujące kryteria doboru podmiotów do badania:

1. organizacja jest: fundacją, stowarzyszeniem, spółką prawa handlowego¹⁵, spółdzielnią socjalną lub inwalidów i niewidomych, zakładem aktywności zawodowej (ZAZ), centrum integracji społecznej (CIS),
2. zatrudnia co najmniej jednego pracownika (na podstawie umowy o pracę lub umowy cywilnoprawnej),
3. osiąga jakiegokolwiek przychody z tytułu działalności gospodarczej lub odpłatnej nie dla zysku,
4. prowadzi działalność ekonomiczną o charakterze ciągłym lub cyklicznym.

---

¹³ Kwestionariusz ankiety znajduje się w aneksie.

¹⁴ Patrz: Trągasz M., Osiborska K., Szczucka A., „Przegląd badań podmiotów ekonomii społecznej na świecie. Raport z analizy danych zastanych“, 2009.

¹⁵ W badaniu wzięto pod uwagę fakt, iż organizacje pozarządowe mogą prowadzić działalność w formie spółki prawa handlowego, dlatego wyodrębniono także taką formę prawną.

Informując potencjalnych respondentów o możliwości wzięcia udziału w badaniu, podkreślano także, iż ankietę powinna wypełnić osoba zarządzająca organizacją (założono, iż będzie ona najlepiej poinformowana o różnych aspektach działania organizacji).

6.4 PRZEBIEG PROCESU ZBIERANIA DANYCH

Niniejsza część raportu poświęcona jest procesowi zbierania danych, opisano w niej:

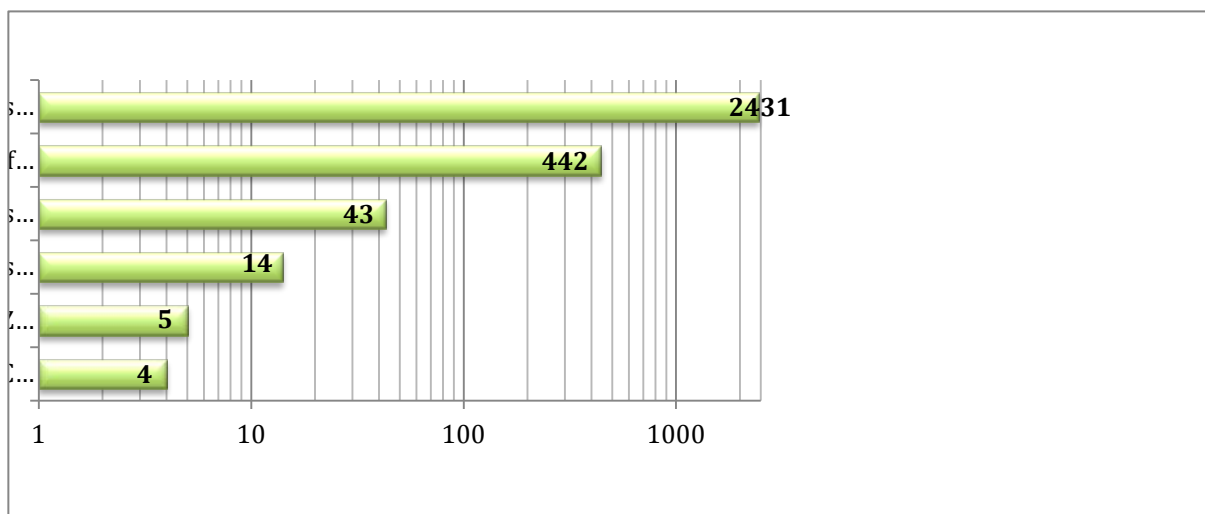
1. działania, które zostały podjęte w celu poinformowania potencjalnych respondentów o badaniu, a także zachęcenia ich do wzięcia w nim udziału,
2. przebieg kontaktu z „Populacją 2“, a także kontaktu z „Populacją 1“, który zaowocował pewnymi zmianami w koncepcji prowadzenia badania w stosunku do założeń,
3. harmonogram realizacji etapu zbierania danych,
4. uzyskane wyniki (czyli ilość wypełnionych ankiet).

Zgodnie z przyjętą koncepcją badania, zaplanowano kontakt ze wszystkimi organizacjami z „Populacji 1” oraz z tymi organizacjami z „Populacji 2”, dla których znany był adres e-mail. Liczebność poszczególnych kategorii organizacji, które znalazły się w bazie danych przedstawia poniższy wykres:

Wykres 5. Liczba poszczególnych kategorii organizacji, z którymi zaplanowano kontakt w celu poinformowania ich o badaniu (zastosowano skalę logarytmiczną¹⁶)

---

¹⁶ Skala, w której wielkość fizyczna jest przekształcana za pomocą logarytmu w celu odwzorowania wielkości, które przyjmują wartości z szerokiego zakresu liczb.

N = 2939¹⁷

6.4.1 Kontakt z „Populacją 2”

W koncepcji monitoringu założono zróżnicowane podejście do respondenta w zależności od formy prawnej organizacji. Organizacje z „Populacji 2”, a więc organizacje pozarządowe zostały objęte wysyłką wiadomości e-mail. Z podmiotami tymi nawiązano kontakt czterokrotnie:

Tabela 1. Schemat kontaktu e-mailowego z „Populacją 2”

Numer wysyłki	Tydzień badania ¹⁸	Data wysyłki	Treść wiadomości
1	2	23.04.2010	informacja o badaniu oraz link do ankiety
2	3	29.04.2010	link do ankiety (wiadomość o charakterze przypominającym)
3	4	05.05.2010	kopia listu uwierzytelniającego od Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Krakowie zachęcającego do wypełnienia ankiety
4	6	18.05.2010	link do ankiety (wiadomość o charakterze przypominającym)

Niestety, nie ze wszystkimi podmiotami wyszczególnionymi w bazie udało się skontaktować. Główną przyczyną wystąpienia tego problemu była zła jakość otrzymanych danych teleadresowych. Wśród problemów, jakie generowała jakość bazy warto wskazać:

¹⁷ Do bazy danych dodano jedną, niedawno powstałą spółdzielnię socjalną.

¹⁸ Por. podrozdział: *Czas realizacji badania* w niniejszym opracowaniu.

1. Sytuacje, w których jeden adres e-mail powtarzał się w przypadku dwóch lub więcej organizacji (problem ten dotyczył około 70 adresów e-mail i około 160 podmiotów). Przyczyny duplikowania się niektórych adresów dało się zidentyfikować. Były one różne:

- ta sama organizacja występowała w bazie pod różnymi nazwami,
- pod jednym adresem miało siedzibę kilka organizacji, pod adresem e-mail kryła się lokalna instytucja – np. urząd gminy, bądź Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji, a odnalezienie właściwego adresu organizacji nie było możliwe,
- podany e-mail był na pewno adresem tylko jednej z organizacji.

Niestety dla części przypadków zwielokrotnionego adresu nie udało się zweryfikować podanych w bazie informacji. Biorąc pod uwagę powyższe okoliczności, poczyniono niezbędne poprawki w bazie danych – adresy, które udało się zweryfikować zastąpiono nowymi, niektóre wykasowano. Wysyłką pierwszej wiadomości e-mail objęto w efekcie około 2800 podmiotów.

2. Niewłaściwy bądź nieaktualny adres e-mail około 17% organizacji.

Osoby dokonujące wysyłki otrzymały zwrot wiadomości e-mail z informacją, że podany adres nie istnieje, bądź adresat ma przepełnioną skrzynkę. W wysyłce listu uwierzytelniającego od ROPS adresatów tych pominięto, wysyłka objęła więc niecałe 2300 podmiotów.

Z przyczyn, które zostaną wyjaśnione w dalszej części opracowania, wysyłką czwartej wiadomości e-mail objęto około 1300 podmiotów.

Niektóre organizacje odpowiedziały na wysłaną wiadomość, z informacją, iż wypełniły ankietę, inne poinformowały Zespół badawczy, iż nie są chętne do wzięcia udziału (6 podmiotów), bądź nie spełniają kryteriów badania (22 podmioty).

Organizacje z założenia nie objęte wysyłką wiadomości e-mail (a więc te, których adres był nieznan) również miały możliwość uzyskania informacji o badaniu i wzięcia w nim udziału. Na stronach internetowych ROPS¹⁹ oraz Fundacji Biuro Inicjatyw Społecznych²⁰

---

¹⁹ ROPS w Krakowie <http://www.rops.krakow.pl/> oraz Małopolski Wortal Ekonomii Społecznej <http://www.wortales.rops.krakow.pl/>

umieszczona została informacja o monitoringu przedsiębiorstw ekonomii społecznej w Małopolsce, wraz z linkiem do ankiety internetowej.

Jeśli chodzi o spółki prawa handlowego, w związku z ich niewielką liczbą w Małopolsce, Zespół badawczy otrzymał od Zleceniodawcy informację o tym, które organizacje prowadzą taki rodzaj działalności – z podmiotami tymi podjęto, oprócz kontaktu e-mailowego, także kontakt telefoniczny, aby zaprosić je do wypełnienia ankiety.

6.4.2 Kontakt z „Populacją 1”

Zgodnie z założeniami sformułowanymi na etapie tworzenia koncepcji badania, „Populacja 1” została poinformowana o badaniu w sposób bardziej kompleksowy.

1. Kontakt w drugim tygodniu badania

Po pierwsze, 22 kwietnia 2010 r. do podmiotów wchodzących w skład „Populacji 1” wysłano pocztą list polecony. Przesyłka zawierała list informujący o badaniu oraz o możliwości wypełnienia ankiety internetowej (sygnowany przez Centrum Ewaluacji i Analiz Polityk Publicznych Uniwersytetu Jagiellońskiego), a także listy uwierzytelniające: do centrów integracji społecznej oraz zakładów aktywności zawodowej załączono list od Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Krakowie, a do spółdzielni – także od Związku Lustracyjnego Spółdzielni Pracy w Krakowie.

2. Kontakt w trzecim tygodniu badania

Następnie, 29 kwietnia 2010 r. do „Populacji 1” wysłano wiadomość e-mail, w której znalazła się ponownie informacja o badaniu, a także link do ankiety. Należy zaznaczyć, że baza została w miarę możliwości uzupełniona o brakujące numery telefonu i adresy e-mail organizacji z „Populacji 1”.

3. Kontakt w czwartym tygodniu badania

Kolejnym podjętym krokiem, który okazał się niezwykle istotny z punktu widzenia realizacji badania, był kontakt telefoniczny z „Populacją 1”. Zintensyfikowane działania w celu skontaktowania się telefonicznie z „Populacją 1” podjęto 4 maja oraz 5 maja 2010 r.

---

²⁰Fundacja BIS <http://www.bis-krakow.pl>

Różne próby kontaktu ujawniły następujące **podstawowe problemy**:

1. W bazie danych widniały spółdzielnie socjalne, z którymi nie można było się skontaktować. Mianowicie, w paru przypadkach Zespół badawczy otrzymał zwrot listów poleconych z adnotacją, że adresata nie ma pod wskazanym adresem, otrzymano także zwrot część wiadomości e-mail, a ponadto niektóre numery telefonu okazały się nieprawidłowe (Informacja Telefoniczna również nie dysponowała aktualnymi numerami). Podmioty te najprawdopodobniej zmieniły siedzibę, bądź w momencie badania nie prowadziły już działalności.
2. W bazie znalazły się podmioty, które w chwili badania były w likwidacji i w związku z tym nie wyraziły chęci wypełnienia ankiety.
3. W bazie danych widniały podmioty nie spełniające kryteriów badania. Problem ten dotyczy głównie 14 spółdzielni, które zaklasyfikowane zostały jako spółdzielnie inwalidów i niewidomych, a okazały się być „zwykłymi” spółdzielniami pracy.

Podsumowanie informacji zebranych podczas kontaktu telefonicznego przedstawia poniższa tabela.

Tabela 2. Informacje zebrane w wyniku kontaktu telefonicznego z „Populacją 1”

	spółdzielnia socjalna	spółdzielnia inwalidów i niewidomych	CIS	ZAZ	suma
liczba podmiotów w bazie (podjęto próbę nawiązania kontaktu telefonicznego ze wszystkimi –	14	43	4	5	66

oprócz tych przebadanych w preteście narzędzia)					
liczba podmiotów, z których osobami zarządzającymi nie udało się nawiązać skutecznego kontaktu telefonicznego	1	3	0	1	5
liczba podmiotów, z którymi nie udało się nawiązać żadnego kontaktu	5	0	0	0	5
liczba podmiotów w likwidacji	1	5	0	0	6
liczba podmiotów nie spełniających kryteriów badania	0	14	0	0	14
liczba podmiotów, które nie chciały wziąć udziału w badaniu	1	3	0	0	4
liczba podmiotów, do których skierowanie ankietera okazało się niemożliwe, bądź bezcelowe	8	25	0	1	34

Jak widać, spośród 66 podmiotów z „Populacji 1”, które figurowały w bazie danych, przebadanie aż 34 okazało się niemożliwe. Spośród pozostałych organizacji, większość podmiotów po kontakcie telefonicznym wyraziła chęć wypełnienia ankiety internetowej, zaś 3 organizacje zgodziły się na przyjęcie w swojej siedzibie ankietera. Co istotne, próby kontaktu z organizacjami, do których w dniach 4 i 5 maja 2010 nie udało się dodzwonić były kontynuowane. Warto w tym miejscu podkreślić, że przedstawiciele podmiotów, z którymi nawiązano kontakt mieli raczej pozytywny stosunek do idei badania – tylko w czterech przypadkach respondenci spełniający kryteria badania odmówili zdecydowanie udziału w nim podczas rozmowy telefonicznej.

6.4.3 Zmiana koncepcji realizacji badania

W związku z argumentami, że 1) „Populacja 1” okazała się znacząco mniejsza niż zakładano po otrzymaniu bazy oraz 2) skutecznie nawiązano kontakt telefoniczny z wszystkimi jej przedstawicielami, bezzasadna okazała się założona w koncepcji ścieżka zakładająca dotarcie do

jak największej liczby podmiotów z „Populacji 1” w celu przeprowadzenia wywiadów osobistych.

Wobec zaistniałej sytuacji, zdecydowano, iż nacisk należy przesunąć na kontakt z jak największą liczbą podmiotów z „Populacji 2”. W tym celu, spośród około 2600 podmiotów, dla których znany był numer telefonu, wybrano próbę 1200 organizacji. Do organizacji pozostałych w puli po losowaniu, wysłano wspomniany wyżej czwarty e-mail z linkiem do ankiety.

Ankieterzy²¹ pracowali przez okres trzech tygodni, począwszy od 10 maja 2010 roku. W ramach 1200 podmiotów znalazło się 419 organizacji prowadzących działalność gospodarczą²² oraz 39 organizacji współpracujących z ROPS, Zespół badawczy uznał bowiem, że podmioty te będą najprawdopodobniej spełniały kryteria badania. Doboru pozostałych organizacji do próby dokonano za pomocą losowania.

W efekcie, każdemu ankieterowi przypisano średnio 150 rekordów z bazy, czyli organizacji, z którymi miał za zadanie skontaktować się telefonicznie. Celem odbycia rozmowy było:

1. upewnienie się, czy dana organizacja spełnia kryteria badania,
2. dopytanie, czy do organizacji dotarła informacja o prowadzonym badaniu, oraz czy jej reprezentant miał już sposobność wypełnić ankietę internetową,
3. zachęcenie do wypełnienia ankiety podmiotów, które jeszcze tego nie uczyniły.

Skuteczna rozmowa kończyła się w każdym przypadku wysyłką wiadomości e-mail z linkiem do ankiety.

W trakcie swojej pracy, ankieterzy napotkali na **kilka najważniejszych trudności**:

1. Po pierwsze i najważniejsze, ponad jedna trzecia organizacji okazała się nie spełniać kryteriów badania. Najczęściej, powodem tej sytuacji było nieprowadzenie działalności

---

²¹ W badaniu jako ankieterzy pracowało siedmioro studentów będących członkami Sekcji Metod Badań Społecznych Koła Naukowego Studentów Socjologii Uniwersytetu Jagiellońskiego. Telefony wykonywali z siedziby Centrum Ewaluacji i Analiz Polityk Publicznych Uniwersytetu Jagiellońskiego.

²² Informacje te, pochodzące z Urzędu Statystycznego, zostały przekazane zespołowi badawczemu przez Zleceniodawcę.

ekonomicznej. Co istotne, problem ten wystąpił także w przypadku organizacji, o których w bazie widniała informacja, iż prowadzą działalność gospodarczą.

2. Po drugie, część numerów telefonu okazała się nieprawidłowa – w tej sytuacji ankieterzy starali się zwykle odnaleźć właściwy numer, najczęściej w Internecie – nie dla wszystkich organizacji się to jednak udało.
3. Poza tym, zdarzały się: organizacje, które odmawiały udziału w badaniu, podmioty już nieistniejące, będące w likwidacji lub zawieszeniu.
4. Rzecz jasna, nie do wszystkich podmiotów udało się dodzwonić w ciągu trzech tygodni pracy – każdy ankieter miał obowiązek podjęcia trzykrotnej próby kontaktu w momencie kiedy telefon był zajęty, nikt nie odbierał, bądź nie zastano kompetentnej osoby

Poniższa tabela przedstawia ilościowe podsumowanie pracy ankieterów.

Tabela 3. Informacje zebrane w wyniku kontaktu telefonicznego z próbą wylosowaną z „Populacji 2”

liczba organizacji, z którymi podjęto próbę kontaktu telefonicznego	975
liczba wysłanych wiadomości z linkiem do ankiety internetowej	175
liczba przeprowadzonych wywiadów osobistych	1
liczba rozmówców, którzy odmówili udziału w badaniu	40
liczba nieprawidłowych numerów telefonu	133
liczba organizacji niespełniających kryteriów badania	379
w tym:	
a) nie prowadzące działalności ekonomicznej	315
b) nie będące fundacją ani stowarzyszeniem	8
c) nie zatrudniające pracowników	44
d) prowadzące działalność incydentalną	7

e) mające siedzibę poza Małopolską	3
liczba organizacji w zawieszeniu / w likwidacji	34
liczba organizacji, z którymi pomimo prób nie udało się nawiązać kontaktu	214
liczba ankiet wypełnionych przez respondentów po kontakcie telefonicznym z ankierem i włączonych do analizy	49

6.4.4 Czas realizacji badania

Proces zbierania danych wraz z pretestem narzędzia poprzedzającym uruchomienie ankiety internetowej oraz tworzeniem bazy danych do analizy został zrealizowany w okresie siedmiu tygodni. Podsumowanie czasu realizacji poszczególnych etapów badania przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 4. Harmonogram realizacji badania

	TYDZIEŃ 1	TYDZIEŃ 2	TYDZIEŃ 3	TYDZIEŃ 4	TYDZIEŃ 5	TYDZIEŃ 6	TYDZIEŃ 7
	12.04. - 16.04. 10	19.04. - 25.04. 10	26.04. - 02.05. 10	03.05. - 09.05. 10	10.05. - 16.05. 10	17.05. - 23.05. 10	24.05. - 30.05. 10
pretest narzędzia							
kontakt mailowy z populacją badania							
CAWI							
kontakt telefoniczny							
tworzenie bazy danych							

6.5 PODSUMOWANIE

W efekcie podjętych działań, czyli:

- a) przeprowadzenia pretestu narzędzia (w sumie 5 ankiet),
- b) przeprowadzenia wywiadów osobistych (w sumie 4 ankiety),
- c) podjęcia kontaktu listownego, telefonicznego oraz za pomocą poczty elektronicznej z „Populacją 1”,
- d) podjęcia kontaktu za pomocą poczty elektronicznej oraz telefonicznego z „Populacją 2”,
- e) umieszczenia informacji o badaniu w Internecie w celu samorekrutacji pozostałych podmiotów z „Populacji 2”, uzyskano następujące wyniki:

Tabela 5. Liczba wypełnionych ankiet²³

liczba uruchomionych ankiet internetowych	227
liczba ankiet wypełnionych przez podmioty nie spełniające kryteriów ²⁴	83
liczba ankiet internetowych przerwanych (nie wypełnione do końca i nie włączone do analizy)	44
liczba ankiet internetowych wypełnionych do końca przez podmioty spełniające kryteria	100
liczba podmiotów biorących udział w preteście narzędzia	5
liczba podmiotów, z którymi wywiad przeprowadził ankieter	4
suma ankiet włączonych do analizy	109

Jak widać, zrealizowano w sumie 109 ankiet. Liczba ankiet uruchomionych w Internecie (czyli rozpoczętych) różniła się znacznie od liczby ankiet włączonych w efekcie do analizy. Można podać dwie przyczyny takiego stanu rzeczy:

²³ W załączniku znajduje się tabela, która prezentuje wyniki szczegółowo – w podziale na kategorie.

²⁴ Podmioty nie prowadzące działalności ekonomicznej, prowadzące incydentalną działalność ekonomiczną bądź nie zatrudniające pracowników.

1. Po pierwsze, część podmiotów nie wypełniła ankiety do końca. Zespół badawczy, chcąc zminimalizować utratę danych z niedokończonych ankiet, zdecydował się na włączenie do analizy tych, które były wypełnione co najmniej do pytania 17a. Decyzja o właśnie takim zaznaczeniu granicy dla ankiet włączonych do analizy miała kilka powodów. Po pierwsze, istniała pewna grupa respondentów, którzy zakończyli wypełnianie właśnie na tym pytaniu, a także spora grupa, która zakończyła ankietę dużo wcześniej. Ponadto, pytanie to było jednym z ostatnich w czwartym z pięciu bloków pytań: znalazło się w ankiecie jako 24. w kolejności spośród ogółu 41 pytań i zakończenie ankiety właśnie na tym pytaniu, oznaczało wypełnienie większej jej części. W efekcie tej decyzji, do analizy włączono 10 ankiet wypełnionych co najmniej do pytania 17a.
2. Po drugie, aż 83 ankiety zostały uruchomione przez organizacje, które nie spełniały kryteriów badania. Wypełnianie ankiety kończyło się więc dla nich przeważnie na pytaniu o rodzaj działalności ekonomicznej, bądź o jej charakter (do dalszej części ankiety nie mogły przejść organizacje nie prowadzące działalności ekonomicznej, ani te prowadzące działalność incydentalną).

Na uwagę zasługuje kwestia aktualności oraz adekwatności wykorzystanej bazy danych. Okazała się ona nieaktualna w przypadku „Populacji 1” oraz nieaktualna i nieadekwatna w przypadku „Populacji 2”, gdzie bardzo duża liczba podmiotów nie spełniała kryteriów badania, a ponadto znalazły się błędne adresy e-mail, nieaktualne telefony, a także zlikwidowane organizacje.

W związku z tym, praca Zespołu badawczego oraz ankieterów w dużej mierze polegała na weryfikacji informacji zawartych w bazie danych, podczas gdy z punktu widzenia wyników badania, należało skoncentrować się raczej na uzyskaniu jak największej liczby wypełnionych ankiet. Wynika z tego bardzo ważny wniosek, mianowicie na potrzeby kolejnych edycji badania należy opracować odpowiedni operat, czyli a) jak najbardziej aktualny, b) zawierający informacje pozwalające określić, czy podmiot spełnia kryteria badania, w szczególności w zakresie działalności ekonomicznej.

Poniższa tabela przedstawia podsumowanie zakładanych oraz faktycznie zrealizowanych etapów procesu zbierania danych:

Tabela 6. Zakładane oraz zrealizowane etapy procesu zbierania danych

ETAPY ZAKŁADANE	ETAPY ZREALIZOWANE
<p>Informacja o zbieraniu danych</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Wysłanie informacji pocztą (mailową, faksem lub tradycyjną) do przedstawicieli „Populacji 1”. 2. Wykorzystanie do informowania „organizacji nadrzędnych” (władze samorządowe Województwa Małopolskiego, Związek Lustracyjny Spółdzielni Pracy). 3. Informacja o badaniu ukierunkowana na „Populację 2” w celu samorekrutacji. 	<p>Informacja o zbieraniu danych</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Wysyłka pocztą tradycyjną informacji o badaniu i listów uwierzytelniających (od ROPS i Związku Lustracyjnego Spółdzielni Pracy) 2. Informacja o badaniu ukierunkowana na „Populację 2” w celu samorekrutacji.
<p>Uzupełnienie/aktualizacja danych w oparciu o Internet i kontakt z instytucjami nadrzędnymi (w przypadku spółdzielni).</p>	<p>Uzupełnienie/aktualizacja danych w oparciu o Internet.</p>
<p>Pretest narzędzia na spotkaniu Sygnatariuszy Małopolskiego Paktu na Rzecz Ekonomii Społecznej.</p>	<p>Pretest narzędzia podczas spotkań z respondentami wskazanymi przez ROPS.</p>
<p>Uruchomienie ankiety internetowej (CAWI) i trzykrotne poinformowanie respondentów o badaniu za pomocą kontaktu mailowego.</p>	<p>Uruchomienie ankiety internetowej (CAWI) i czterokrotne poinformowanie respondentów o badaniu za pomocą kontaktu mailowego.</p>
<p>Kontakt telefoniczny z przedstawicielami „Populacji 1”: wsparcie wywiadu on-line, propozycja wysłania ankiety innym sposobem, realizacja wywiadu przez telefon.</p>	<p>Kontakt telefoniczny z przedstawicielami „Populacji 1”: weryfikacja danych zawartych w bazie, zachęcenie do wypełnienia ankiety internetowej, propozycja wysłania ankietera do organizacji.</p>
<p>Wywiady osobiste z przedstawicielami „Populacji 1” (ewentualnie także, zależnie od przebiegu badania, „Populacji 2”).</p>	<p>Kontakt telefoniczny z organizacjami z „Populacji 2 w celu weryfikacji, czy spełniają kryteria doboru podmiotów do badania i zachęcenia do wypełnienia ankiety internetowej.</p>

7 WYNIKI BADANIA

Dla większej przejrzystości dokumentu, wyniki badania przedstawione zostały w podziale na 5 głównych obszarów badawczych. Podział ten, w dużym stopniu odzwierciedla strukturę narzędzia wykorzystanego w procesie gromadzenia danych. Poniższy schemat prezentuje podział i kolejność analizy poszczególnych bloków.

Schemat 5. Analizowane obszary

7.1 OPIS PRZEDSIĘBIORSTW SPOŁECZNYCH

W tej części raportu przedstawiony został podstawowy opis badanych organizacji. Wśród analizowanych zagadnień znalazły się:

1. forma prawna badanej organizacji,
2. rodzaj prowadzonej działalności ekonomicznej,

3. wielkość miejscowości, w której organizacja posiada siedzibę,
4. okres funkcjonowania organizacji na rynku.

Celem badania była także eksploracja zagadnienia modelu powstawania przedsiębiorstw społecznych, więc w tym celu przeanalizowane zostały dwie kwestie:

1. jakiego rodzaju podmiot zainicjował powstanie organizacji,
2. oraz charakter środków finansowych wykorzystanych przy jej zakładaniu (publiczne/prywatne).

Kryteria wyboru populacji przyjęte w badaniu²⁵ określały precyzyjnie formę prawną podmiotów, które mogły znaleźć się w próbie. Były to następujące kategorie podmiotów:

1. centra integracji społecznej (CIS),
2. zakłady aktywności zawodowej (ZAZ),
3. spółdzielnie socjalne,
4. spółdzielnie inwalidów i niewidomych,
5. spółki prawa handlowego,
6. fundacje,
7. stowarzyszenia.

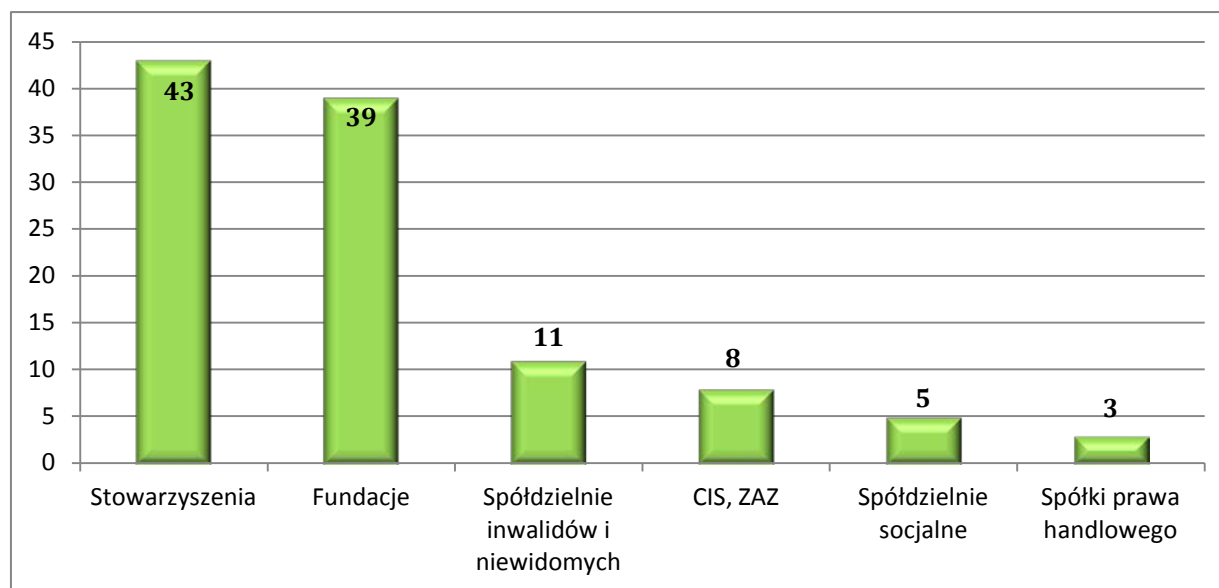
Część z powyższych kategorii, ze względu na ich niewielką liczebność została połączona – i tak, z badanych podmiotów 8 należy do kategorii „CIS, ZAZ“, a 16 podmiotów to spółdzielnie (w tym 5 spółdzielni socjalnych i 11 spółdzielni inwalidów i niewidomych). Ponadto, w badaniu wzięły udział 3 spółki prawa handlowego²⁶, a dwie najliczniejsze kategorie stanowiły fundacje i stowarzyszenia, odpowiednio: 39 i 43 podmioty.

---

²⁵ Por. rozdział *Kryteria definicyjne populacji badania* w: „Monitoring przedsiębiorstw społecznych. Koncepcja“, Frączek M., Krupnik S., Osiborska K., Pacut A., Szczucka A., 2010.

²⁶ Jak zostało już zaznaczone w podsumowaniu, spółki prawa handlowego ze względu na swoją odmienną od pozostałych podmiotów specyfikę nie zostały przyporządkowane do żadnej zbiorczej kategorii. Wyniki badania dla tych podmiotów zostały

Wykres 6. Forma prawna badanych podmiotów (P1)

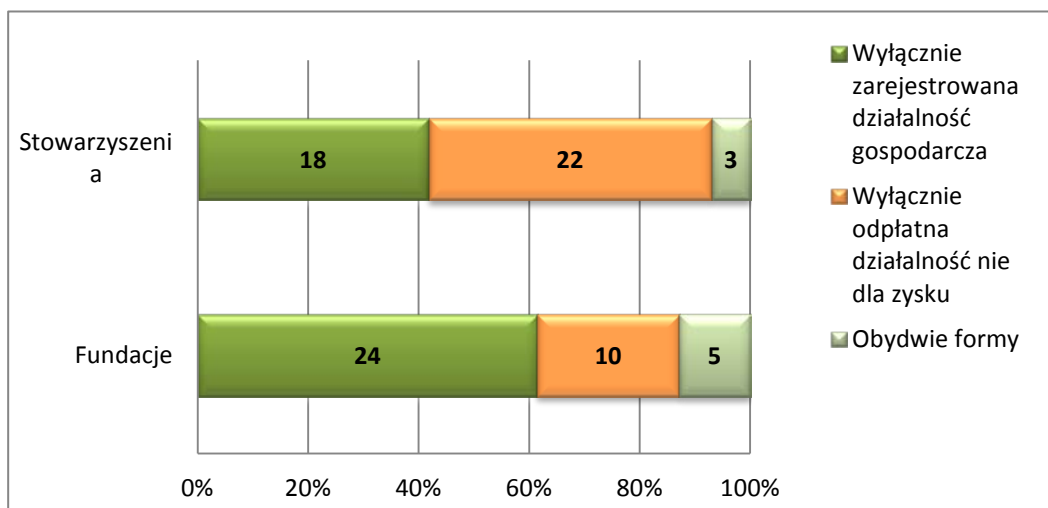
N=109

Drugim kryterium definiującym przedsiębiorstwo społeczne, zgodnie z definicją przyjętą w koncepcji badania, było prowadzenie przez organizację działalności ekonomicznej rozumianej jako zarejestrowana działalność gospodarcza, odpłatna działalność nie dla zysku lub obydwie formy jednocześnie. Kryterium to dotyczyło podmiotów będących fundacją lub stowarzyszeniem²⁷. Wyniki badania wskazują, że fundacje i stowarzyszenia rzadko łączą te dwie formy aktywności ekonomicznej. Podmioty z tych kategorii zwykle decydują się na jedną z możliwości prowadzenia działalności ekonomicznej, a jednoczesne prowadzenie działalności gospodarczej i działalności odpłatnej nie dla zysku zadeklarowało zaledwie 5 fundacji i 3 stowarzyszenia. Wśród stowarzyszeń dominowała forma odpłatnej działalności prowadzonej nie dla zysku – zadeklarowały ją 22 podmioty. Nieco mniej, bo 18 stowarzyszeń prowadziło działalność ekonomiczną wyłącznie w formie zarejestrowanej działalności gospodarczej. Z kolei wśród fundacji dominowała działalność gospodarcza (wskazały ją 24 fundacje), a działalność odpłatną nie dla zysku prowadziło 10 podmiotów.

włączone do analizy ogólnego profilu, ale ze względu na niewielką liczebność nie są prezentowane na kolejnych wykresach jako odrębna kategoria.

²⁷ Pozostałe podmioty: CIS-y, ZAZ-y oraz spółdzielnie i spółki handlowe prowadzą bowiem działalność ekonomiczną z założenia.

Wykres 7. Forma prawna a rodzaj działalności ekonomicznej (P1, P1a)

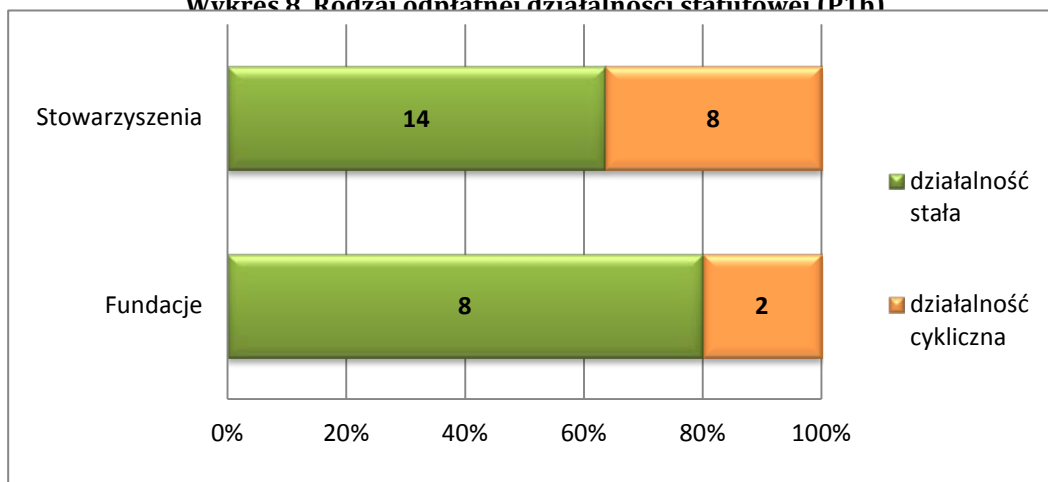

N=82

Istotą włączenia działalności ekonomicznej jako kryterium wyodrębniającego populację badania było wybranie tych podmiotów, które względnie stale łączą owe dwa rodzaje aktywności konstytuującej przedsiębiorstwa społeczne: ekonomicznej oraz społecznej. A zatem kryterium dodatkowym w przypadku prowadzenia odpłatnej działalności nie dla zysku był jej stały lub sezonowy/cykliczny charakter, co pozwoliło wykluczyć z badania te organizacje, które w sposób jedynie incydentalny podejmują taką aktywność.

Wśród fundacji i stowarzyszeń, które deklarowały odpłatną działalność statutową dominowały te, które prowadziły ją w sposób ciągły – w przypadku stowarzyszeń było to 14 podmiotów, a w przypadku fundacji 8. Pozostałe organizacje (8 stowarzyszeń i 2 fundacje) zadeklarowały formę cykliczną.

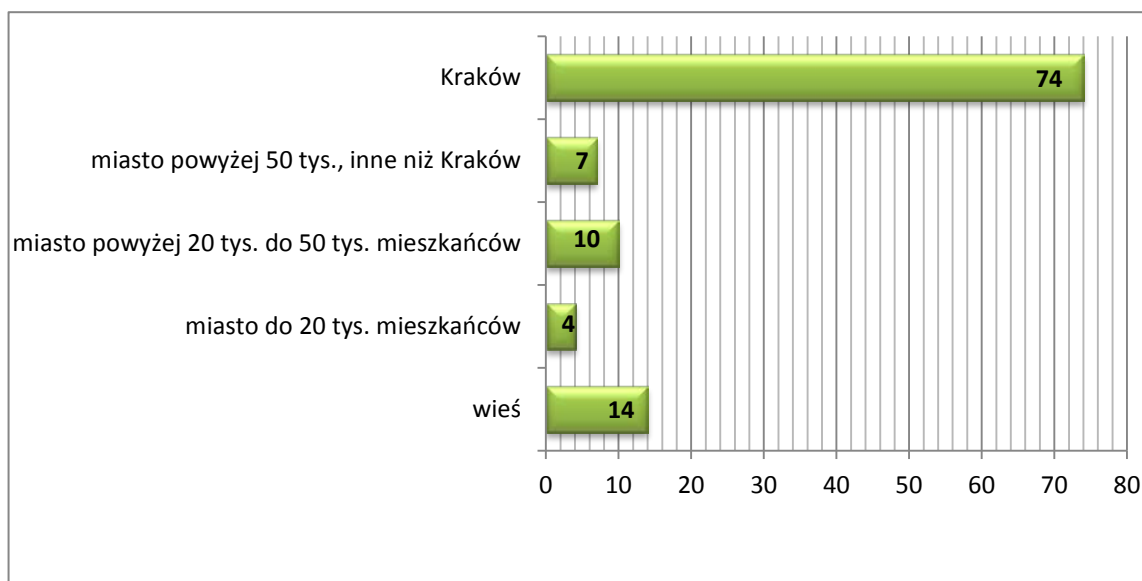
Wykres 8. Rodzaj odpłatnej działalności statutowej (P1h)

N=32

Na poniższym wykresie przedstawiony został rozkład odpowiedzi na pytanie o rodzaj (wielkość) miejscowości, w której znajduje się siedziba organizacji. Zdecydowanie najczęściej wskazywaną odpowiedzią był Kraków. Wskazały na niego 74 podmioty, czyli ponad dwa razy więcej niż na wszystkie pozostałe odpowiedzi. W miastach średniej wielkości (ponad 20 tys. mieszkańców) swoją siedzibę miało 17 badanych przedsiębiorstw, a w małych miastach (poniżej 20 tys.) zaledwie 4, chociaż stanowią one blisko 80% miast w województwie małopolskim. Siedzibę na terenach wiejskich miało 14 organizacji, które wzięły udział w badaniu. Chociaż badania nie miały reprezentatywnego charakteru wskazuje to na tendencję do koncentrowania się tego rodzaju działalności w Krakowie. Pomimo faktu, że działalność przedsiębiorstw społecznych może mieć wymiar ponadlokalny, wykraczając poza miejscowość, w której organizacja ma swoją siedzibę, to jednak działania na rzecz społeczności lokalnej wydają się być sensem samej idei przedsiębiorczości społecznej jako takiej, a także jej wpływu na rozwój lokalny. W tym kontekście godną rozważenia w środowisku instytucji wspierających przedsiębiorczość społeczną może być inicjatywa uzupełniająca względem monitoringu – stworzenia mapy przedsiębiorczości społecznej w województwie.

Wykres 9. Wielkość miejscowości, w której jest siedziba organizacji (P2)

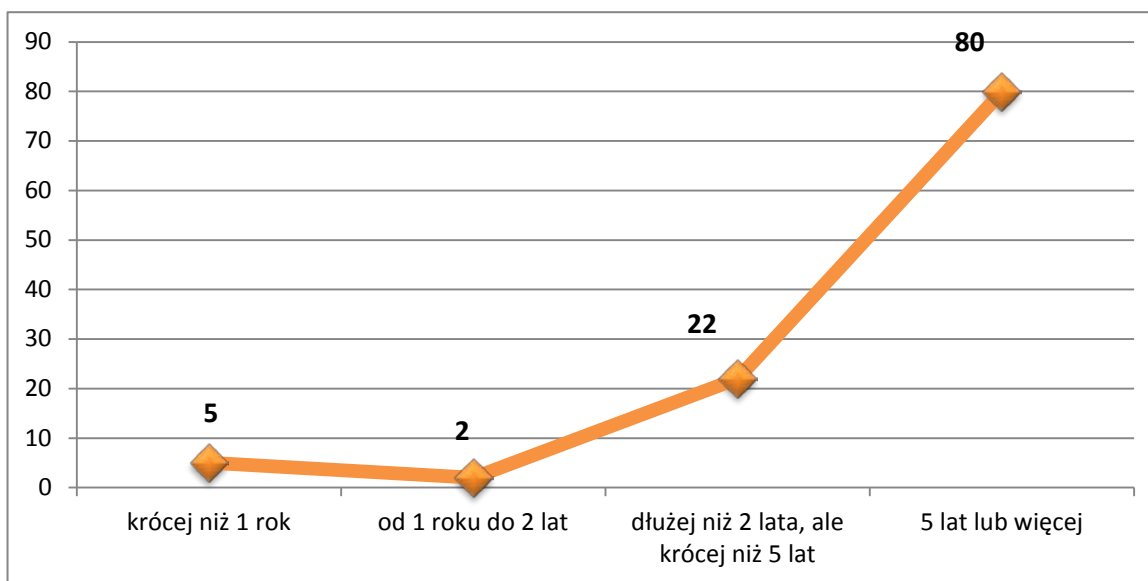

N=109

Analiza długości funkcjonowania organizacji na rynku mierzonej liczbą lat może prowadzić do interpretacji, że większość z przedsiębiorstw społecznych to podmioty relatywnie starsze, utrzymujące się na rynku 5 lat lub dłużej (n=80), ale z kolei ich przyrost liczebny jest niewielki, ze względu na niski odsetek organizacji młodych – zaledwie 7 z badanych podmiotów funkcjonowało krócej niż dwa lata. Tymczasem, warto odnieść te dane do form prawnych badanych podmiotów (patrz poniższa tabela). Można wówczas zauważyć interesujące tendencje: żadna z badanych spółdzielni socjalnych nie istnieje na rynku dłużej niż 4 lata²⁸. Informacją interesującą w tym kontekście, choć wykraczającą poza tę edycję badania, byłoby porównanie tych danych z liczbą spółdzielni socjalnych, które upadły bądź zostały zlikwidowane w tym czasie. Z kolei w badaniu nie znalazła się żadna spółdzielnia inwalidów i niewidomych, która została założona w ciągu ostatnich 4 lat. Już sam ten fakt wskazuje na zróżnicowanie sektora spółdzielczości i może świadczyć o znacząco innych warunkach, w których funkcjonują te dwa typy spółdzielni.

²⁸ Aktem prawnym dedykowanym tej formie jest Ustawa o spółdzielniach socjalnych, która weszła w życie 6.07.2006 r. Warto pamiętać, że akt ten nie wprowadził do ustawodawstwa polskiego instytucji spółdzielni socjalnej, uczyniła to ustawa z 20.04.2004 r. o promocji zatrudnienia instytucjach rynku pracy, która dodała do ustawy – Prawo spółdzielcze przepisy art. 203a-203d, dotyczące właśnie spółdzielni socjalnych (obowiązujące od 1.06.2004). Możemy przypuszczać, że badane przez nas podmioty zostały utworzone po wejściu w życie ustawy o spółdzielniach socjalnych w 2006 r.

Wykres 10. Liczba lat funkcjonowania organizacji na rynku (P3)

N=109

Tabela 7. Okres funkcjonowania organizacji na rynku a forma organizacji

FORMA ORGANIZACJI	ILE LAT ORGANIZACJA ISTNIEJE NA RYNKU?				OGÓŁEM
	krócej niż 1 rok	od 1 roku do 2 lat	dłużej niż 2 lata, ale krócej niż 5 lat	5 lat lub więcej	
CENTRUM INTEGRACJI SPOŁECZNEJ	2	0	0	1	3
ZAKŁAD AKTYWNOŚCI ZAWODOWEJ	0	0	1	4	5
SPÓŁDZIELNIE SOCJALNE	2	0	3	0	5
SPÓŁDZIELNIA INWALIDÓW I NIEWIDOMYCH	0	0	0	11	11
FUNDACJE	1	2	8	28	39
STOWARZYSZENIA	0	0	7	36	43
SPÓŁKI PRAWA HANDLOWEGO	0	0	3	0	3
OGÓŁEM	5	2	22	80	109

Tak znikoma liczba nowych podmiotów, które powstały w czasie nie dłuższym niż dwa lata, może świadczyć o istnieniu zewnętrznych barier związanych z funkcjonowaniem i zakładaniem inicjatyw tego typu. Sprofilowanie oferty w kierunku wsparcia inicjatyw założycielskich przez instytucje wspierające przedsiębiorczość społeczną wymaga eksploracji zagadnienia powstawania takich podmiotów.

Pierwszą kwestią w obrębie tego obszaru, czyli procesu założycielskiego przedsiębiorstwa, jaką podjęto w badaniu, była liczba założycieli organizacji. Niemal wszystkie podmioty objęte badaniem (104) wskazały na jedną kategorię założyciela. Jedynie 4 organizacje wskazały na dwóch założycieli, a dwie na trzech. W tym gronie znalazło się 5 fundacji i 1 stowarzyszenie.

W przeważającej mierze, bo aż w 85 przypadkach, inicjatorami powstania przedsiębiorstwa były osoby fizyczne. W tej kategorii znalazły się niemal wszystkie spółdzielnie socjalne i spółdzielnie inwalidów i niewidomych (14 z 16 biorących udział w badaniu), 2 podmioty z kategorii „CIS, ZAZ”, 29 fundacji i aż 40 stowarzyszeń.

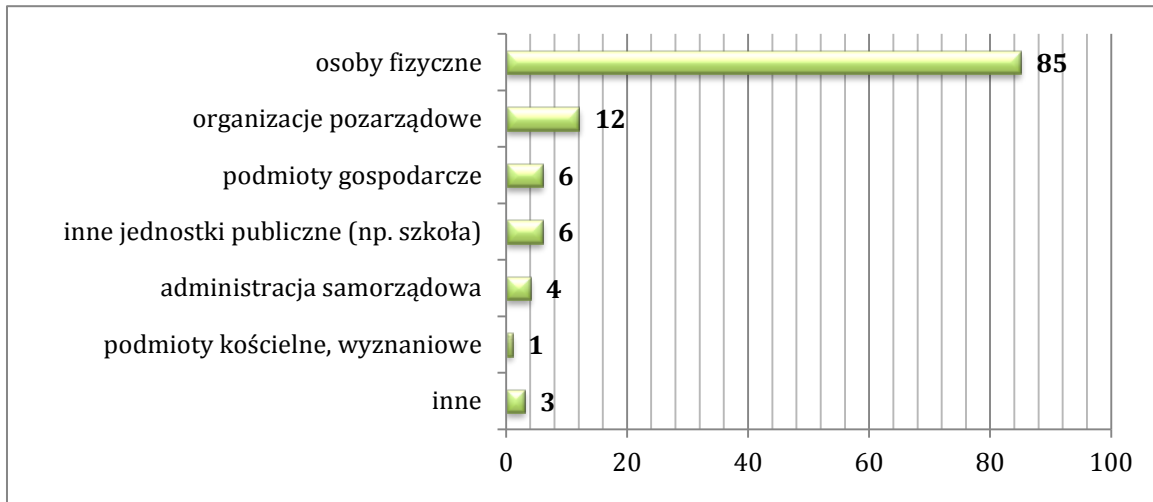
Interesujący jest fakt, że zaledwie 12 podmiotów wskazało na swoją genezę w organizacji pozarządowej. Wśród nich były 4 podmioty z kategorii „CIS, ZAZ”, 3 spółki prawa handlowego, czyli wszystkie biorące udział w badaniu, a także 3 fundacje, 1 spółdzielnia socjalna i 1 stowarzyszenie.

Podmioty gospodarcze były założycielami 6 organizacji, w tym 1 spółdzielni inwalidów i niewidomych, a pozostałe 5 to fundacje i stowarzyszenia.

10 przedsiębiorstw biorących udział w badaniu – 9 fundacji i stowarzyszeń i 1 CIS – wskazało na swoje korzenie w jednostkach publicznych, w tym 4 zaznaczyło administrację samorządową, a 6 inne jednostki publiczne (np. szkoły). Jedna z badanych organizacji zaznaczyła podmiot kościelny, wyznaniowy jako założyciela. Na kategorię „inne” wskazały 3 podmioty, wymieniając organizację zagraniczną, spółdzielnię mieszkaniową i związek zawodowy jako założycieli.

Wykres 11. Rodzaj założyciela organizacji (P4)

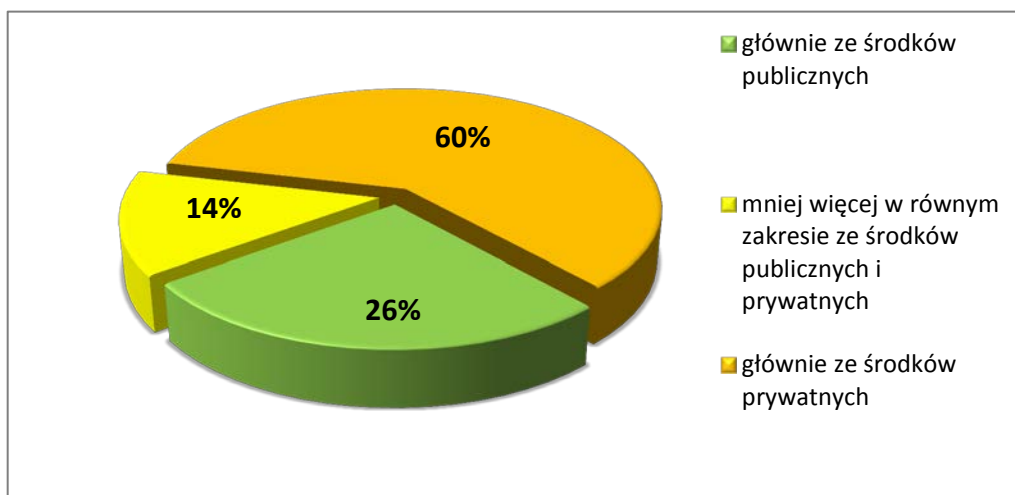
N=109

Liczebności na wykresie nie sumują się do N, ponieważ każdy respondent mógł wskazać więcej niż jedną odpowiedź.

Kolejną kwestią, o którą pytano badanych było to, z jakich środków korzystano w procesie założycielskim organizacji. Na poniższym wykresie zaprezentowano rozkład procentowy odpowiedzi – większość, bo aż 60% respondentów wskazało na większy udział środków prywatnych w powstaniu organizacji. Nieco ponad jedna czwarta wszystkich podmiotów zawdzięczała swoje istnienie w głównej mierze środkom publicznym. Natomiast 14% wskazała na porównywalny poziom tych dwóch źródeł.

W przypadku środków publicznych wśród najczęściej podawanych źródeł znalazły się: dotacje gminy – wymienione w 8 przypadkach oraz środki pochodzące z PFRON-u, na które wskazało 5 podmiotów. Po 3 przedsiębiorstwa społeczne w procesie założycielskim skorzystały ze: środków uczelni, środków Urzędu Marszałkowskiego, środków unijnych (IW Equal, POKL). Wśród innych odpowiedzi znalazły się: urzędy pracy, Fundusz Pracy, wskazano również na Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, a także Program Operacyjny Fundusz Inicjatyw Obywatelskich.

Wykres 12. Rodzaj środków, z których korzystano w procesie założycielskim organizacji (P5)

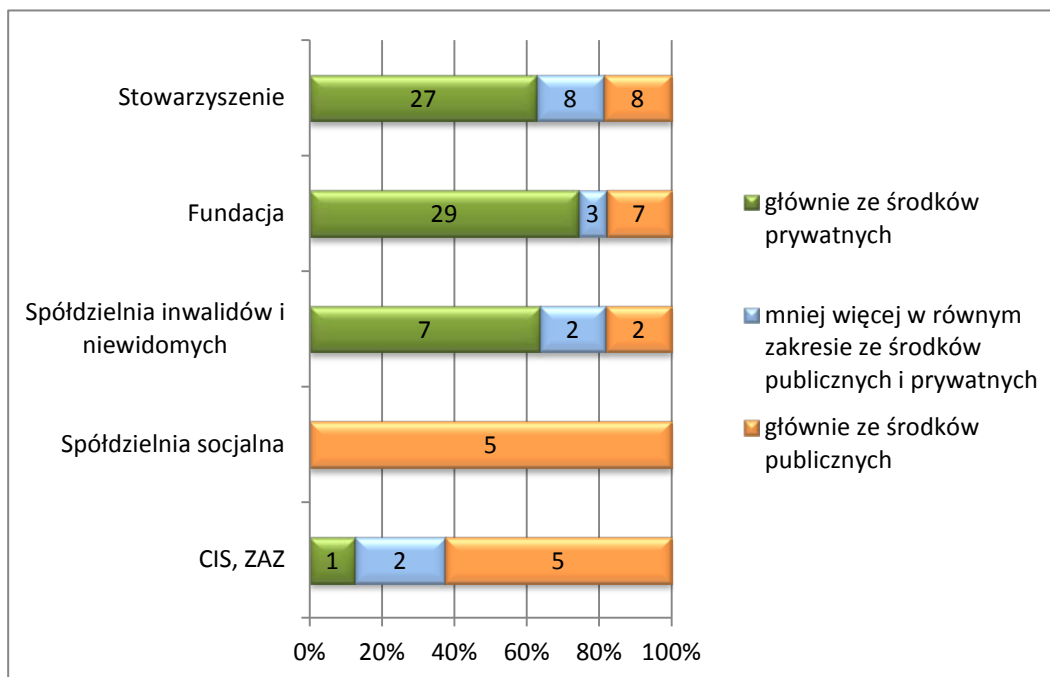
N=109

Analizując rozkład odpowiedzi według kategorii prawnych można wyodrębnić dwie grupy podmiotów:

1. te, które w większości powstały przy udziale środków prywatnych – są to: stowarzyszenia, fundacje i spółdzielnie inwalidów i niewidomych,
2. te, które opierały się głównie na środkach publicznych, czyli: spółdzielnie socjalne oraz podmioty z kategorii „CIS, ZAZ”.

Zestawienie liczebności dla poszczególnych kategorii przedstawione zostało na poniższym wykresie.

Wykres 13. Rodzaj kluczowych środków, z których korzystano w procesie założycielskim organizacji a forma prawna organizacji (P1, P5)

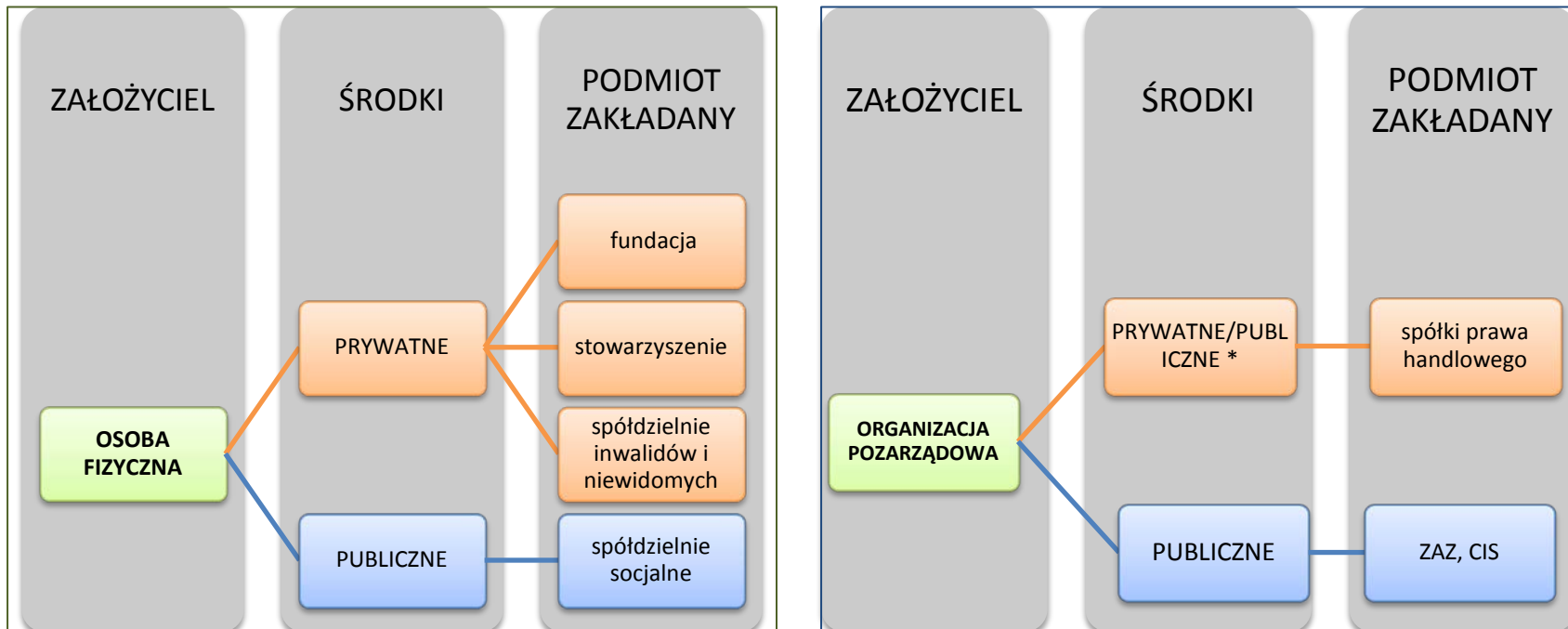
N=109

Powyższe dane przełożone zostały na modele powstawania przedsiębiorstw społecznych, w oparciu o identyfikację wartości dwóch zmiennych:

1. założyciel organizacji,
2. środki wykorzystane w procesie założycielskim.

Modele przedstawione zostały na poniższym schemacie. Należy podkreślić, że zaproponowane modele mają charakter hipotetyczny i wymagają przeprowadzenia badań confirmacyjnych.

Schemat 6. Modele powstawania przedsiębiorstw społecznych

* bardzo mała liczebność tej kategorii (3) każe zachować daleko idącą ostrożność w uogólnianiu wniosków na temat tej grupy

7.2 DZIAŁALNOŚĆ SPOŁECZNA

W niniejszej części raportu omówione zostały zagadnienia związane z działalnością społeczną przedsiębiorstw społecznych. Za działalność społeczną uznano po pierwsze wszelkie działania na rzecz grup wykluczonych, bądź zagrożonych wykluczeniem społecznym, a po drugie działania na rzecz społeczności lokalnej. Poza tym badani mogli się wypowiedzieć o ewentualnych innych rodzajach działalności społecznej, które podejmowali. W tej części raportu opisano więc następujące zagadnienia:

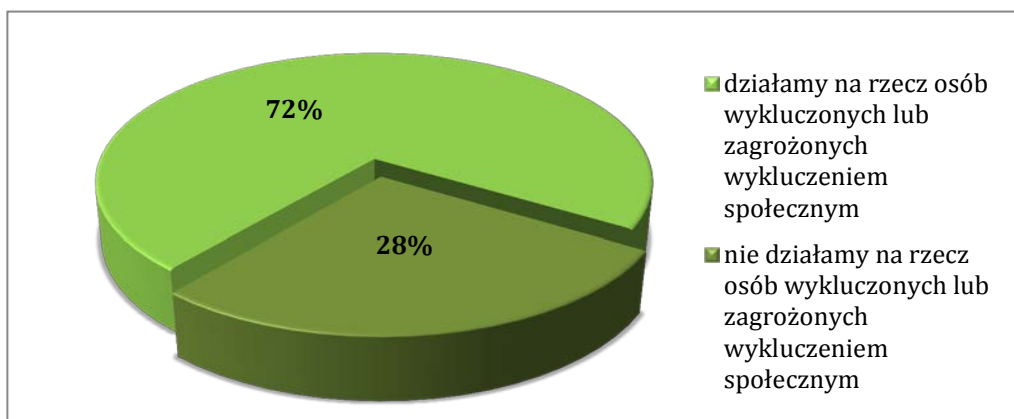
1. beneficjentów działalności społecznej przedsiębiorstw społecznych, czyli grupy osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym, objęte wsparciem badanych przedsiębiorstw,
2. rodzaje działań podejmowanych przez przedsiębiorstwa społeczne w odniesieniu do ich beneficjentów, a także ilość osób objętych poszczególnymi działaniami,
3. działania podejmowane przez przedsiębiorstwa społeczne na rzecz społeczności lokalnej,
4. inne rodzaje działalności społecznej niż wsparcie osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym i działalność na rzecz społeczności lokalnej,
5. plany przedsiębiorstw społecznych związane z działalnością społeczną.

7.2.1 Beneficjenci działalności społecznej przedsiębiorstw społecznych

Badani zostali po pierwsze zapytani o to, czy w ciągu ostatnich 12 miesięcy podejmowali w ogóle działalność na rzecz grup wykluczonych, bądź zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Spośród przebadanych 109 przedsiębiorstw, większość (72%) okazała się prowadzić ten rodzaj działań, część zadeklarowała jednak, iż osoby wykluczone społecznie nie były objęte ich działalnością (28%).

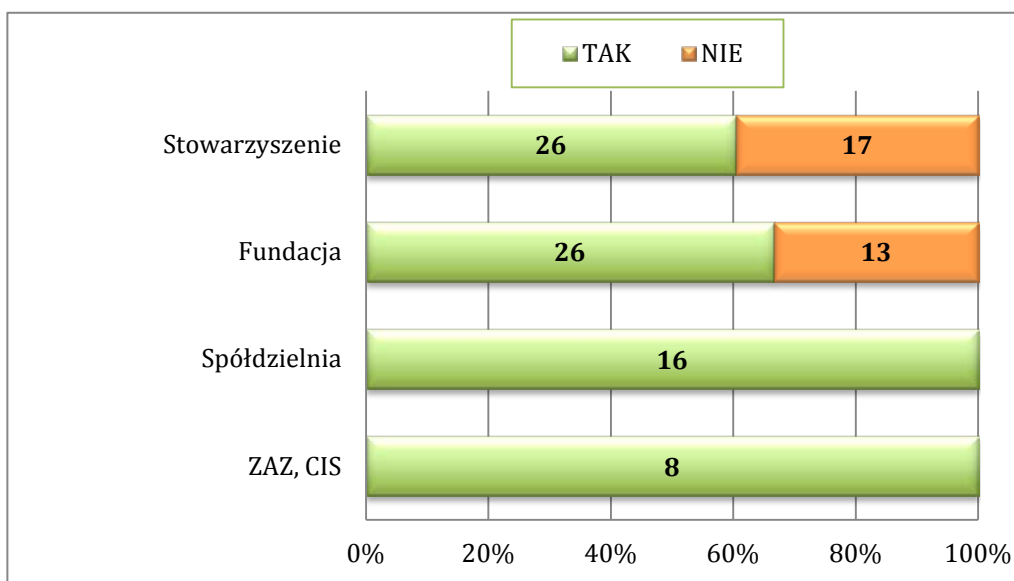
Wykres 14. Działalność na rzecz osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym (P6)

N = 109

Co istotne, jeśli przyjrzeć się rozkładowi odpowiedzi na powyższe pytanie ze względu na formę prawną badanych organizacji, okazuje się, iż na rzecz osób wykluczonych działały wszystkie spółdzielnie, a także wszystkie centra integracji społecznej oraz wszystkie zakłady aktywności zawodowej. Jedynie pośród fundacji i stowarzyszeń pojawiły się podmioty nie prowadzące takiej działalności, co ilustruje poniższy wykres:

Wykres 15. Prowadzenie działalności na rzecz osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym a forma prawna (P6, P1)

N = 106

Po drugie, respondentów zapytano o to, na rzecz jakich konkretnych grup osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym działali w ciągu ostatnich 12 miesięcy. Badani mieli do wyboru 12 rodzajów grup (w tym odpowiedź „inne”). Rzecz jasna, kategorie te nie były rozłączne, co oznacza, że PS mogło działać na rzecz osób należących do kilku grup jednocześnie. Dlatego badani zostali poproszeni o zaznaczenie wszystkich grup, których dotyczyła ich działalność społeczna.

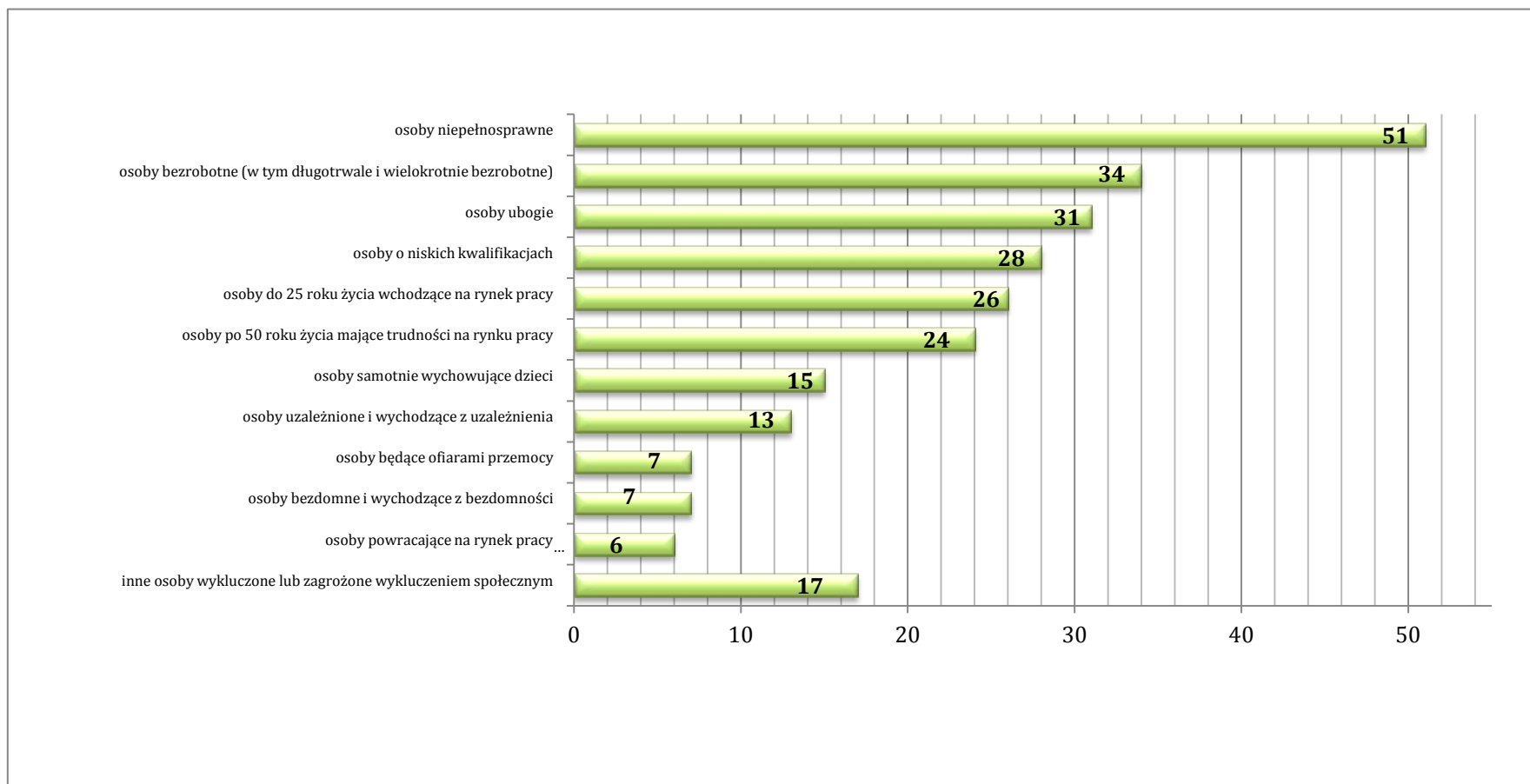
Grupą, na rzecz której działało najwięcej spośród badanych PS były osoby niepełnosprawne (52 wskazań). Kolejną grupą beneficjentów najczęściej wybieranych przez badane organizacje były osoby bezrobotne, osoby ubogie oraz osoby o niskich kwalifikacjach (kolejno 34, 31 i 28 wskazań). Grupy beneficjentów wyodrębnione ze względu na wiek i sytuację na rynku pracy, czyli osoby do 25 roku życia wchodzące na rynek pracy oraz osoby po 50 roku życia mające trudności na rynku pracy objęte były działaniami kolejno 26 i 24 organizacji. Po kilkanaście badanych podmiotów działało na rzecz osób samotnie wychowujących dzieci (15 wskazań) oraz osób uzależnionych i wychodzących z uzależnienia (13 wskazań). Najmniejsza liczba badanych PS objęła swoją działalnością osoby będące ofiarami przemocy (7 wskazań), osoby bezdomne i wychodzące z bezdomności (7 wskazań) oraz osoby powracające na rynek pracy po odbyciu kary pozbawienia wolności (6 wskazań).

17 respondentów zaznaczyło odpowiedź „inne”, czyli prowadziło działania także na rzecz grup osób nie uwzględnionych w kafeterii. Były to:

1. dzieci i młodzież (ze środowisk zagrożonych marginalizacją),
2. osoby chorujące psychicznie,
3. mniejszości seksualne,
4. mniejszości wyznaniowe,
5. seniorzy,
6. rodzice dzieci niepełnosprawnych.

Poniższy wykres prezentuje, ile organizacji działało w ciągu ostatnich 12 miesięcy na rzecz każdej grupy.

Wykres 16. Liczba organizacji, które prowadziły w ciągu ostatnich 12 miesięcy działania na rzecz poszczególnych kategorii osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym (P6)

N = 79

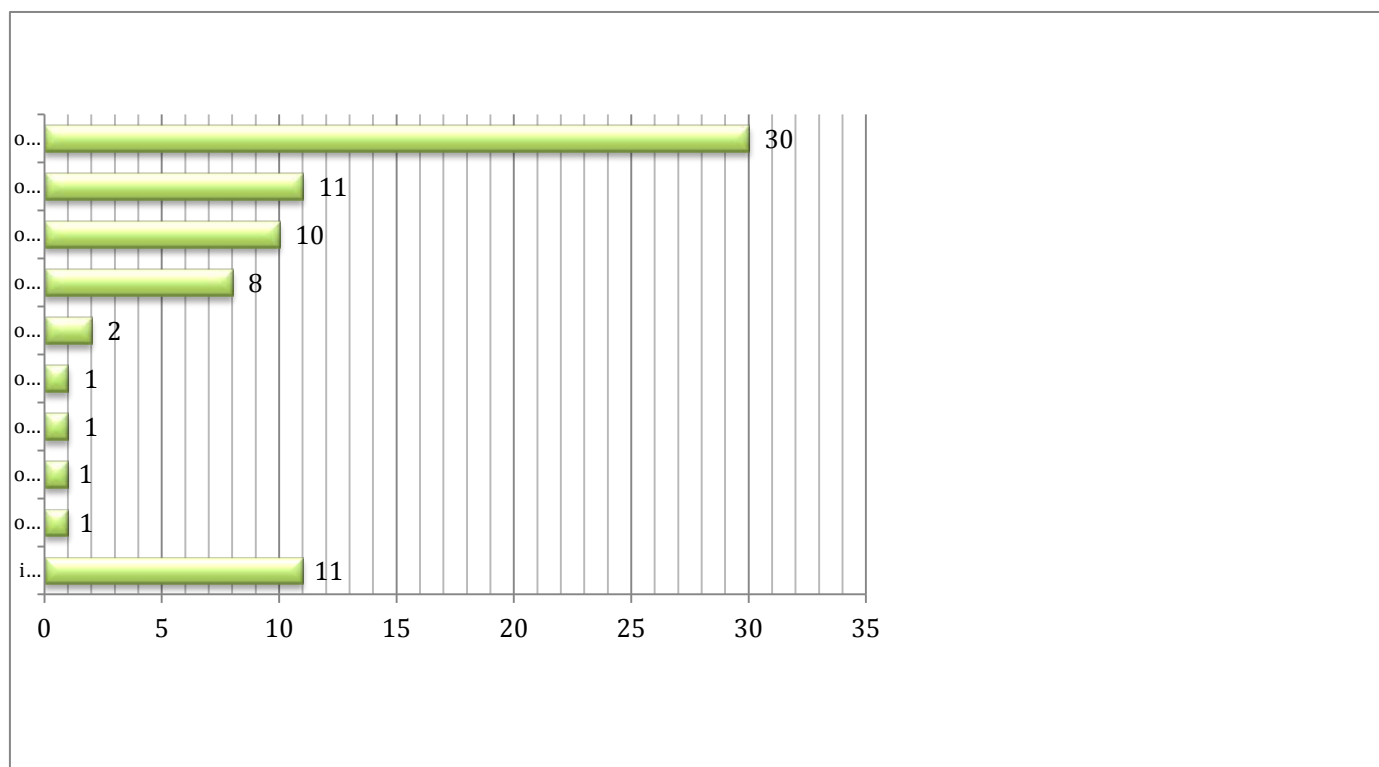
Liczebności na wykresie nie sumują się do N, ponieważ każdy respondent mógł wskazać więcej niż jedną odpowiedź.

Kolejne zadane pytanie dotyczyło tego, która z wymienionych grup jest najważniejszym beneficjentem działań organizacji.

W tym wypadku po raz kolejny na pierwszym miejscu pojawiają się osoby niepełnosprawne – 30 badanych PS określiło je jako najważniejszego beneficjenta swoich działań. Dalej uplasowały się kolejno: osoby do 25 roku życia wchodzące na rynek pracy oraz inne osoby, czyli grupy nie wymienione w kafeterii (po 11 wskazań), osoby bezrobotne (10 wskazań) oraz osoby ubogie (8 wskazań). Najmniej badanych PS wskazało jako najważniejszych beneficjentów swych działań osoby po 50 roku życia mające trudności na rynku pracy (2 wskazania), osoby o niskich kwalifikacjach, osoby uzależnione, osoby bezdomne i wychodzące z bezdomności oraz osoby będące ofiarami przemocy (po 1 wskazaniu). Jako najważniejszy beneficjent w ogóle nie pojawiły się osoby samotnie wychowujące dzieci ani osoby powracające na rynek pracy po odbyciu kary pozbawienia wolności, co oznacza, że wśród badanych organizacji żadna nie była „wyspecjalizowana” w działaniu właśnie na rzecz tych grup.

Wykres 17. Liczba organizacji, dla których poszczególne grupy są najważniejszym beneficjentem (P6a)

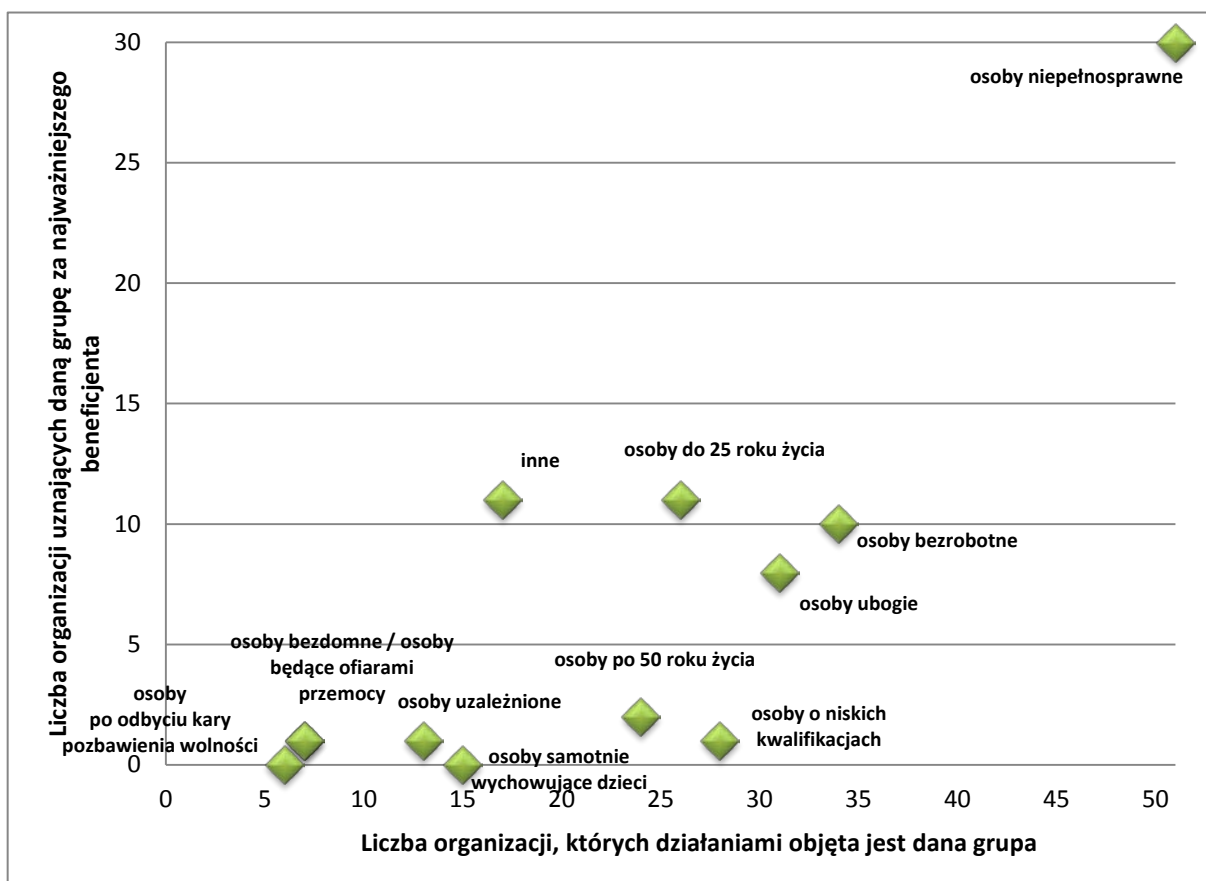

N = 76

Liczebności na wykresie nie sumują się do N, ponieważ każdy respondent mógł wskazać więcej niż jedną odpowiedź.

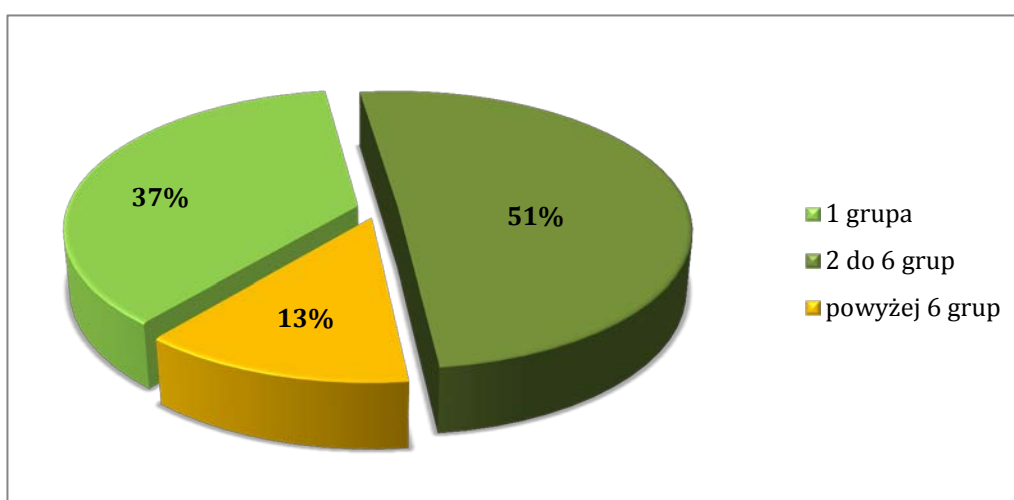
Podsumowując, osoby niepełnosprawne były jednocześnie najczęściej wybieranym i najważniejszym beneficjentem działań społecznych badanych PS. Kolejnymi grupami plasującymi się wysoko zarówno pod względem liczby PS które działają na ich rzecz, jak i wagi były osoby bezrobotne oraz osoby ubogie. Osoby o niskich kwalifikacjach to z jednej strony grupa, na rzecz której działa wiele PS, ale z drugiej – beneficjent, którego tylko jedna organizacja uznała za najważniejszego. Podobnie przedstawia się sytuacja z osobami samotnie wychowującymi dzieci oraz uzależnionymi i wychodzącymi z uzależnienia. Najniżej pod względem liczby PS działających na ich rzecz i wagi uplasowały się osoby będące ofiarami przemocy, osoby bezdomne i wychodzące z bezdomności oraz osoby powracające na rynek pracy po odbyciu kary pozbawienia wolności. Podsumowuje to wykres poniżej.

Wykres 18. Liczba organizacji działających na rzecz danej grupy beneficjentów a liczba organizacji uznających daną grupę za najważniejszego beneficjenta (P6, P6a)

Dzięki zliczeniu grup, na rzecz których działały pojedyncze PS, można uzyskać informację o tym, w jakim stopniu są one pod tym względem wszechstronne. Otóż, około połowa organizacji, które w ogóle podejmowały w ciągu minionych 12 miesięcy działania na rzecz osób wykluczonych działała na rzecz 2 do 6 grup (51%). 37% PS działało tylko na rzecz jednej grupy, natomiast 13% objęło swoimi działaniami powyżej 6 grup (z czego jeden respondent, przedstawiciel stowarzyszenia, wybrał wszystkie możliwe 12 grup).

Wykres 19. Liczba grup wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym, na rzecz których organizacje prowadziły działania w ciągu ostatnich 12 miesięcy (P6)

N = 79

7.2.2 Działania społeczne prowadzone w odniesieniu do beneficjentów

Kolejne pytanie dotyczyło konkretnych działań prowadzonych w odniesieniu do grup beneficjentów wymienionych w pytaniu poprzednim. Respondenci mieli możliwość wyboru dowolnej liczby odpowiedzi spośród 10 możliwości (w tym odpowiedź „inne”).

Spośród badanych organizacji, największa liczba oferowała beneficjentom podnoszenie kwalifikacji w ramach szkoleń i kursów zawodowych (44 wskazania) oraz trwałe zatrudnienie w organizacji (35 wskazań). Kolejne działania najczęściej wybierane przez respondentów to zapewnianie pomocy materialnej oraz organizowanie czasu wolnego i wypoczynku (po 29 wskazań). Na kolejnych miejscach uplasowały się doradztwo i/lub poradnictwo psychologiczne (26 wskazań), leczenie i/lub rehabilitacja zdrowotna i podnoszenie kwalifikacji zawodowych poprzez okresowe zatrudnienie lub staże zawodowe w ramach

organizacji (po 22 wskazania). Najmniej organizacji organizowało staże w instytucjach lub firmach zewnętrznych 10 wskazań).

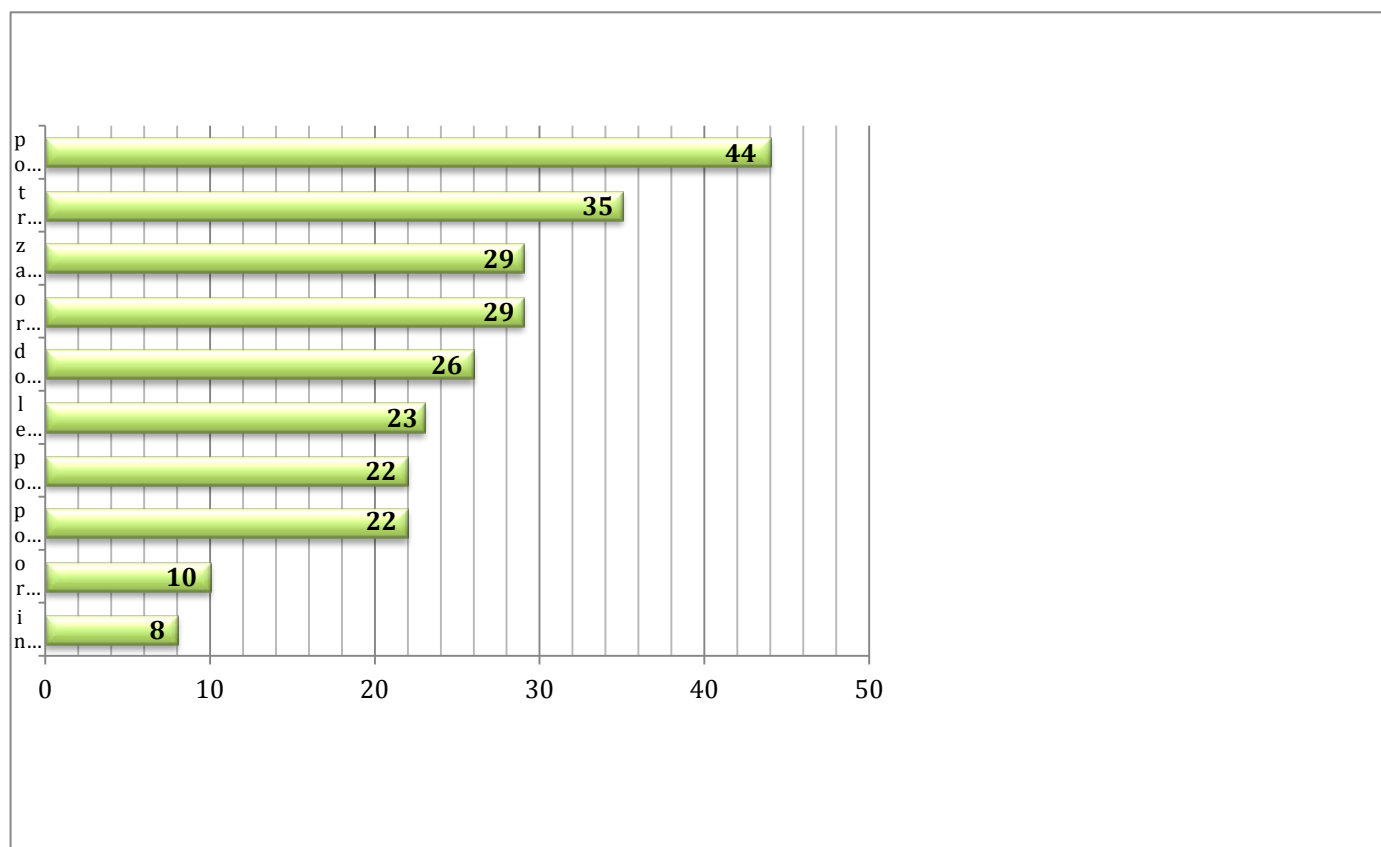
8 respondentów zadeklarowało ponadto, iż prowadzą inny rodzaj działań, niż wymienione w kafeterii. Mogli oni doprecyzować odpowiedź w pytaniu otwartym. Były to następujące działania:²⁹

1. fundacja prowadzi liceum,
2. reintegracja społeczna i zawodowa,
3. uczestnictwo w zajęciach CIS na podstawie Indywidualnego Programu Zatrudnienia Socjalnego,
4. warsztaty antyprzemocowe, antydyskryminacyjne,
5. doradztwo w zakresie alternatywnych źródeł dochodu,
6. pośrednictwo pracy,
7. preferencyjne pożyczki na działalność gospodarczą,
8. wolontariat.

---

²⁹ Odpowiedzi podano w ich oryginalnym brzmieniu.

Wykres 20. Rodzaje działań podejmowanych na rzecz beneficjentów organizacji (P6b)

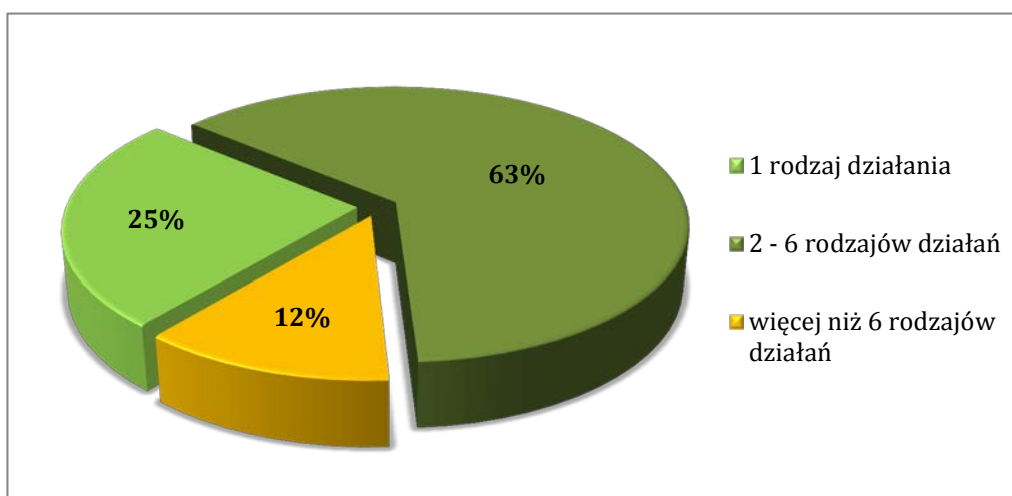
N = 76

Liczebności na wykresie nie sumują się do N, ponieważ każdy respondent mógł wskazać więcej niż jedną odpowiedź.

Jeśli przyjrzeć się poszczególnym kategoriom prawnym przedsiębiorstw społecznych, można zauważyć, że CIS-y i ZAZ-y oddziałują na beneficjentów najczęściej poprzez trwałe zatrudnienie w ramach organizacji (6 z 8) i pomoc materialną (7 z 8), spółdzielnie przez podnoszenie kwalifikacji w ramach szkoleń i kursów (9 z 15) i trwałe zatrudnienie (9 z 15), fundacje przez podnoszenie kwalifikacji w ramach szkoleń i kursów (16 z 25), a stowarzyszenia przez organizowanie czasu wolnego (14 z 25) i podnoszenie kwalifikacji w ramach szkoleń i kursów (12 z 25).

Jeśli chodzi o liczbę działań podejmowanych przez poszczególne organizacje, 63% badanych PS realizowało w ciągu minionych 12 miesięcy 2 do 6 rodzajów działalności na rzecz beneficjentów, 25% realizowało tylko jeden rodzaj działania, natomiast 12% najaktywniejszych pod tym względem organizacji podjęło więcej niż 6 rodzajów działań. Rozkład odpowiedzi zaprezentowano na wykresie poniżej.

Wykres 21. Liczba rodzajów działań podejmowanych na rzecz beneficjentów organizacji (P6b)

N = 76

Kolejnym zagadnieniem poruszonym w kwestionariuszu ankiety była liczba beneficjentów objętych poszczególnymi rodzajami działań.

W tabeli poniżej przedstawiono dla każdego rodzaju działania:

1. wartość N – czyli liczbę respondentów, którzy udzielili odpowiedzi na to pytanie (w ankiecie można było owo pytanie pominąć, a więc nie wszystkie organizacje realizujące dany rodzaj działania podały liczbę beneficjentów nim objętych),
2. średnią arytmetyczną,
3. medianę – czyli wartość środkową, co oznacza, że połowa przypadków (50%) leży powyżej, a druga połowa poniżej jej wartości. Mediana jest w tym wypadku lepszą miarą tendencji centralnej niż średnia arytmetyczna, ponieważ nie jest zniekształcana przez wartości skrajne,
4. wartość minimalną i maksymalną – czyli minimalną oraz maksymalną liczbę osób objętych danym działaniem,
5. sumę beneficjentów objętych danym działaniem w odniesieniu do wszystkich organizacji, które udzieliły odpowiedzi na dane pytanie.

Tabela 8. Liczba beneficjentów objętych poszczególnymi rodzajami działań społecznych (P6c)

	N (liczba respondentów, którzy udzielili odpowiedzi na dane pytanie)	Średnia	Mediana	Wartość minimalna (minimalna liczba osób objętych danym działaniem)	Wartość maksymalna (maksymalna liczba osób objętych danym działaniem)	Suma beneficjentów objętych danym działaniem dla wszystkich organizacji
liczba przeszkolonych osób w ciągu ostatnich 12 miesięcy	40	155	37	1	1500	6201
liczba pracujących beneficjentów w ciągu ostatnich 12 miesięcy	30	34,3	12	1	263	1030
liczba osób zatrudnionych okresowo i objętych stażem w organizacji w ciągu ostatnich 12 miesięcy	22	11,8	5,5	1	61	260
liczba osób, którym została udzielona pomoc materialna w ciągu ostatnich 12 miesięcy	24	101,3	30	1	1500	2431
liczba osób, które były objęte doradztwem i/lub poradnictwem w ciągu ostatnich 12 miesięcy	25	76,5	30	1	600	1912
liczba osób, które odbyły staż w instytucji/firmie zewnętrznej w ciągu ostatnich 12 miesięcy	10	13	4,5	1	40	130
liczba osób, którym zorganizowano czas wolny i wypoczynek w ciągu ostatnich 12 miesięcy	26	210,6	40	4	1500	5476
liczba osób objętych pomocą bądź pracą terapeutyczną w ciągu ostatnich 12 miesięcy	21	971,4	40	2	15000	20399
liczba osób objętych leczeniem i/lub rehabilitacją w ciągu ostatnich 12 miesięcy	19	187,1	45	1	1700	3554

N = 67

Jak widać, szkoleniami objęto w ciągu ostatnich 12 miesięcy w sumie 6201 osób. Dwie organizacje, które podały największą liczbę przeszkolonych osób, to fundacja (1100 osób)

i stowarzyszenie (1500 osób). Minimalna podana liczba to jeden przeszkolony beneficjent (organizacja – spółdzielnia inwalidów i niewidomych). Wartość mediany wyniosła w tym wypadku 37.

Jeśli chodzi o trwałe zatrudnienie w ramach organizacji, wszystkie badane organizacje zapewniły je w ciągu ostatnich 12 miesięcy w sumie 1030 osobom. Jedyna organizacja, która zatrudniła ponad 200 osób to fundacja. Minimalna podana liczba to jedna zatrudniona osoba (przez fundację), a wartość mediany wyniosła 12.

Okresowym zatrudnieniem i stażem objęto o wiele mniejszą liczbę beneficjentów niż zatrudnieniem stałym – mianowicie 260 osób. Maksymalna podana liczba osób objętych tym działaniem to 61 (ZAZ), jedna organizacja objęła nim także 50 osób (CIS). 2 stowarzyszenia zatrudniły na tej zasadzie po 1 osobie. Wartość mediany wyniosła więc zaledwie 5,5.

Pomoc materialną zapewniono na przestrzeni ostatnich 12 miesięcy w sumie 2431 osobom. W tym tylko jedno stowarzyszenie objęło pomocą 1500 osób, a reszta badanych – poniżej 150 osób. Jedna spółdzielnia inwalidów i niewidomych deklarowała, iż pomogła w ten sposób tylko jednej osobie. Mediana wyniosła w tym przypadku 30 osób.

Podobnie przedstawia się sytuacja z doradztwem i poradnictwem, z tym że w tym przypadku maksymalna liczba osób objętych działaniem wynosiła 600 osób (fundacja), a suma – 1912 osób. Aż 7 organizacji podało liczbę 30 osób objętych doradztwem i/lub poradnictwem (taka też była wartość mediany).

Stáže w instytucjach zewnętrznych odbyła najmniejsza liczba osób – 130. Największą liczbę osób (40) objęło tym działaniem stowarzyszenie. Co interesujące tylko jedno centrum integracji społecznej podało liczbę osób wysłanych na zewnętrzne staże – były to zaledwie 2 osoby. Wartość mediany wyniosła w tym wypadku 4,5.

Jeśli chodzi o organizację czasu wolnego i wypoczynku, działaniem tym badane organizacje objęły w sumie 5476 osób. Mediana wyniosła w tym wypadku 40. Największa liczba beneficjentów została objęta tym rodzajem działań przez stowarzyszenia (w sumie 4515 osób), także stowarzyszenia podawały maksymalne liczby (1500 i 1200 beneficjentów).

Pracą lub pomocą terapeutyczną objęto w sumie aż 20399 osób, z czego jedno stowarzyszenie podało bardzo wysoką liczbę 15000 osób, inne stowarzyszenie – 4000 osób, a pozostałe

organizacje – maksymalnie 500 osób. Minimalna liczba to 2 osoby objęte pomocą lub pracą terapeutyczną, wartość mediany wyniosła 40.

Liczba osób objętych przez badane PS leczeniem i/lub rehabilitacją w ciągu ostatnich 12 miesięcy to w sumie 3554. Organizacje, które podały maksymalną liczbę osób to fundacja (1700) i stowarzyszenie (800). Pozostali respondenci podawali liczby poniżej 200 osób, także mediana ukształtowała się na poziomie 45 osób.

Poniższy schemat prezentuje ranking działań (od najważniejszych do najmniej ważnych) ze względu na ilość objętych nimi osób.

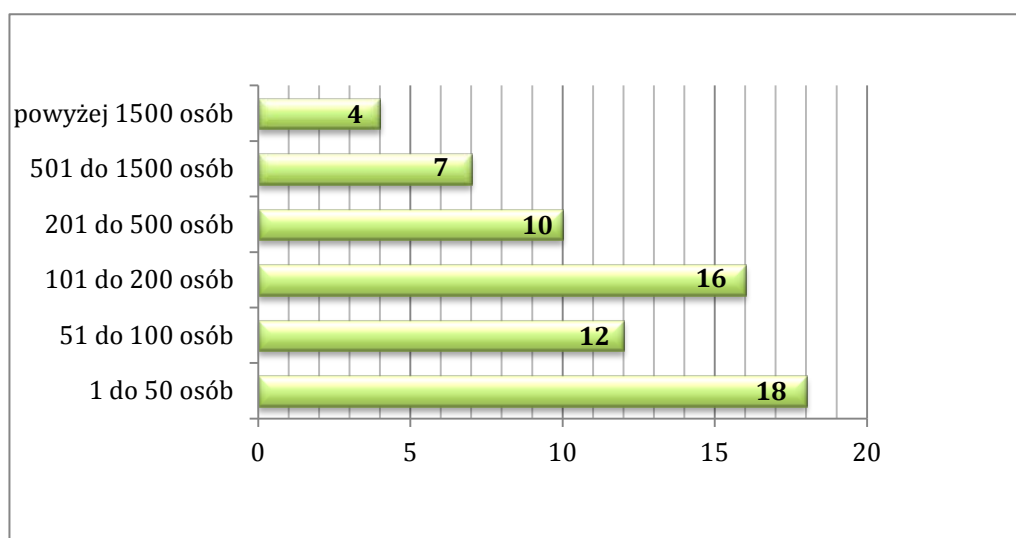
Schemat 7. Ranking działań na rzecz beneficjentów ze względu na ilość objętych nimi osób (według sumy beneficjentów objętych danym działaniem) (P6c)

W ramach podsumowania, warto zliczyć osoby objęte działaniami dla każdej organizacji i przyrzeć się liczbom w podziale na kategorie. Okazuje się wtedy, iż największa liczba organizacji objęła swoją działalnością od 1 do 50 beneficjentów (18 badanych PS). Organizacje, które działały dla największej liczby beneficjentów – powyżej 1500 osób – było zaledwie 4.

Rozkład odpowiedzi dla każdej kategorii prezentuje szczegółowo poniższy wykres.

Wykres 22. Liczba beneficjentów, na rzecz których działały badane organizacje w podziale na kategorie (P6c)

N = 67

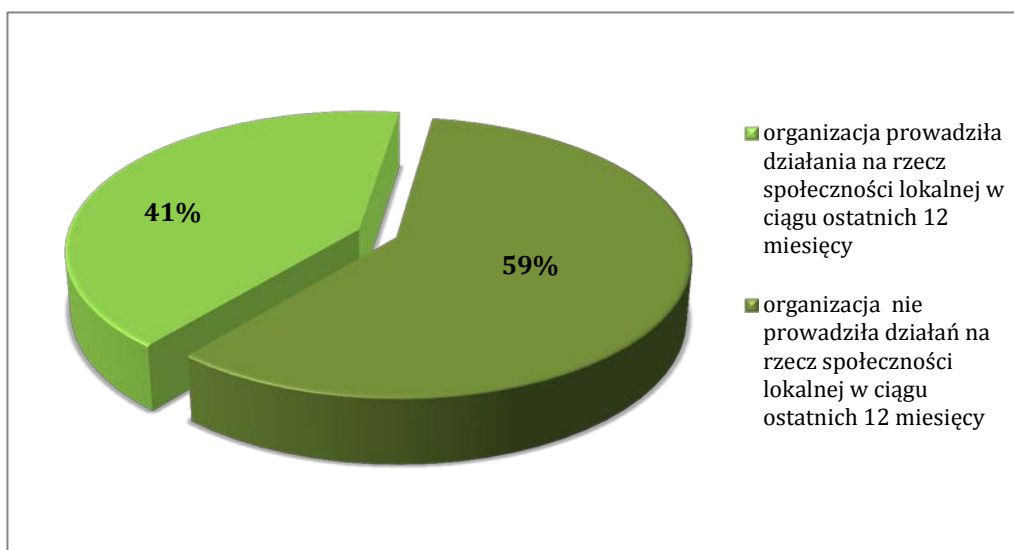
Opis można uzupełnić o uwagę, iż organizacje działające na rzecz powyżej 500 beneficjentów to jedynie fundacje (w liczbie 4) i stowarzyszenia (w liczbie 7), w większości działające w Krakowie (9 spośród nich).

7.2.3 Działalność na rzecz społeczności lokalnej

Poza działaniami na rzecz beneficjentów, czyli osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym, respondentów zapytano o ich działalność na rzecz społeczności lokalnej. Działalność taka była rozumiana jako np.: *organizacja: świąt, festynów, akcji sprzątnięcia dzielnicy, budowy ścieżki rowerowych, akcji promujących zdrowy tryb życia/postawy proekologiczne itp. na rzecz mieszkańców, innych organizacji i instytucji ulokowanych na terenie miejscowości, w której badana organizacja ma siedzibę*. Objasnienie tej treści znalazło się w kwestionariuszu.

Poniższy wykres przedstawia rozkład odpowiedzi na pytanie o prowadzenie działalności na rzecz społeczności lokalnej. Większość (59%) organizacji zadeklarowała, iż nie prowadzi działalności tego rodzaju.

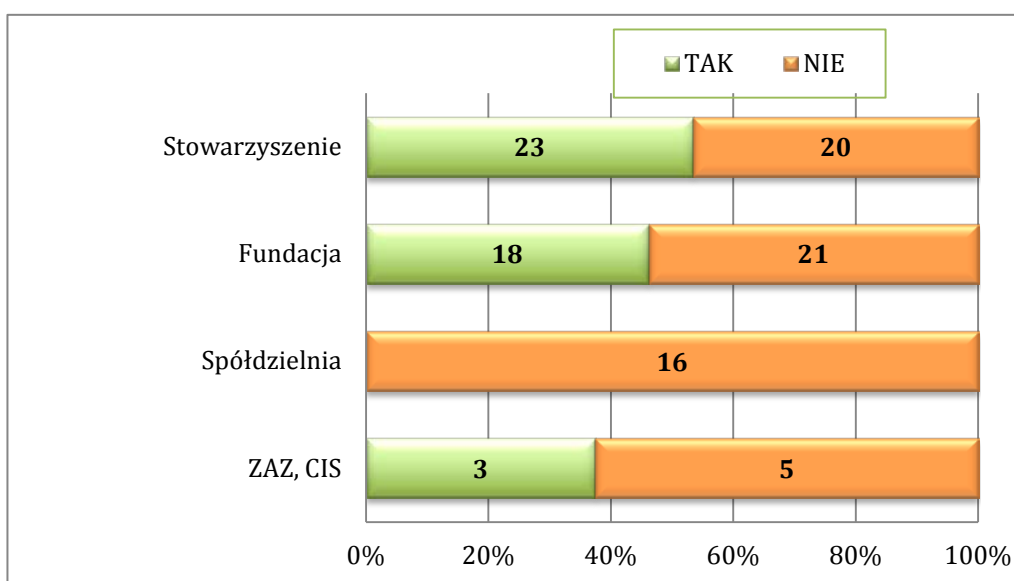
Wykres 23. Prowadzenie działalności na rzecz społeczności lokalnej w ciągu ostatnich 12 miesięcy (P7) (w procentach)

N = 109

Jeśli przyjrzymy się rozkładowi odpowiedzi na to pytanie w zależności od formy prawnej organizacji, widać iż spółdzielnie w ogóle nie działają na rzecz społeczności lokalnej, zaś fundacje i stowarzyszenia dzielą się pod tym względem mniej więcej po połowie. Spośród CIS-ów i ZAZ-ów 3 podmioty odpowiedziały, iż takie działania podejmują.

Wykres 24. Działalność na rzecz społeczności lokalnej a forma prawna (P7, P1)

N = 106

W związku z powyższym należy pamiętać, iż opis działalności na rzecz społeczności lokalnej zaprezentowany poniżej dotyczy głównie działalności organizacji pozarządowych.

Organizacje, które udzieliły odpowiedzi pozytywnej na pytanie o działanie na rzecz społeczności lokalnej miały możliwość doprecyzowania w pytaniu otwartym, jaka to była działalność. Można było wymienić maksymalnie 3 najważniejsze działania.

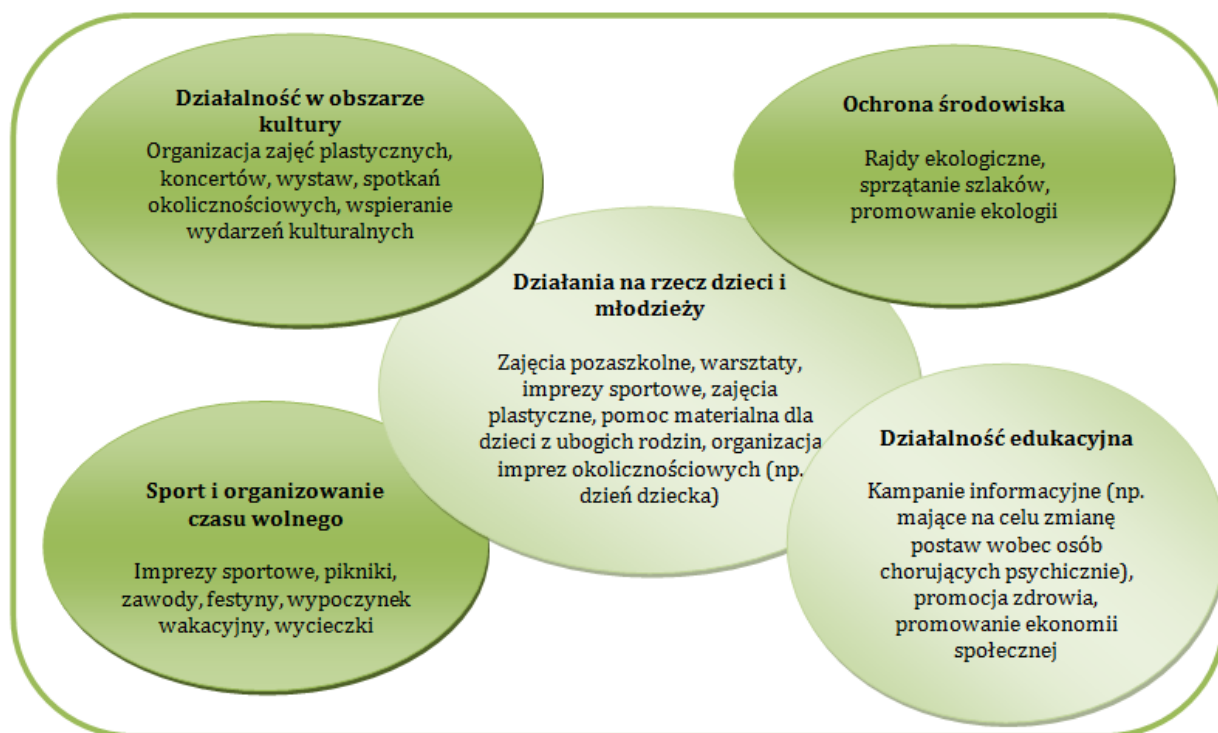
Kategoryzacja udzielonych odpowiedzi pokazuje, iż działania skierowane do społeczności lokalnej dzielą się na 5 najważniejszych obszarów:

1. działania na rzecz dzieci i młodzieży,
2. działalność edukacyjna,
3. sport i organizowanie czasu wolnego,
4. działalność w obszarze kultury,
5. ochrona środowiska.

Podział ten jest w niektórych przypadkach nieco sztuczny (bo niektóre działania można zaliczyć do kilku kategorii, na przykład organizację festynów – do organizowania czasu wolnego oraz działalności w obszarze kultury).

Na poniższym schemacie zaprezentowano szczegółowo działania podejmowane przez organizacje na rzecz społeczności lokalnej.

Schemat 8. Rodzaje działań podejmowanych przez PS na rzecz społeczności lokalnej (P7o)

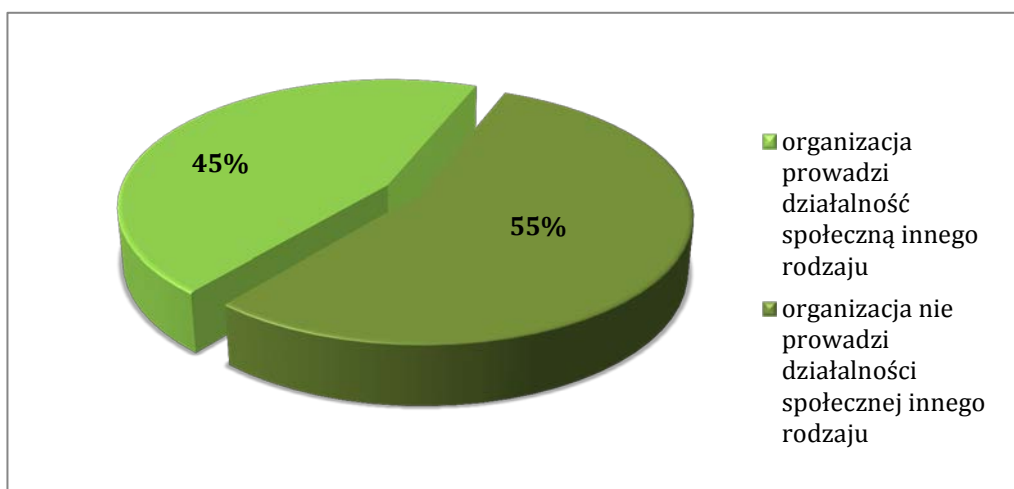

7.2.4 Inne rodzaje działalności społecznej

W badaniu założono, iż przedsiębiorstwa społeczne mogą prowadzić także inny rodzaj działalności niż wsparcie osób zagrożonych wykluczeniem lub wykluczonych, czy działalność na rzecz społeczności lokalnej.

Niewiele ponad połowa organizacji (55%) deklarowała, iż nie prowadzi innego rodzaju działalności społecznej.

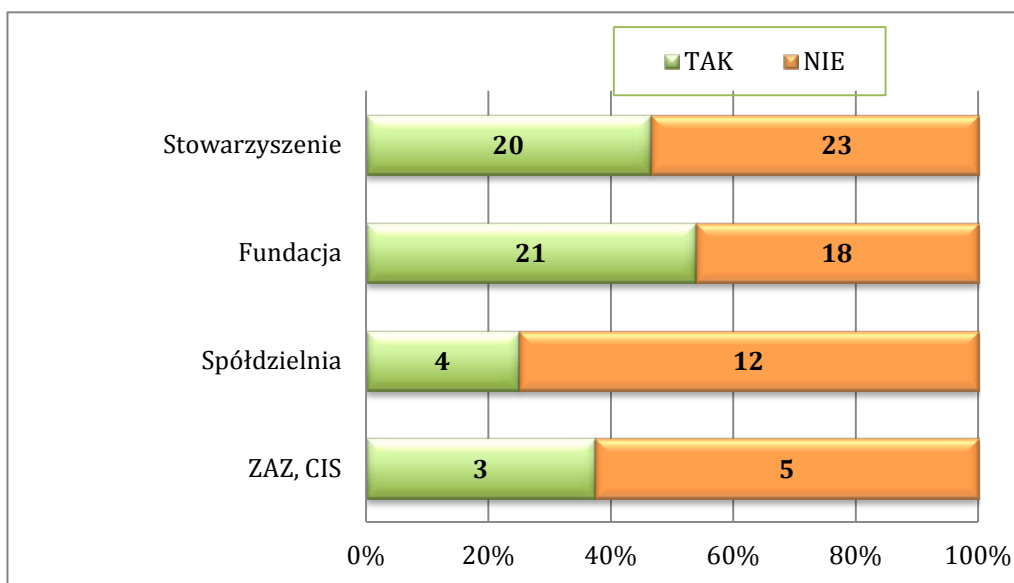
Wykres 25. Prowadzenie innego rodzaju działalności społecznej niż wsparcie osób zagrożonych wykluczeniem (lub wykluczonych) lub działalność na rzecz społeczności lokalnej (P8) (w procentach)

N = 109

Odpowiedzi pozytywnej udzieliły w tym wypadku, w przeciwieństwie do pytania poprzedniego, organizacje ze wszystkich kategorii, co podsumowano na wykresie poniżej.

Wykres 26. Prowadzenie innego rodzaju działalności społecznej niż wsparcie osób zagrożonych wykluczeniem (lub wykluczonych) lub działalność na rzecz społeczności lokalnej a forma prawna (P8, P1)

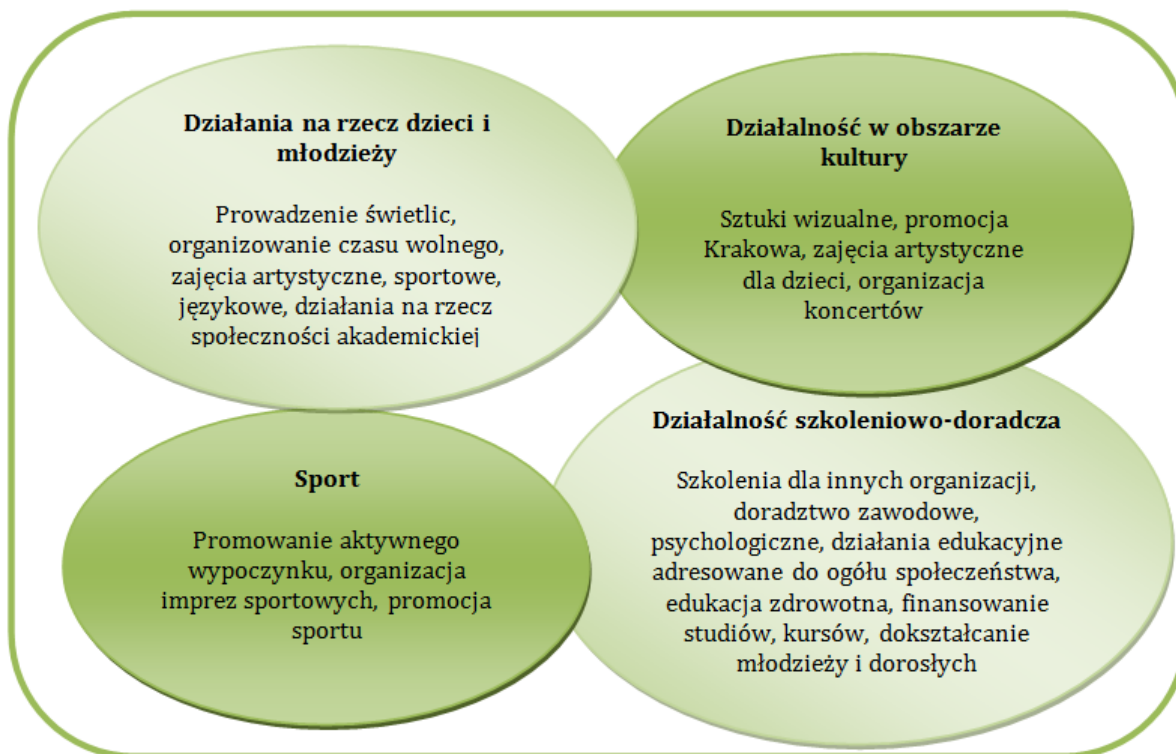

N = 106

Te organizacje, które deklarowały, że prowadzą inny rodzaj działalności, odpowiadały także na pytanie otwarte, aby uściślić, o jaki rodzaj działań chodzi.

Zestawienie odpowiedzi przedstawiono na poniższym schemacie:

Schemat 9. Rodzaje działań innych niż wsparcie osób zagrożonych wykluczeniem (lub wykluczonych) lub działalność na rzecz społeczności lokalnej podejmowanych przez organizacje (P8.o)

Jak widać, można tutaj wyodrębnić kategorie bardzo podobne do tych, które określono w pytaniu o działalność na rzecz społeczności lokalnej:

1. działalność szkoleniowo-doradcza,
2. sport,
3. działania na rzecz dzieci i młodzieży,
4. działalność w obszarze kultury.

Można wysunąć wniosek, iż chodzi o podobny co w przypadku społeczności lokalnej rodzaj działań, jednak na szerszą niż lokalną skalę.

Zestawiając odpowiedzi udzielone przez wszystkie badane organizacje na temat wszystkich trzech rodzajów działalności społecznej (wsparcie osób wykluczonych, działania na rzecz społeczności lokalnej i inne), odnotowano, iż:

1. 30 organizacji działało tylko na rzecz osób wykluczonych,
2. 6 organizacji działało tylko na rzecz społeczności lokalnej,
3. 6 organizacji prowadziło jedynie inny rodzaj działalności społecznej,
4. spośród 45 organizacji prowadzących działalność na rzecz społeczności lokalnej, 26 prowadziło także inny rodzaj działalności,
5. spośród 79 organizacji działających na rzecz osób wykluczonych, 32 prowadziły także działania na rzecz społeczności lokalnej, a 36 prowadziło także inny rodzaj działalności.

Podsumowując, wśród przedsiębiorstw społecznych najczęściej podejmowanym działaniem społecznym było wsparcie osób wykluczonych, które bywało łączone z działalnością na rzecz społeczności lokalnej i innymi rodzajami działań.

7.2.5 Plany związane z działalnością społeczną

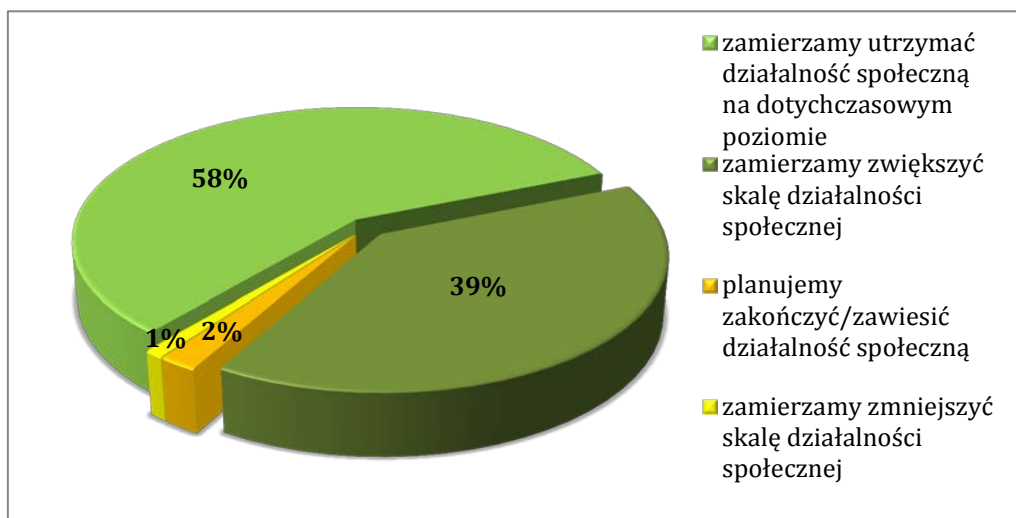
Ostatnie pytanie związane z działalnością społeczną organizacji dotyczyło planów na przyszłość. Badani mieli do wyboru następujące odpowiedzi:

1. zamierzamy utrzymać działalność społeczną na dotychczasowym poziomie,
2. zamierzamy zwiększyć skalę działalności społecznej,
3. zamierzamy zmniejszyć skalę działalności społecznej,
4. planujemy zakończyć / zawiesić działalność społeczną.

Większość (58%) organizacji nie planowało zmian w poziomie działalności społecznej, zaś 39% planowało go zwiększyć. Jedynie 3% organizacji zakładało zmniejszenie bądź zakończenie/zawieszenie działalności społecznej. Jeśli przyjrzeć się odpowiedziom na to pytanie w podziale na kategorie prawne, widać, iż zakończenie działalności społecznej planuje 1 spółdzielnia i 1 fundacja, zaś zmniejszenie jej skali – 1 stowarzyszenie.

Wykres 27. Plany organizacji związane z działalnością społeczną (P9) (w procentach)

N = 104

7.3 ZASOBY LUDZKIE

W tej części opracowania zaprezentowane zostaną:

1. informacje dotyczące osób pracujących (wg różnych form zatrudnienia) w badanych przedsiębiorstwach,
2. wyniki dotyczące pracujących w organizacjach beneficjentów i wolontariuszy,
3. plany organizacji dotyczące zatrudnienia,
4. kwestie podnoszenia kwalifikacji przez pracowników (w tym obszary, w których organizacje potrzebują wsparcia szkoleniowego),
5. a podsumowanie stanowić będzie opis barier związanych z zasobami ludzkimi, które zostały zidentyfikowane w badanych podmiotach.

7.3.1 Pracujący według różnych form zatrudnienia

Analizując badaną populację organizacji pod względem poziomu zatrudnienia³⁰, wyraźnie można dostrzec, że są to głównie podmioty małe. Wprawdzie średnia liczba pracowników opłacanych kształtuje się na poziomie 81 osób – co jest wysokim wynikiem jak na przedsiębiorstwa społeczne, ale już wartość mediany jest zdecydowanie niższa i wynosi 10,5. Oznacza to, że w połowie badanych organizacji (45 podmiotach) liczba pracujących nie przekracza 10 osób. Na wysoką wartość średniej wpłynęły 2 podmioty, w których poziom zatrudnienia wynosił odpowiednio 3000 i 1200 osób. Gdyby wyłączyć te skrajne wartości z analizy, wówczas średnia dla pozostałej grupy 88 podmiotów byłaby już zdecydowanie niższa i wynosiła nieco ponad 35 osób. Warto jednak dodać, że łączna liczba osób pracujących w tych 90 organizacjach wynosiła 7289 osób, co z pewnością jest wielkością znaczącą.

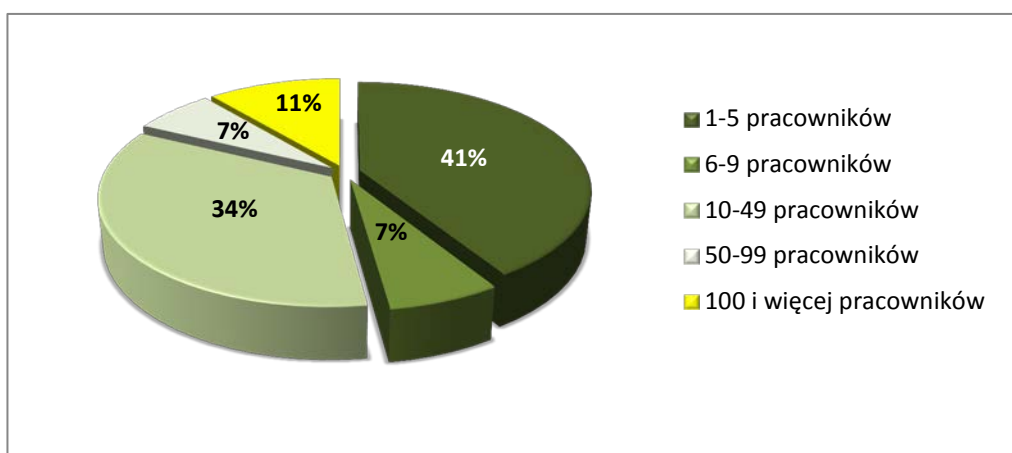
Wśród analizowanych organizacji, najliczniej reprezentowane były podmioty najmniejsze, zatrudniające 1-5 osób, których było 37. Co ciekawe, zaobserwowane liczebności w tej grupie organizacji były bardzo zbliżone do siebie – organizacji zatrudniających 1 pracownika było 8, taka sama była liczba podmiotów zatrudniających 2 oraz 3 pracowników, w 7 podmiotach pracowały 4 osoby, a w 6 było to 5 osób. Kolejną liczną grupę (31 wskazań) stanowiły podmioty, w których liczba pracowników wynosiła 10-49 osób. Udział pozostałych grup wyodrębnionych ze względu na poziom zatrudnienia był już zdecydowanie niższy – organizacji zatrudniających 6-9 osób było 6, w 6 podmiotach poziom zatrudnienia mieścił się w przedziale 50-99 osób, natomiast w 10 liczba pracowników przekraczała 100 osób.

Zaskakująco wysoki poziom zatrudnienia występuje we 2 wspomnianych wcześniej podmiotach. Rzadko spotyka się w Polsce tak duże przedsiębiorstwa społeczne (zatrudniające 3 tys. osób i 1,2 tys. osób), specyfika ich działalności zazwyczaj bowiem determinuje relatywnie niski poziom zatrudnienia. Jeden ze zidentyfikowanych podmiotów jest spółdzielnią, natomiast drugi funkcjonuje jako fundacja. Są to podmioty mające już swoje miejsce na rynku – jeden z nich działa dłużej niż 5 lat, natomiast drugi mieści się w przedziale 3-5 lat.

---

³⁰ Zaprezentowane w tej części opracowania wyniki badań dotyczące liczby pracujących według różnych form zatrudnienia należy opatrzyć jedną ogólną uwagą. Otóż respondenci najpierw byli pytani o ogólną liczbę płatnych pracowników, a następnie o liczbę osób pracujących wg różnych form zatrudnienia. Ponieważ umowy o pracę, umowy cywilno-prawne, zatrudnienie subsydiowane, czy też zatrudnienie beneficjentów nie są kategoriami rozłącznymi dotyczące ich wartości nie sumują się do liczby pracowników ogółem.

Wykres 28. Liczba osób pracujących ogółem (za wynagrodzeniem) (P12)

N=90

Rozpatrując wyniki przez pryzmat formy, w której działalność prowadziły badane podmioty, i odnosząc je do zaobserwowanego średniego poziomu zatrudnienia w całej populacji równego 81 osób oraz mediany wynoszącej 10,5 osób, należy odwołać się do wyników znajdujących się w poniższej tabeli.

Tabela 9. Poziom zatrudnienia za wynagrodzeniem wg rodzaju podmiotów (P12)

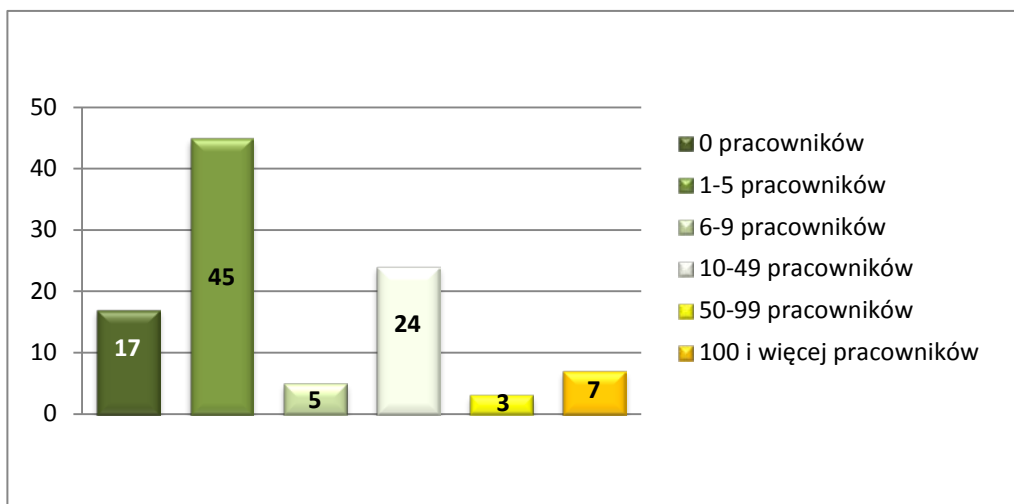
Rodzaj podmiotu	Średnie zatrudnienie	Mediana	Łączna liczba pracujących za wynagrodzeniem
CIS i ZAZ	40	42,5	324
Spółdzielnie	295	75	4423
w tym: spółdzielnie socjalne	8	8,5	32
w tym: spółdzielnie inwalidów i niewidomych	399	110	4391
Fundacje	76	5	2104
Stowarzyszenia	10	4	364

Można stwierdzić, że wśród badanych podmiotów – bazując na wartości mediany, która jest bardziej odporna na zniekształcenia – największą liczbę pracowników zatrudniają spółdzielnie inwalidów i niewidomych, a następnie CIS-y i ZAZ-y. Spółdzielnie socjalne oraz fundacje i stowarzyszenia są już, co do zasady, zdecydowanie mniejszymi podmiotami.

W przypadku pytania o liczbę osób zatrudnionych na podstawie umowy o pracę nieco większa liczba organizacji (101) udzieliła odpowiedzi. Ich analiza wskazuje na to, że aż w 17 podmiotach nie ma ani jednej osoby, która byłaby zatrudniona na podstawie umowy o pracę. W ich przypadku preferowane były elastyczne formy zatrudnienia związane z umowami cywilnoprawnymi (umowa zlecenie lub umowa o dzieło) – zagadnienie to opisane będzie szerzej w dalszej części opracowania.

W badanych podmiotach średnia liczba osób zatrudnionych na podstawie umowy o pracę była niewielka i wynosiła blisko 22 osoby. Niski poziom mediany równy 3 wskazuje wyraźnie, że w badanej populacji najliczniejsze były podmioty zatrudniające na podstawie umowy o pracę tylko kilku pracowników. I rzeczywiście, jak widać na poniższym wykresie, grupa podmiotów zatrudniających w takiej formie od 1 do 5 pracowników stanowiła 45% całej badanej populacji. W tej grupie najczęściej występującą sytuacją było zatrudnianie na podstawie umowy o pracę 2 pracowników (13 przypadków), 3 pracowników (12 przypadków) i 1 pracownika (11 przypadków). Kolejną licznie reprezentowaną grupą (24% całej populacji) były podmioty, w których poziom zatrudnienia na podstawie umowy o pracę mieścił się w przedziale 10-49 osób. Najczęściej występującym przypadkiem w tej grupie było zatrudnianie 16 oraz 19 pracowników na podstawie umowy o pracę – taka sytuacja miała miejsce każdorazowo u 3 podmiotów. Wśród badanych podmiotów odnotowano także 7 przypadków, gdy liczba osób zatrudnionych na podstawie umowy o pracę przekraczała 100, a maksymalne wskazanie w tej grupie wynosiło 400 osób. Ponadto w 5 podmiotach poziom tego rodzaju zatrudnienia wynosił 6-9 osób, a w 3 zawierał się w przedziale 50-99 osób.

Wykres 29. Liczba osób zatrudnionych na podstawie umowy o pracę (P12.1)

N=101

W 70 podmiotach, z 90 ogółem, które zadeklarowały zatrudnianie opłacanych pracowników, występuje zatrudnienie w oparciu o klasyczne umowy o pracę. Wśród tych 70 podmiotów w 48 przypadkach badane podmioty zatrudniały część pracowników na podstawie umowy o pracę, a część na podstawie umów cywilnoprawnych, natomiast w 22 podmiotach stosowana była wyłącznie ta pierwsza forma zatrudnienia. W pozostałych 20 podmiotach z pracownikami podpisane były wyłącznie umowy cywilnoprawne.

Wiedząc, że dla całej badanej grupy podmiotów średnia liczba osób pracujących na podstawie umowy o pracę wynosiła 22 osoby, a mediana była równa 3 osoby warto porównać te wartości z wynikami dla poszczególnych form prowadzonej działalności, które zostały zaprezentowane w poniższej tabeli.

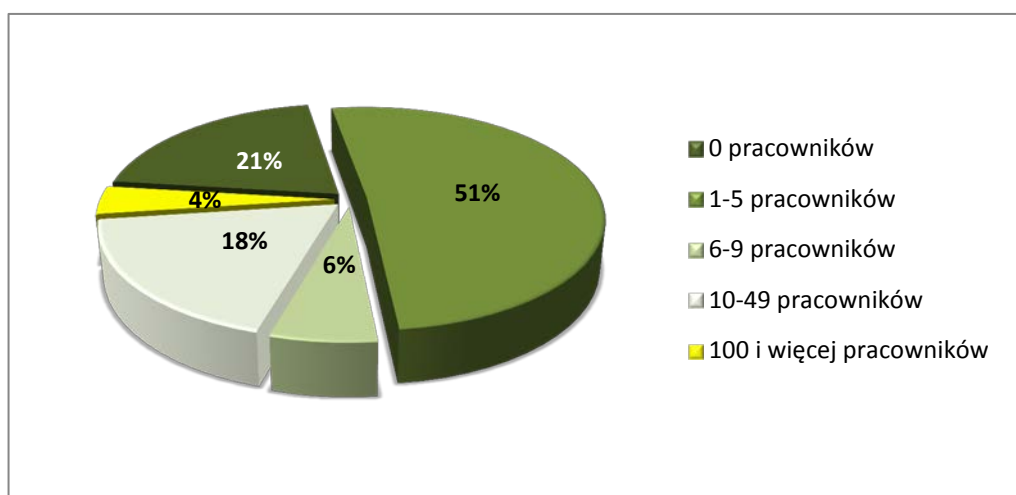
Tabela 10. Poziom zatrudnienia na podstawie umowy o pracę wg rodzaju podmiotów (P12.1)

Rodzaj podmiotu	Średnie zatrudnienie	Mediana	Łączna liczba pracujących na podstawie umowy o pracę
CIS i ZAZ	35	35,5	281
Spółdzielnie	91	46	1179
w tym: spółdzielnie socjalne	4	5	21
w tym: spółdzielnie inwalidów i niewidomych	145	108,5	1158
Fundacje	11	2	396
Stowarzyszenia	8	2	300

Podobnie jak w kategorii zatrudnionych ogółem największymi podmiotami pod względem liczby pracujących na podstawie umowy o pracę okazały się spółdzielnie inwalidów i niewidomych oraz CIS-y i ZAZ-y, a spółdzielnie socjalne, fundacje i stowarzyszenia charakteryzowały się znacznie niższym zasobem zatrudnionych w nich osób.

Wyniki badań wskazują, że ankietowane przedsiębiorstwa społeczne chętnie stosują elastyczne formy zatrudnienia, bowiem w 78 podmiotach występowały osoby pracujące w oparciu o umowy cywilno-prawne (umowa zlecenie lub umowa o dzieło). Z jednej strony może to dobrze świadczyć o ich prorynkowej orientacji (obniżaniu kosztów swojego funkcjonowania), z drugiej jednak może być sygnałem, że podmioty te, z powodu słabej sytuacji finansowej, nie mogą sobie pozwolić na zatrudnienie większej ilości osób w oparciu o umowę o pracę. Wśród badanych podmiotów najczęściej spotykaną sytuacją było zatrudnianie od 1 do 5 osób na podstawie umowy cywilnoprawnej – dotyczyło to 51% wszystkich podmiotów. Zdecydowanie najczęściej występowała sytuacja zatrudniania w takiej formie 1 osoby (19 przypadków) lub też 2 osób (14 przypadków). W 18% badanych przedsiębiorstw liczba osób pracujących w oparciu o umowy cywilnoprawne zawierała się w przedziale 10-49 osób. W 6 przypadkach liczba takich pracowników oscylowała w przedziale 6-9 osób, natomiast tylko w 4 podmiotach przekraczała 100 osób. Najwyższą odnotowaną w badaniach wartością było aż 1200 osób, z którymi współpracowała na podstawie umowy cywilnoprawnej jedna z fundacji. Co ciekawe, podmiot ten nie zadeklarował ani jednego pracownika zatrudnionego na podstawie umowy o pracę.

Wykres 30. Liczba osób zatrudnionych na podstawie umowy cywilnoprawnej (P12.2)

N=98

Tak wysoka wartość maksymalna spowodowała, że średni poziom zatrudnienia na podstawie umowy cywilnoprawnej wynosił w badanej populacji nieco ponad 26 osób. Poziom mediany – 2 – wyraźnie jednak wskazuje na wpływ jednej skrajnej obserwacji. Po wyeliminowaniu tego przypadku z analizy średnia kształtuje się na poziomie ok. 14 osób.

Powyższe wartości zaobserwowanej średniej i mediany można skonfrontować z wartościami w 4 wyodrębnionych grupach podmiotów (patrz tabela poniżej).

Tabela 11. Poziom zatrudnienia na podstawie umowy cywilnoprawnej wg rodzaju podmiotów (P12.2)

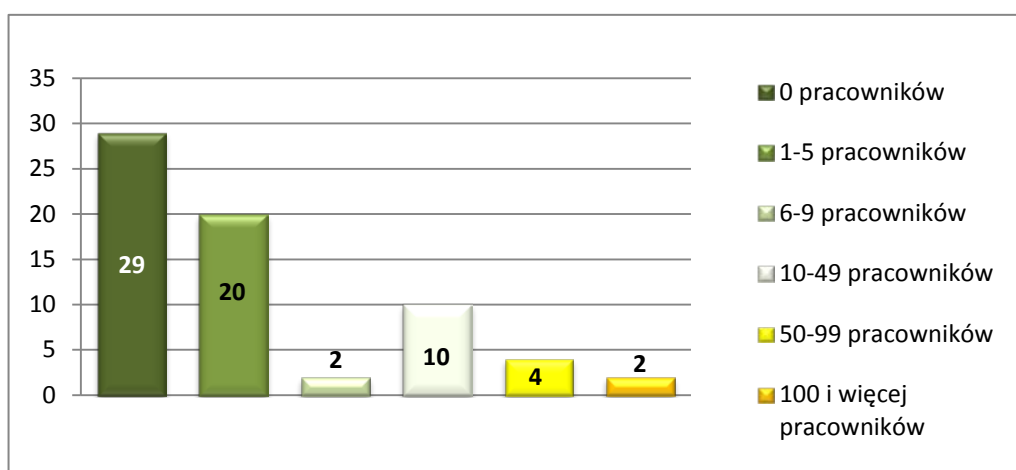
Rodzaj podmiotu	Średnie zatrudnienie	Mediana	Łączna liczba pracujących na podstawie umowy cywilnoprawnej
CIS i ZAZ	5	2	42
Spółdzielnie	1	0	12
Fundacje	52	2,5	1760
Stowarzyszenia	20	3	733

Bazując na powyższych wynikach można stwierdzić, że fundacje i stowarzyszenia w zdecydowanie większym zakresie korzystały z elastycznych form zatrudnienia. W przypadku CIS-ów i ZAZ-ów oraz spółdzielni liczba osób związanych umowami cywilnoprawnymi z tymi podmiotami była niska. Z pewnością duży wpływ na takie wyniki

ma profil działania tych podmiotów oraz regulacje prawne ograniczające możliwości szerszego stosowania pozakodeksowych umów wobec swoich pracowników.

Ostatnią z analizowanych form zatrudnienia było zatrudnienie subsydiowane, z którego przedsiębiorstwa społeczne zazwyczaj często korzystają. Potwierdzają to wyniki niniejszych badań. Wśród 67 podmiotów, które odpowiedziały na to pytanie, zdecydowanie ponad połowa (38 podmiotów) korzystała z tej możliwości. Gdyby zaś odnieść tę ostatnią liczbę do wszystkich podmiotów, które zadeklarowały zatrudnianie opłacanych pracowników (było ich 90), nadal można z pełną odpowiedzialnością uznać ten odsetek za wysoki.

Wykres 31. Liczba osób zatrudnionych w ramach zatrudnienia subsydiowanego (P12.3)

N=67

Rozkłady odpowiedzi na to pytanie wykazują duże podobieństwo do poprzednich aspektów związanych z zatrudnieniem. Ponownie okazało się, że najczęściej występującą sytuacją (20 przypadków) jest zatrudnianie od 1 do 5 pracowników subsydiowanych. To w tym przedziale wystąpiły najwyższe, odnotowane w całym badaniu częstości – z zatrudnienia 1 albo 2 pracowników subsydiowanych korzystało po 8 podmiotów. W badaniu odnotowano ponadto 10 przypadków, gdy liczba pracowników subsydiowanych wynosiła od 10 do 49, czterokrotnie wystąpiła sytuacja, gdy dotyczyło to 50-99 osób, a dwukrotnie w przypadku przedziału 6-9 osób oraz powyżej 100 osób.

Najwyższą wartością odnotowaną w badaniu była liczba 1700 pracowników subsydiowanych, których zatrudniała jedna ze spółdzielni inwalidów i niewidomych. Wynik ten bardzo mocno wpłynął na średnią dla całej populacji, która była równa blisko 37 osób. Wartość mediany

(1) pokazuje duże zniekształcenie wartości średniej przez tę jedną skrajną obserwację, podobnie zresztą jak przez fakt relatywnie licznej grupy podmiotów, które zadeklarowały brak pracujących w ramach zatrudnienia subsydiowanego. Pomijając ten jednostkowy, najwyższy ilościowo przypadek, średni poziom zatrudnienia subsydiowanego wynosił w badanych podmiotach 12 osób, co uznać należy za wynik wysoki.

Wartości średniej liczby pracowników subsydiowanych oraz ich mediany dla wyodrębnionych w badaniu grup podmiotów zostały zaprezentowane w poniższej tabeli.

Tabela 12. Poziom zatrudnienia subsydiowanego wg rodzaju podmiotów (P12.3)

Rodzaj podmiotu	Średnie zatrudnienie	Mediana	Łączna liczba pracowników subsydiowanych
CIS i ZAZ	32	27	257
Spółdzielnie	190	31	2097
w tym: spółdzielnie socjalne	3	4	9
w tym: spółdzielnie inwalidów i niewidomych	261	64,5	2088
Fundacje	1	0	29
Stowarzyszenia	2	1	48

Widać wyraźnie, że taka forma zatrudnienia jest szczególnie popularna w spółdzielniach inwalidów i niewidomych (na bardzo wysoką wartość średniej wpłynęła wspomniana w poprzednim akapicie wartość skrajna – 1700 pracowników zatrudnionych w 1 z takich podmiotów) oraz CIS-ach i ZAZ-ach, natomiast spółdzielnie socjalne, fundacje i stowarzyszenia w bardzo niskiej skali korzystają z tej możliwości.

Zatrudnienie subsydiowane umożliwia m.in. refundację części wynagrodzenia i składek zdrowotnych, należnych z tytułu świadczonej przez osobę zatrudnioną pracy. Oprócz niewątpliwych zalet finansowych dla przedsiębiorstw zatrudniających pracowników subsydiowanych, nie można pominąć korzyści, które są po stronie pracowników. Osoby te bardzo często dysponują niższą pozycją konkurencyjną w stosunku do innych pracowników – wynikającą m.in. z niskiego poziomu lub braku doświadczenia zawodowego, długotrwałego bezrobocia lub niepełnosprawności. Dzięki zatrudnieniu subsydiowanemu mają możliwość zdobycia cennych kwalifikacji i umiejętności, wzmocnienia swojej pozycji

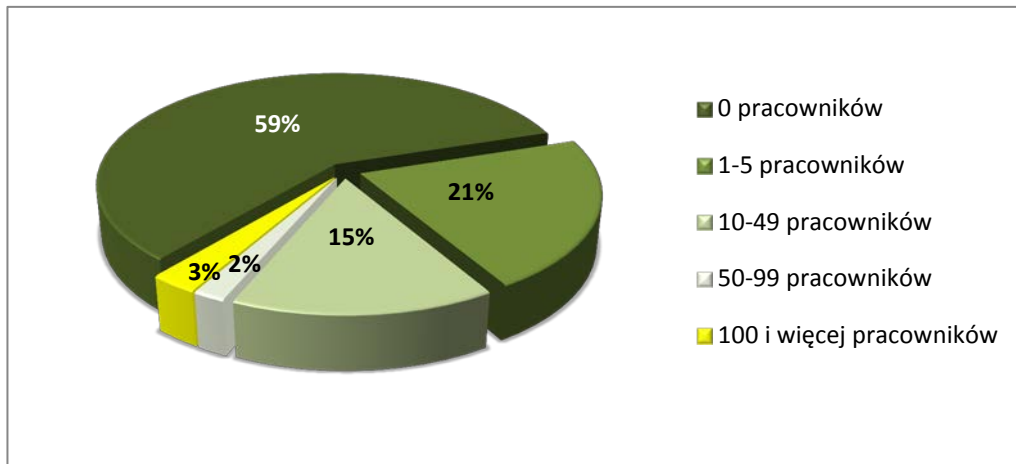
na rynku pracy, czy też zwiększenia poziomu zaufania w swoje umiejętności. Sektor gospodarki społecznej funkcjonuje głównie z myślą o wsparciu takich osób, które są wykluczone społecznie lub są nim zagrożone, dlatego w kategoriach pozytywnych należy traktować wyniki niniejszego badania.

7.3.2 Beneficjenci i wolontariusze

Analizując przedsiębiorstwa społeczne, nie sposób pominąć ważnego kontekstu ich funkcjonowania, jakim jest korzystanie z pracowników, będących równocześnie beneficjentami ich działalności (z punktu widzenia dostarczanych na rynek dóbr i usług). Przystępując do badań *a priori* można byłoby intuicyjnie przyjąć, że w tego typu podmiotach pracujący beneficjenci mogą stanowić istotną część zasobów ludzkich organizacji. Opisane poniżej wyniki badań nie do końca dają jednoznaczną odpowiedź w tym zakresie. Z jednej strony wysoki odsetek podmiotów, które nie zatrudniają ani jednego beneficjenta (59% wszystkich badanych organizacji) może wskazywać na to, że przedsiębiorstwa społeczne opierające swoją strategię na zatrudnianiu beneficjentów są w mniejszości. Przyglądając się jednak grupie podmiotów, które zadeklarowały zatrudnianie takich pracowników widoczne są i pozytywne symptomy. Warto chociażby wspomnieć o sumarycznej liczbie pracowników, którzy są równocześnie beneficjentami tych organizacji. W badanej grupie 109 podmiotów było to aż 2487 osób, co w odniesieniu do ogólnej liczby pracowników zidentyfikowanej w badaniu i wynoszącej 7289 osób stanowi 34% wartości ogółem.

W podmiotach zatrudniających beneficjentów najczęściej (łącznie w 23 przypadkach) ich liczba mieściła się w przedziale od 1 do 5 osób. W 16 przypadkach był to przedział 10 do 49 osób, w 2 podmiotach zatrudnionych było od 55 do 99 beneficjentów, a w 3 powyżej 100 osób (w tym odnotowana w badaniach maksymalna wartość – aż 1700 osób w jednej ze spółdzielni).

Wykres 32. Liczba pracujących beneficjentów (P13)

N=107

W całej badanej populacji przeciętna liczba pracujących beneficjentów wyniosła 23 osoby, a wartość mediany – ze względu na dużą liczbę podmiotów, które nie zadeklarowały zatrudniania takich pracowników – była równa 0.

Poziom zatrudnienia w poszczególnych grupach podmiotów przedstawiony został w poniższej tabeli.

Tabela 13. Pracujący beneficjenci wg rodzaju podmiotów (P13)

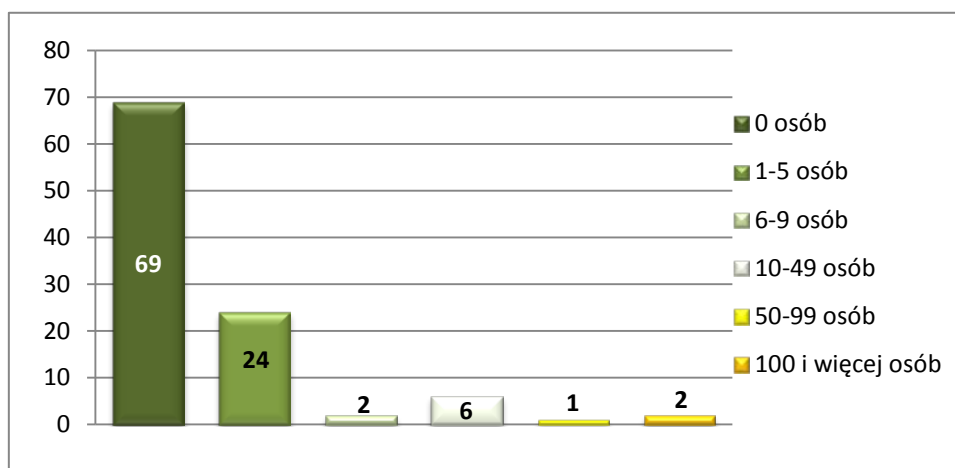
Rodzaj podmiotu	Średnie zatrudnienie	Mediana	Łączna liczba pracujących beneficjentów
CIS i ZAZ	27	30	219
Spółdzielnie	139	7,5	2088
w tym: spółdzielnie socjalne	5	4	25
w tym: spółdzielnie inwalidów i niewidomych	206	31	2063
Fundacje	0,6	0	21
Stowarzyszenia	2	0	103

Podobnie jak w przypadku zatrudnienia subsydiowanego widoczna jest większa skala zatrudniania beneficjentów w spółdzielniach inwalidów i niewidomych (na co wpływ miała jednak 1 skrajna obserwacja - 1700 pracujących beneficjentów) oraz CIS-ach i ZAZ-ach.

Fundacje i stowarzyszenia, jako podmioty mniejsze i mające inny profil funkcjonowania, raczej w umiarkowanym zakresie aktywizują beneficjentów poprzez zatrudnianie ich w swoich organizacjach.

Ciekawych informacji może dostarczyć analiza odpowiedzi na pytanie o liczbę beneficjentów, którzy w ciągu ostatnich 12 miesięcy zostali zatrudnieni w badanych podmiotach. Aż w 69 przypadkach okazało się, że organizacje nie zatrudniły w ciągu ostatniego roku ani 1 takiego pracownika. Z kolei wśród podmiotów deklarujących taką sytuację najczęściej (24 przypadki) zatrudniono od 1 do 5 osób oraz od 10 do 49 osób (6 przypadków). W pozostałych wyodrębnionych przedziałach liczebności były już bardzo niewielkie. Warto jednak zwrócić uwagę na 2 wartości maksymalne: w jednym przypadku było to 112 beneficjentów zatrudnionych w ciągu ostatnich 12 miesięcy, a w innym – aż 600.

Wykres 33. Liczba pracujących beneficjentów zatrudnionych w ciągu ostatnich 12 miesięcy (P.14.1)

N=104

Odnosząc się do wartości średnich można stwierdzić, że przeciętnie – w każdym badanym podmiocie – w ciągu ostatnich 12 miesięcy zatrudniono nieco ponad 23 osoby (mediana wynosiła 0). Oznacza to, że w ciągu 12 miesięcy poprzedzających badanie organizacje zatrudniły łącznie 967 osób. Odnosząc to zidentyfikowanej wcześniej ogólnej liczby pracujących w badanych podmiotach beneficjentów (2487 osób) widoczny jest bardzo wysoki poziom napływu nowych beneficjentów – blisko 39% wszystkich beneficjentów z pracujących obecnie zostało zatrudnionych w ciągu ostatnich 12 miesięcy.

W poszczególnych grupach podmiotów widoczne są istotne różnicowania (patrz poniższa tabela).

Tabela 14. Pracujący beneficjenci zatrudnieni w ciągu ostatnich 12 miesięcy wg rodzaju podmiotów (P14.1)

Rodzaj podmiotu	Średnia liczba zatrudnionych w ciągu ostatnich 12 miesięcy beneficjentów	Mediana	Łączna liczba zatrudnionych w ciągu ostatnich 12 miesięcy beneficjentów	Udział zatrudnionych w ciągu ostatnich 12 miesięcy w łącznej liczbie zatrudnionych obecnie beneficjentów (w %)
CIS i ZAZ	11	4	85	39
Spółdzielnie	52	4	773	37
w tym: spółdzielnie socjalne	2	3	8	32
w tym: spółdzielnie inwalidów i niewidomych	70	5,5	765	37
Fundacje	0,3	0	11	52
Stowarzyszenia	2	0	97	94

Spółdzielnie inwalidów i niewidomych oraz CIS-y i ZAZ-y konsekwentnie wykazują wyższy poziom zatrudniania beneficjentów w ciągu ostatnich 12 miesięcy, niż ma to miejsce w spółdzielniach socjalnych, fundacjach i stowarzyszeniach. Wprawdzie dużo większy napływ (w odniesieniu do ogółu zatrudnionych beneficjentów) odnotowany został w grupie ostatnich 2 podmiotów (prawie z wszystkimi beneficjentami pracującymi obecnie w stowarzyszeniach współpraca została nawiązana w ciągu ostatniego roku), tym niemniej zdecydowane większe znaczenie ma sytuacja zaobserwowana w 3 pierwszych kategoriach. Skoro blisko 40% wszystkich pracujących beneficjentów (w spółdzielniach inwalidów i niewidomych oraz CIS-ach i ZAZ-ach) zatrudnionych zostało w ciągu ostatnich 12 miesięcy, to podstawowe możliwości interpretacyjne są następujące:

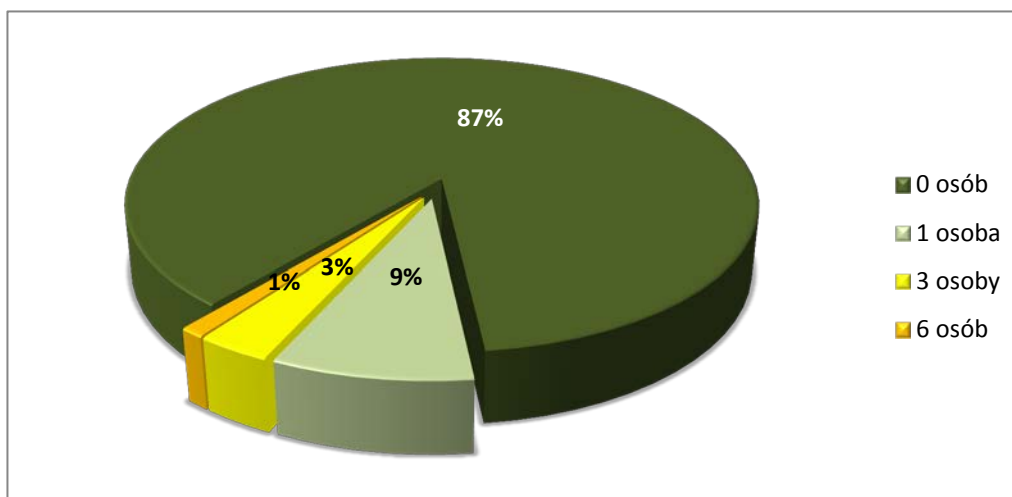
1. Po pierwsze są to osoby bez doświadczenia zawodowego w tych organizacjach, które trafiły do nich po raz pierwszy i można z dużą dozą prawdopodobieństwa założyć, że dysponują relatywnie niskim poziomem kapitału ludzkiego (przynajmniej w odniesieniu do beneficjentów związanych z organizacją przez okres dłuższy niż 1 rok).

2. Drugą możliwością jest to, że osoby te z racji różnych czynników (sezonowy charakter pracy, uwarunkowania prawne³¹, subsydiowany charakter zatrudnienia etc.) nie mają wprowadzić nawiązanych z podmiotami trwałych relacji zatrudnieniowych, ale z drugiej strony mogą z nimi współpracować cyklicznie już od wielu lat.

Kwestia ta wymagałaby pogłębionych badań i niewątpliwie pozwoliłaby na bardziej precyzyjne określenie ścieżek kariery tych pracowników organizacji, którzy są równocześnie jej beneficjentami.

W przypadku zagadnienia dotyczącego przyczyn odejść beneficjentów z organizacji z powodu znalezienia zatrudnienia w innym miejscu możliwości przeprowadzenia dogłębnej analizy są zdecydowanie ograniczone. Bowiem w ciągu ostatnich 12 miesięcy w całej badanej populacji wystąpiło tylko 12 przypadków, gdy przyczyną odejścia beneficjentów pracujących w organizacji było znalezienie pracy w innym miejscu. W 8 przedsiębiorstwach dotyczyło to 1 osoby, w 3 – 3 osób, a w 1 – 6 osób. Łącznie zatem, ze wszystkich ankietowanych podmiotów, tylko 23 beneficjentów odpłynęło w ciągu ostatnich 12 miesięcy z powodu znalezienia pracy w innym miejscu.

Wykres 34. Liczba beneficjentów, którzy w ciągu ostatnich 12 miesięcy odeszli z organizacji z powodu znalezienia zatrudnienia w innym miejscu (P14.2a)

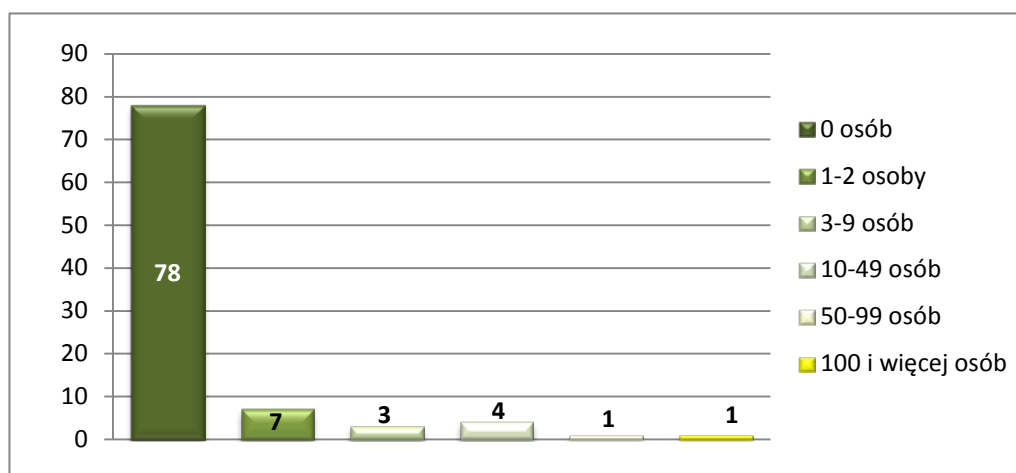
N=93

Zdecydowanie częstszym powodem odejść beneficjentów z badanych organizacji jest zakończenie projektu, w którym takie osoby uczestniczyły lub też koniec terminowej umowy

³¹ Np. wg ustawy o zatrudnieniu socjalnym beneficjent może być związany z CIS przez okres 12 miesięcy (z możliwością wydłużenia do maksymalnie 18 miesięcy).

o pracę. Wprawdzie wysoka była liczba przedsiębiorstw, w których w ciągu ostatnich 12 miesięcy w ogóle nie odnotowano odejść beneficjentów z powodu zakończenia projektu bądź z powodu końca umowy o pracę (78 przypadków), ale już przyglądnięcie się łącznej liczbie takich przypadków w pozostałych podmiotach wskazuje na istotne znaczenie tego powodu. Otóż okazało się, że z 16 przedsiębiorstw, które wskazały na rozstanie się z beneficjentami ze wspomnianej przyczyny, łącznie w poprzednim roku odeszło 478 beneficjentów. Bardzo duży wpływ na tę wartość miała 1 skrajna obserwacja – z jednej ze spółdzielni odeszło bowiem aż 300 pracowników - beneficjentów.

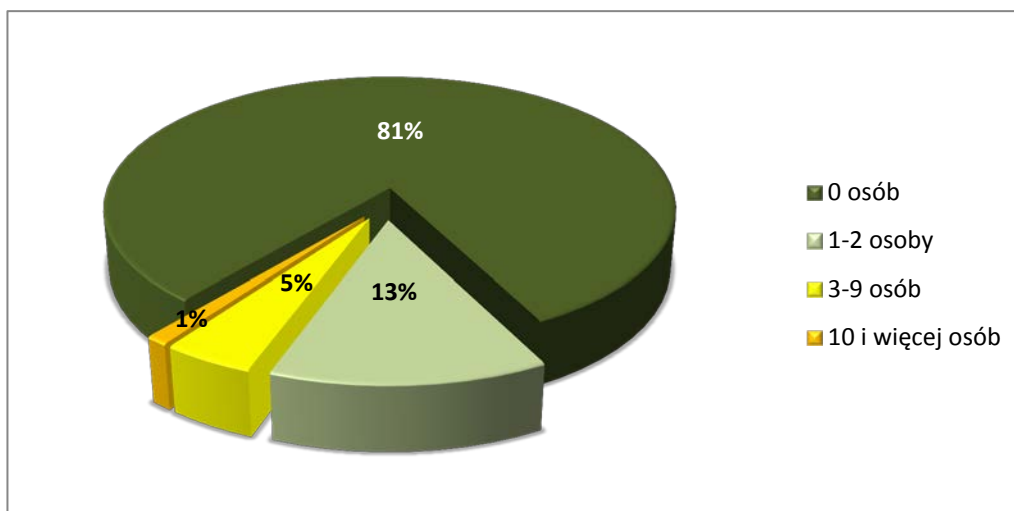
Wykres 35. Liczba beneficjentów, którzy w ciągu ostatnich 12 miesięcy odeszli z organizacji z powodu zakończenia projektu bądź z powodu końca umowy o pracę (P14.2b)

N=94

Badane podmioty mogły także wskazać na inne powody jako przyczyny odejść ich pracowników beneficjentów w ciągu ostatnich 12 miesięcy. Na taką opcję zdecydowało się 17 podmiotów. Najczęściej (8 przypadków) przedsiębiorstwa deklarowały odejście z innego powodu 1 pracownika. Maksymalna liczba beneficjentów, którzy odeszli z innych powodów z organizacji, wynosiła w badaniu 34 osoby. Łączna liczba zadeklarowanych odejść beneficjentów z innych powodów wynosiła 70 osób.

Wykres 36. Liczba beneficjentów, którzy w ciągu ostatnich 12 miesięcy odeszli z organizacji z innego powodu (P14.2c)

N=91

Reasumując rozważania na temat przyczyn odejść beneficjentów z badanych podmiotów w ciągu ostatnich 12 miesięcy, należy stwierdzić, że jako najważniejszy powód wskazywane było zakończenie projektu bądź koniec umowy o pracę. Łączna liczba odejść beneficjentów w ciągu ostatniego roku ukształtowała się na poziomie 571 osób. Odnosząc tę wartość do łącznej liczby beneficjentów, którzy w tym samym okresie zostali zatrudnieni w badanych podmiotach (967 osób) widoczne jest wyraźnie, że saldo rotacji wśród beneficjentów było dodatnie i wynosiło +396 osób. Taką sytuację należy ocenić zdecydowanie pozytywnie, gdyż o taką wielkość zwiększyła się w badanej populacji liczba pracujących beneficjentów. Niestety brak danych z poprzednich lat nie pozwala na wyprowadzenie bardziej szczegółowych wniosków.

Warto także wskazać na grupy podmiotów, w których odejścia beneficjentów były najliczniejsze. W przypadku CIS-ów i ZAZ-ów w ciągu ostatnich 12 miesięcy odeszło łącznie 75 beneficjentów, ze spółdzielniami pożegnało się 333 beneficjentów (331 odeszło ze spółdzielni inwalidów i niewidomych), z fundacjami zakończyło współpracę 36 beneficjentów, a stowarzyszenia opuściło 123 beneficjentów.

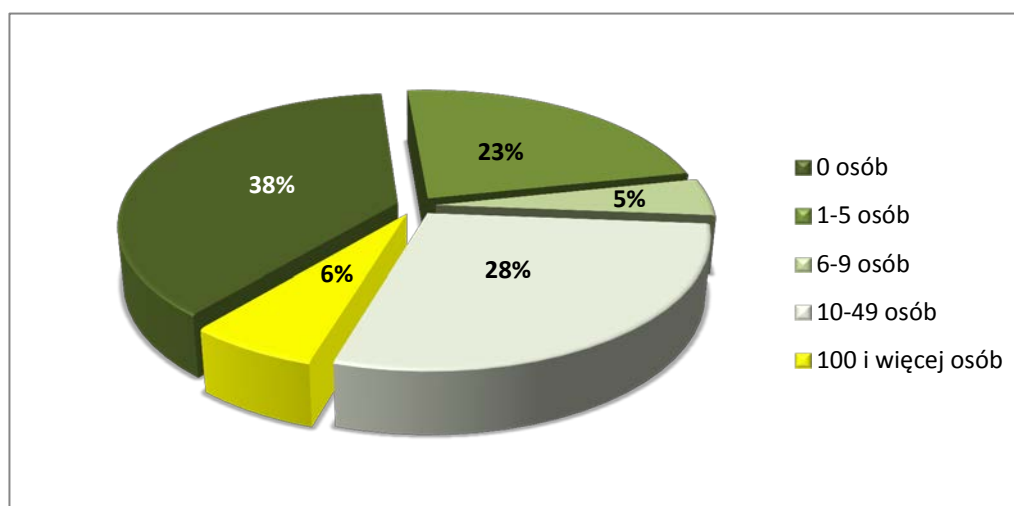
Bardzo ważną informacją z punktu widzenia potencjału ludzkiego przedsiębiorstw społecznych jest nie tylko liczba ich pracowników opłacanych, ale i wolontariuszy, nieodpłatnie współpracujących z tymi podmiotami. Zwiększają oni bowiem potencjalną skalę

i zakres realizowanej działalności społecznej, a równocześnie nie zwiększają kosztów osobowych organizacji, których potencjał ekonomiczny nie jest najwyższy.

W 38% podmiotów (41 przypadków) nie odnotowano żadnej współpracy z wolontariuszami, ale aż w 28% wszystkich organizacji liczba wolontariuszy mieściła się w przedziale od 10 do 49 osób, co uznać należy za wartość znaczącą. W 23% procentach przypadków organizacje współpracowały z małą liczbą wolontariuszy (1-5 osób), 5% podmiotów zadeklarowało współpracę z 6-9 wolontariuszami, a w 6% było to powyżej 100 osób. Olbrzymie wrażenie robi odnotowana w badaniach maksymalna wartość tego parametru – jedno ze stowarzyszeń zadeklarowało mianowicie, na przestrzeni 12 miesięcy poprzedzających badanie, współpracę z 6000 wolontariuszy.

Wykres 37. Liczba wolontariuszy współpracujących nieodpłatnie z organizacjami w ciągu ostatnich 12 miesięcy (P15)

N=109

Ta wysoka wartość wspomnianej powyżej obserwacji spowodowała, że przeciętna liczba wolontariuszy współpracujących z badanymi organizacjami w ciągu ostatnich 12 miesięcy wyniosła aż 64 osoby. Wartość mediany równa 4 pokazuje jednak, że w połowie badanych organizacji liczba wolontariuszy wspierających je nieodpłatnie nie przekracza poziomu 4 osób. Łączna liczba wolontariuszy, z którymi w ciągu ostatnich 12 miesięcy współpracowały badane podmioty, wyniosła 7416 osób (w tym 1 z podmiotów współpracował aż z 6000 osobami). Na tle liczby pracowników opłacanych ogółem, która wyniosła 7289 osób, jest to

bardzo wysoka wartość. Niestety, gdyby pominąć w analizie wspomnianą wartość maksymalną, widoczne jest, że wolontariusze nie zwiększają istotnie potencjału osobowego PS (szczególnie w przypadku CIS-ów, ZAZ-ów oraz spółdzielni).

Rozpatrując to zagadnienie w odniesieniu do 4 wyodrębnionych grup podmiotów widoczny jest wysoki poziom zróżnicowań pomiędzy nimi (patrz tabela poniżej).

Tabela 15. Liczba wolontariuszy współpracujących nieodpłatnie z organizacjami w ciągu ostatnich 12 miesięcy wg rodzaju podmiotów (P15)

Rodzaj podmiotu	Średnia	Mediana	Łączna liczba wolontariuszy współpracujących nieodpłatnie z organizacjami w ciągu ostatnich 12 miesięcy	Łączna liczba płatnych pracowników
CIS i ZAZ	2	1	12	324
Spółdzielnie	0,3	0	5	4423
Fundacje	14	5	561	2104
Stowarzyszenia	159	10,5	6838	364

Podsumowanie rozważań na temat pracowników PS stanowi poniższa tabela, gdzie podane zostały wartości średnie oraz mediany dla następujących grup: pracowników opłacanych ogółem, pracujących na podstawie umowy o pracę, pracujących na podstawie umowy cywilnoprawnej, pracowników subsydiowanych, pracujących beneficjentów i wolontariuszy.

Tabela 16. Liczba pracowników PS wg rodzaju zatrudnienia oraz formy podmiotów (P12, P12.1, P12.2, P12.3, P13, P15)

Rodzaj podmiotu	Pracownicy płatni ogółem		Pracownicy na umowę o pracę		Pracownicy na umowy cywilnoprawne*		Pracownicy subsydiowani		Pracownicy beneficjenci		Wolontariusze*	
	średnia	mediana	średnia	mediana	średnia	mediana	średnia	mediana	średnia	mediana	średnia	mediana
CIS i ZAZ	40	42,5	35	35,5	5	2	32	27	27	30	2	1

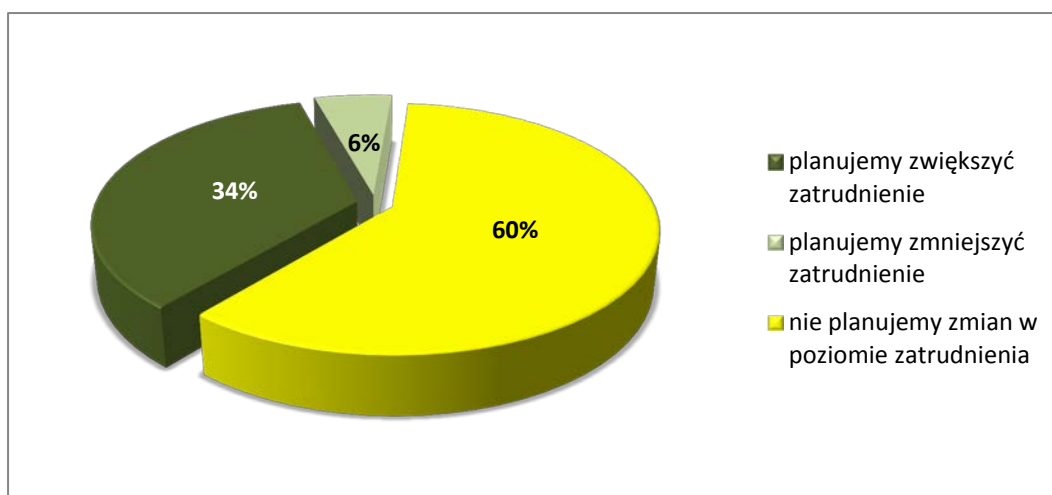
Spółdzielnie	295	75	91	46	1	0	190	31	139	7,5	0,3	0
w tym: spółdzielnie socjalne	8	8,5	4	5	-	-	3	4	5	4	-	-
w tym: spółdzielnie inwalidów i niewidomych	399	110	145	108,5	-	-	261	64,5	206	31	-	-
Fundacje	76	5	11	2	52	2,5	1	0	0,6	0	14	5
Stowarzyszenia	10	4	8	2	20	3	2	1	2	0	159	10,5

* Ze względu na bardzo niskie odnotowane wartości wśród spółdzielni podano wyniki wyłącznie dla kategorii spółdzielnie ogółem.

7.3.3 Rozwój zasobów ludzkich

Analizując sytuację respondentów pod kątem planowanych zmian w poziomie zatrudnienia należy zauważyć, iż co trzecia organizacja zamierza w ciągu najbliższego roku zatrudnić dodatkowych pracowników, a 60% nie planuje zmian w tym zakresie. Biorąc pod uwagę, iż jedynie 6% respondentów mówi otwarcie o redukcji zatrudnienia, można pokusić się o stwierdzenie, iż są to wyniki bardzo optymistyczne, które *in plus* odbiegają od wyników analogicznych badań przeprowadzanych w sektorze komercyjnym.

Wykres 38. Plany dotyczące zatrudnienia (w ciągu najbliższych 12 miesięcy) (P16)

N=107

Dokonując analizy planów dotyczących zmian w zatrudnieniu według wyodrębnionych form ankietowanych podmiotów należy zauważyć, iż redukcję zatrudnienia planuje co piąta

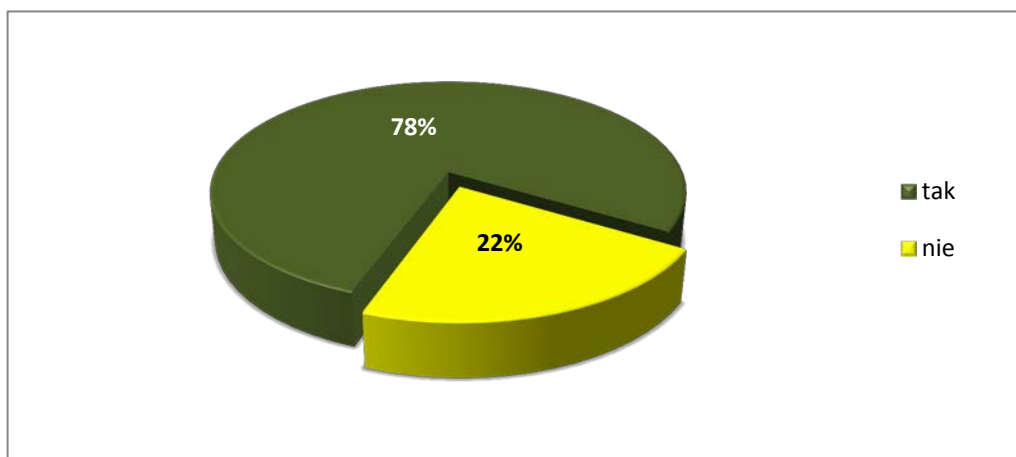
spółdzielnia, a największy poziom optymizmu co do poziomu zatrudnienia wykazują fundacje (16 planuje przyjęcie nowych pracowników i jednocześnie żadna z ankietowanych fundacji nie zamierza przeprowadzać redukcji zatrudnienia).

Tabela 17. Plany dotyczące zatrudnienia a forma organizacji (P16.1)

Rodzaj podmiotu	Zwiększenie zatrudnienia	Zmniejszenie zatrudnienia	Brak zmian w zatrudnieniu
CIS i ZAZ	2	0	6
Spółdzielnie	5	3	7
Fundacje	16	0	22
Stowarzyszenia	11	3	29

Kolejna część analizy dotyczy kwestii związanej z aktywnością badanych organizacji jako usługobiorców na rynku szkoleń, doradztwa, studiów wyższych i podyplomowych oraz innych form kształcenia. Na pytanie, czy w okresie ostatniego roku pracownicy badanych organizacji korzystali z jakiegokolwiek formy podnoszenia kwalifikacji zawodowych prawie 80% podmiotów udzieliło twierdzącej odpowiedzi. Wynik ten wskazuje, że pracownicy przedsiębiorstw społecznych są zainteresowani podnoszeniem swoich kompetencji i kwalifikacji w drodze edukacji formalnej, jak i nieformalnej oraz wykorzystują dostępne na rynku możliwości. Tylko co piąty respondent nie skorzystał z żadnej z form kształcenia. W najmniejszym stopniu z jakichkolwiek form podnoszenia kwalifikacji zawodowych przez pracowników korzystały fundacje (2/3 organizacji). Liderem w tym względzie były CIS-y i ZAZ-y, z których wszystkie pochwały się w ankiecie uczestnictwem swoich pracowników w tego typu formach edukacyjnych.

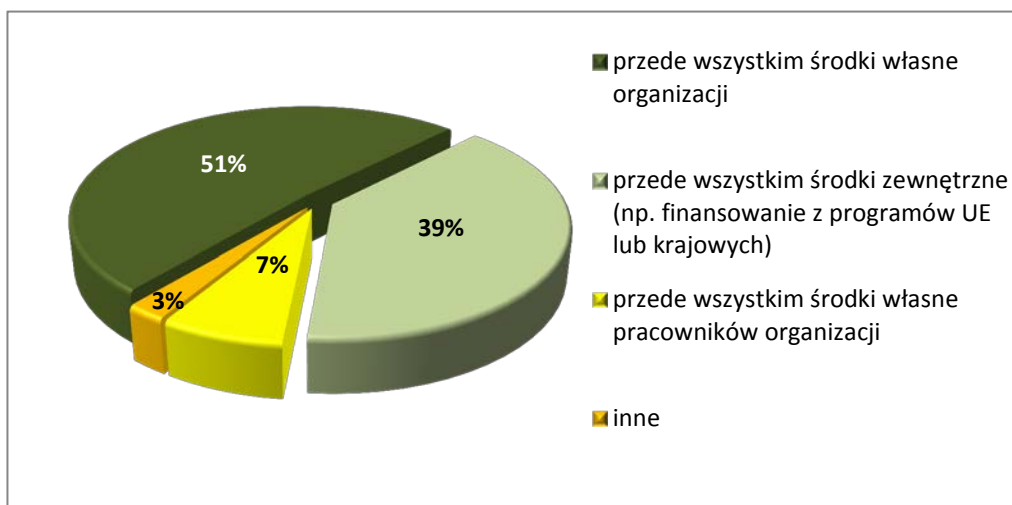
Wykres 39. Korzystanie z jakichkolwiek form podnoszenia kwalifikacji zawodowych przez pracowników organizacji (P17)

N=109

Badane organizacje, które zadeklarowały, iż w ostatnim czasie ich pracownicy uczestniczyli w różnych formach podnoszenia kwalifikacji zawodowych, poproszone zostały dodatkowo o udzielenie odpowiedzi na pytanie, z jakich źródeł sfinansowane zostały te działania. Okazało się, iż dla połowy z nich podstawowym źródłem były środki własne organizacji, a jedynie co trzeci podmiot sięgnął w tym zakresie po środki zewnętrzne, w tym finansowanie z programów krajowych lub unijnych. Taki stan rzeczy może świadczyć zarówno o małej aktywności przedsiębiorstw społecznych na rynku usług edukacyjnych związanych z finansowaniem zewnętrznym, jak i o niedopasowaniu dostępnej oferty szkoleniowej do specyficznych potrzeb lub oczekiwań przedsiębiorstw społecznych.

Wykres 40. Źródła finansowania szkoleń, doradztwa i innych form podnoszenia kwalifikacji, z których korzystali pracownicy organizacji w ciągu ostatnich 12 miesięcy (P17a)

N=84

Kolejna część badania dotyczy obszarów, w jakich ankietowane organizacje widzą potrzebę wsparcia doradczo-szkoleniowego. Najczęściej wybieraną odpowiedzią (wskazywał na to niemal co drugi z respondentów) było zagadnienie pozyskiwania środków finansowych. Odpowiedź ta może oznaczać dwojakiego rodzaju potrzeby pracowników przedsiębiorstw społecznych.

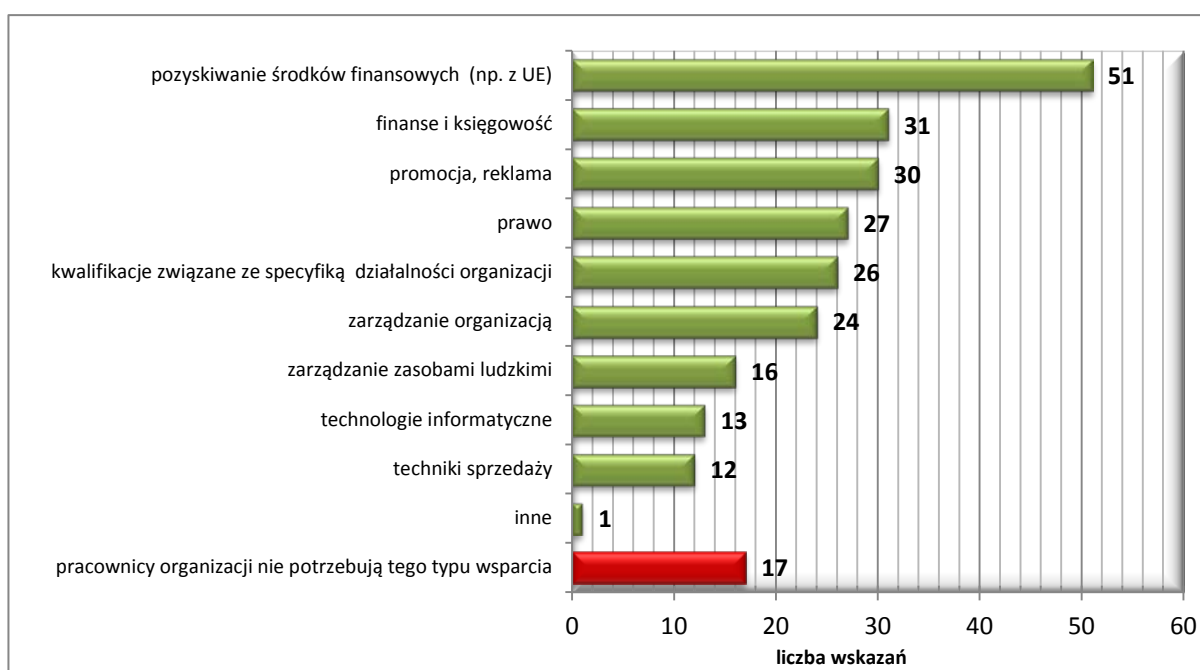
1. Po pierwsze, poznanie różnych metod, technik i źródeł pozyskiwania środków finansowych na działalność przedsiębiorstwa społecznego (tj. fundraising uzupełniony o szerokie spektrum źródeł finansowania – publicznych, prywatnych, zwrotnych, bezzwrotnych).
2. Po drugie, z uwagi na dostępność i skalę funduszy z Unii Europejskiej może także oznaczać chęć nabycia wiedzy i umiejętności w obszarze pozyskiwania środków z UE (narzędzia, procedury, zarządzanie projektami finansowanymi z UE).

Nie budzi zaskoczenia, iż prawie co trzeci podmiot wskazywał na obszar finansów i księgowości oraz co czwarty na obsługę prawną jako dziedzinę zainteresowania szkoleniowego. Wynika to z funkcjonowania przedsiębiorstw w warunkach ciągle zmieniających się przepisów i regulacji, np. prawa podatkowego. Nie wygląda natomiast optymistycznie informacja, iż badane organizacje nie wykazują zainteresowania obszarem, który można uznać za istotny z perspektywy działalności każdego przedsiębiorstwa, w tym

przedsiębiorstwa społecznego, tj. technik sprzedaży i technologii informatycznych. Są to bowiem obszary, dzięki którym także sektor ekonomii społecznej może budować swoją przewagę konkurencyjną.

Zaskakująco duża część badanych podmiotów (16%) uznaje, iż ich pracownicy nie potrzebują żadnego wsparcia doradczo-szkoleniowego, a żadna grupa organizacji, biorąc za kryterium ich formę prawną, nie jest grupą w tym zakresie dominującą.

Wykres 41. Obszary, w których pracownicy organizacji potrzebują wsparcia edukacyjnego/doradczego/szkoleniowego (P18)

N=107

Liczebności na wykresie nie sumują się do N, ponieważ każdy respondent mógł wskazać więcej niż jedną odpowiedź.

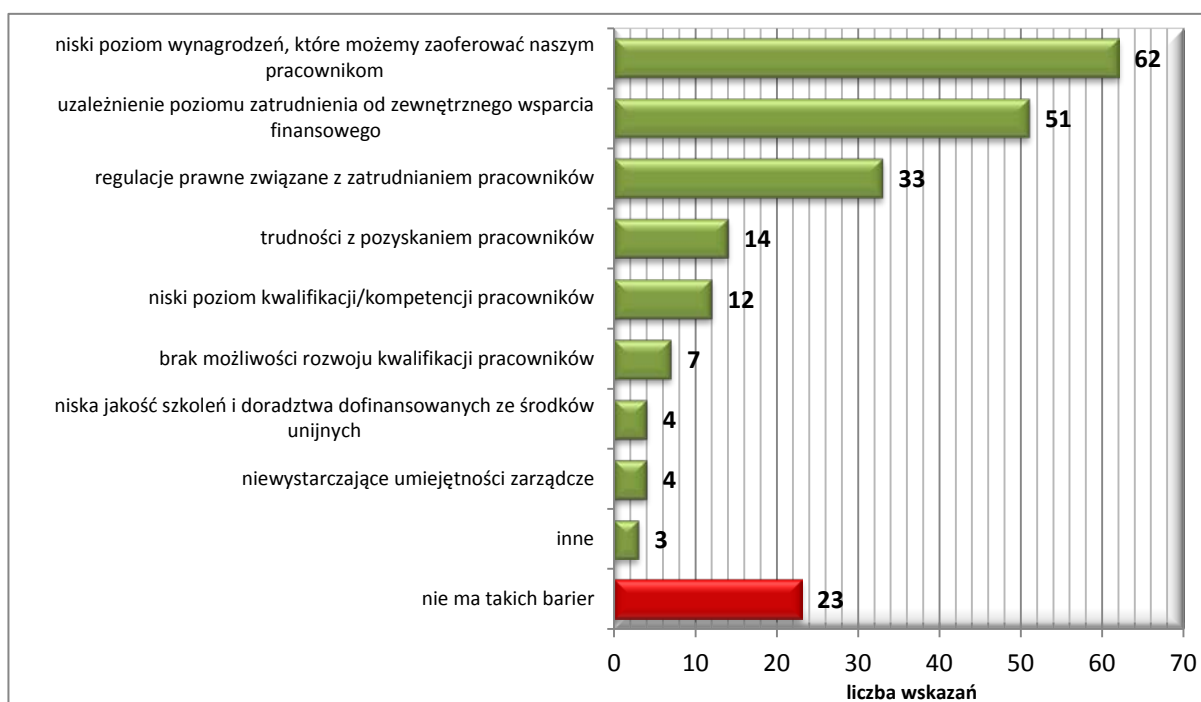
Ostatnim pytaniem w niniejszym rozdziale (bloku) była analiza określonych przez respondentów barier, związanych z zasobami ludzkimi, które utrudniają funkcjonowanie i rozwój organizacji. Wśród najważniejszych barier wskazano kwestie niskiego poziomu wynagrodzeń oferowanych pracownikom przedsiębiorstw społecznych oraz uzależnienie poziomu zatrudnienia (pozyskanie nowych pracowników, utrzymanie dotychczasowych) od zewnętrznego finansowania działalności. Można przez to rozumieć, że rozwój zespołu i organizacji jest pochodną uzyskania nowej linii finansowania działań (projektów)

przedsiębiorstwa społecznego, a nie rozwoju na przykład prowadzonej działalności gospodarczej. Dodatkowo, wśród istotnych barier przedsiębiorstwa społeczne wskazały regulacje prawne związane z zatrudnieniem pracowników oraz trudności w rekrutacji pracowników. Nie są to dane zaskakujące, gdyż na takie same ograniczenia rozwoju przedsiębiorstw wskazują od dawna wszystkie polskie organizacje zrzeszające przedsiębiorców i pracodawców.

Należy również zauważyć, iż niemal co czwarty ankietowany nie widzi w tym zakresie żadnych barier, co można uznać za wynik zaskakująco pozytywny. Co ciekawe nie dotyczy to spółdzielni, gdyż one najczęściej wskazywały na występowanie ograniczeń/barier.

Analizując wskazane przez organizacje „pracownicze” bariery rozwoju pod kątem ich formy prawnej należy jeszcze zwrócić uwagę, iż przypadku tych najważniejszych barier zdecydowanie od średniej odstają CIS-y i ZAZ-y. Częściej niż inne podmioty wskazują one na bariery związane z finansowaniem zewnętrznym zatrudnienia oraz skomplikowanymi regulacjami prawnymi związanymi z zatrudnianiem pracowników, a zdecydowanie rzadziej na niski poziom oferowanych wynagrodzeń.

Wykres 42. Bariery związane z zasobami ludzkimi, które utrudniają funkcjonowanie lub rozwój organizacji (P19)

N=107 Liczebności na wykresie nie sumują się do N, ponieważ każdy respondent mógł wskazać więcej niż jedną odpowiedź.

7.4 DZIAŁALNOŚĆ EKONOMICZNA

W tej części opracowania zaprezentowane zostały dane dotyczące działalności ekonomicznej³² przedsiębiorstw społecznych, w szczególności:

- jej zakresu (tj. obszary działalności, rodzaj odbiorców),
- kondycji ekonomicznej przedsiębiorstw społecznych (np. struktura i poziom przychodów organizacji, źródła finansowania działalności),
- oraz oceny ryzyka ekonomicznego prowadzonej działalności.

Jako podsumowanie przedstawiono opis barier związanych z działalnością ekonomiczną przedsiębiorstwa, które zostały zidentyfikowane przez badane podmioty.

Dodatkowo, do analizy w niniejszym rozdziale włączono wybrane kwestie dotyczące zarządzania przedsiębiorstwem społecznym:

- sposób podejmowania decyzji przez przedsiębiorstwa społeczne
- oraz sposób dystrybucji zysków.

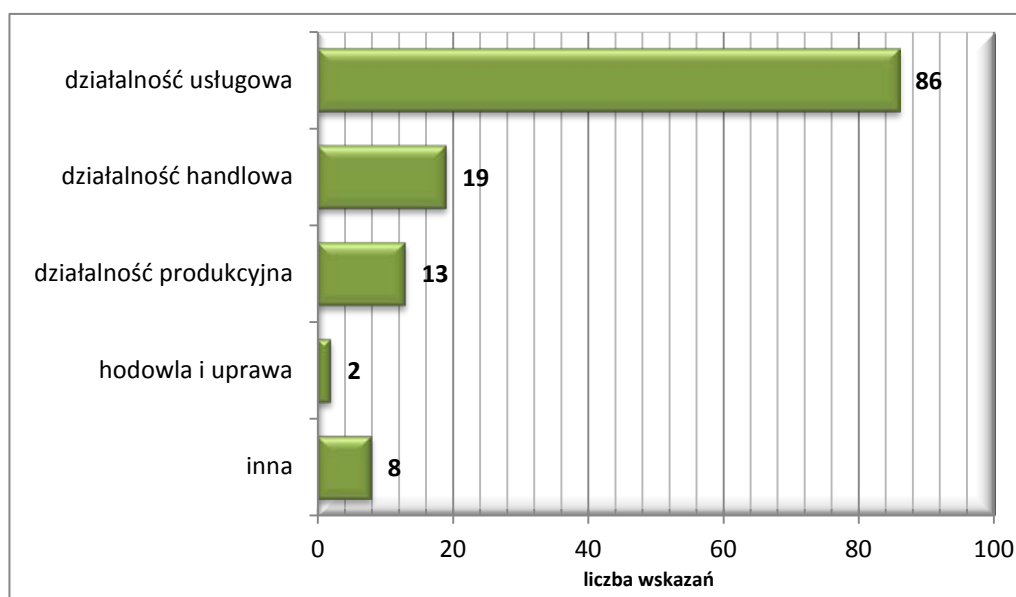
7.4.1 Zakres działalności gospodarczej

Przeprowadzone badanie wykazało, iż zdecydowana większość respondentów jako jeden z dwóch głównych obszarów swojej aktywności ekonomicznej wymienia działalność usługową. Co piąty ankietowany wskazał z kolei na działalność handlową, kilka organizacji mniej na działalność produkcyjną. Specjalizacja przedsiębiorstw społecznych w działalności usługowej i drobnej produkcji nie jest niczym zaskakującym. Podmioty sektora ekonomii społecznej bowiem nie dysponują odpowiednimi zasobami finansowymi i *know how*, aby prowadzić zakrojoną na szeroką skalę, kapitałochłonną działalność produkcyjną. Inny jest także ich cel i profil działania.

---

³² Rozumiana jako działalność gospodarcza i/lub odpłatna działalność statutowa.

Wykres 43. Obszary działalności ekonomicznej (P20)

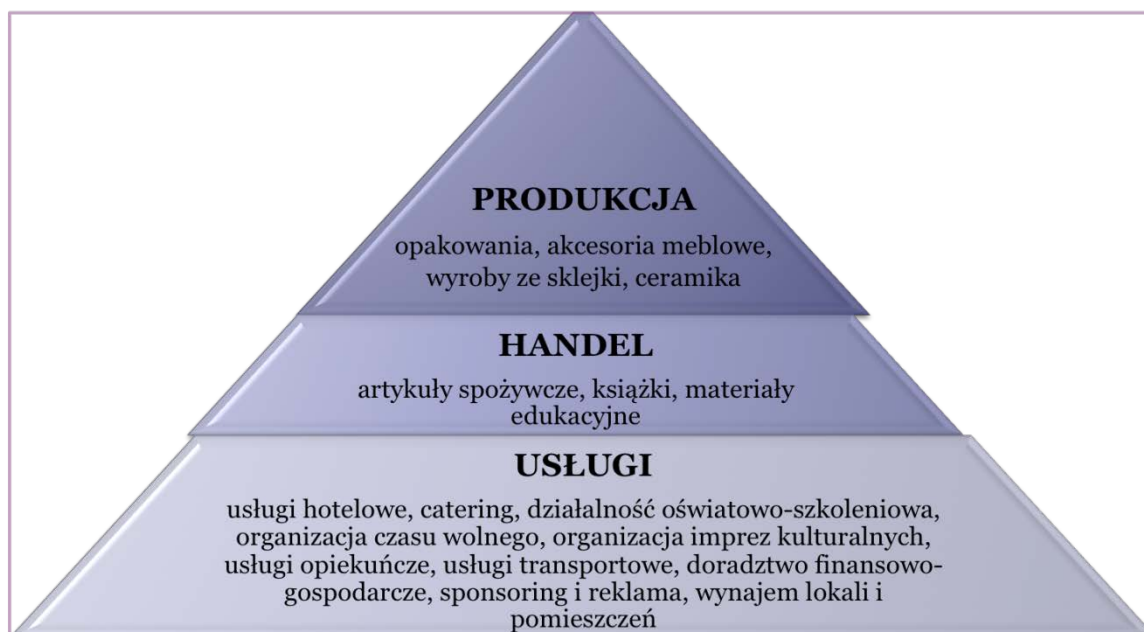

N=103

Liczebności na wykresie nie sumują się do N, ponieważ każdy respondent mógł wskazać więcej niż jedną odpowiedź.

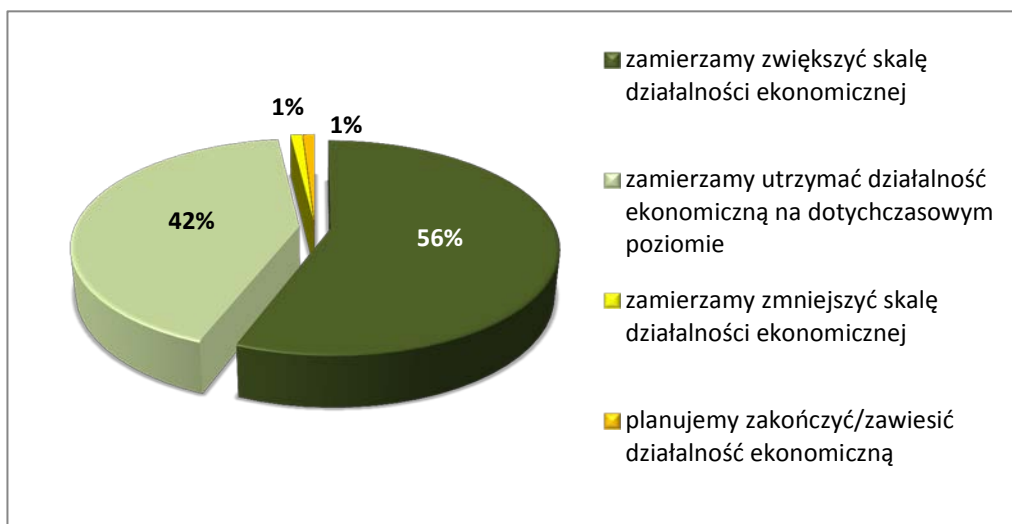
Wśród wymienionych przez poszczególne organizacje usług przeważają usługi związane z gastronomią oraz edukacją i doradztwem, a w ramach działalności produkcyjnej drobne rzemiosło i rękodzieło. Hodowla i uprawa wśród przedsiębiorstw społecznych w Małopolsce mają marginalny charakter. Poniższy schemat prezentuje przedmiot działalności ekonomicznej przedsiębiorstw społecznych w podziale na działalność usługową, handlową i produkcyjną.

Schemat 10. Przedmiot działalności ekonomicznej prowadzonej przez przedsiębiorstwa społeczne w podziale na usługi, handel i produkcję (P 21.1, 21.2, 21.3)

Przedmiotem analizy w niniejszym badaniu były także plany przedsiębiorstw społecznych dotyczące działalności ekonomicznej w najbliższych 12 miesiącach. Odpowiedzi respondentów prowadzą do wniosku, iż przedsiębiorstwa społeczne optymistycznie podchodzą do kwestii ich rozwoju i ekspansji gospodarczej. Tego rodzaju pytania zadawane przedsiębiorcom sektora komercyjnego są swego rodzaju barometrem oczekiwanej koniunktury gospodarczej. Ponad połowa ankietowanych organizacji planuje zwiększenie skali swojej działalności, blisko połowa mówi o utrzymaniu stanu obecnego, a jedynie nieliczne z nich planują zmniejszenie tej skali bądź zakończenie działalności ekonomicznej. Są to odpowiedzi jeszcze bardziej optymistyczne od tych udzielonych na pytanie P16, które dotyczyło planów badanych organizacji związanych z zwiększeniem zatrudnienia. Jeżeli ten optymizm jest uzasadniony może to wskazywać na fakt, iż działalność ekonomiczna organizacji sektora ekonomii społecznej w mniejszym stopniu zależy od otoczenia makro niż w przypadku podmiotów sektora komercyjnego. Ta grupa podmiotów jest także mniej narażona na wahania koniunkturalne, ponieważ w sporej mierze jest zasilana środkami publicznym, co może łagodzić ewentualnie zmniejszone przychody z produkcji i sprzedaży dóbr i usług, które oferują na rynku.

Wykres 44. Plany dotyczące działalności ekonomicznej w najbliższych 12 miesiącach (P22)

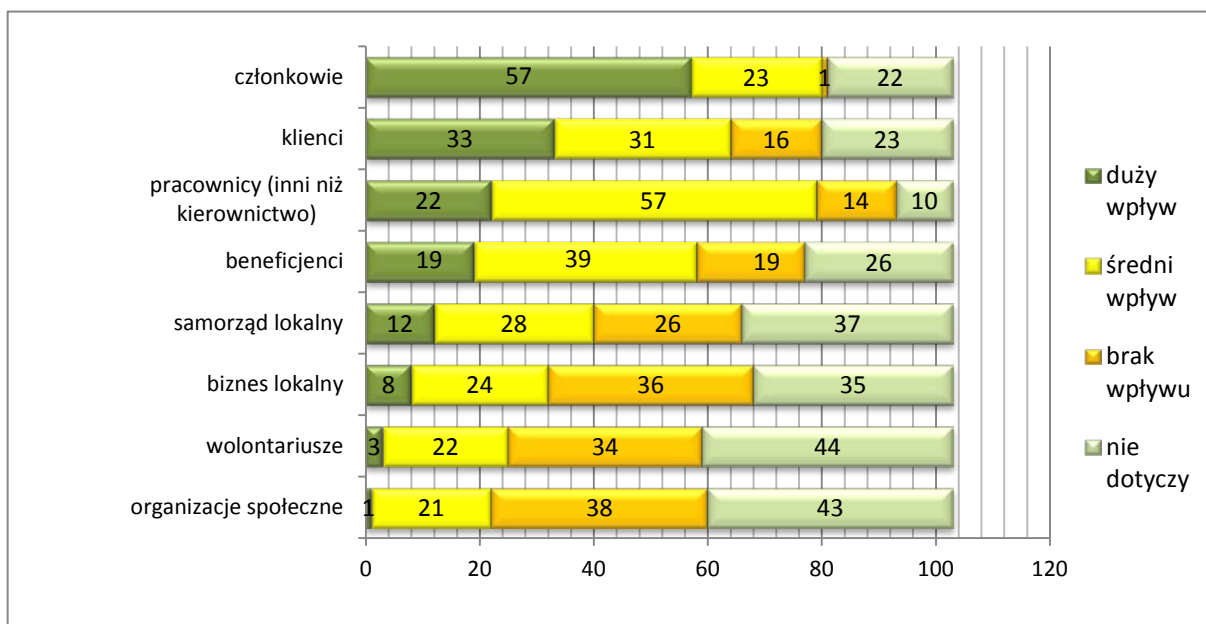

N=102

Analizując odpowiedzi uzyskane od respondentów na pytanie „Kto ma największy wpływ na podejmowanie najważniejszych decyzji dotyczących ich działalności?” należy stwierdzić, iż badane podmioty wskazują raczej na źródła tego wpływu wewnątrz własnej organizacji niż czerpanie ich z szeroko rozumianego otoczenia. Najczęstsze odpowiedzi udzielane przez ankietowanych wskazują na członków organizacji jako źródła największego wpływu na podejmowane decyzje (takie wskazanie dotyczyło co drugiego respondenta) oraz pracowników operacyjnych jako osób, które mają średni wpływ na proces decyzyjny (taka sama liczba wskazań). Wśród interesariuszy zewnętrznych blisko 2/3 ankietowanych wskazało klientów jako grupę, która wywiera duży lub średni wpływ na najistotniejsze decyzje podejmowane w danej organizacji.

Jednocześnie badane organizacje jednoznacznie określiły, iż otoczenie reprezentowane przez samorząd terytorialny, lokalny biznes czy inne organizacje społeczne ma niski wpływ na opisywany proces decyzyjny. Ciekawym wydaje się fakt, iż w tej grupie znaleźli się również wolontariusze, co oznacza, iż organizacje korzystając z ich usług nie uwzględniają tej grupy przy podejmowaniu kluczowych dla nich decyzji.

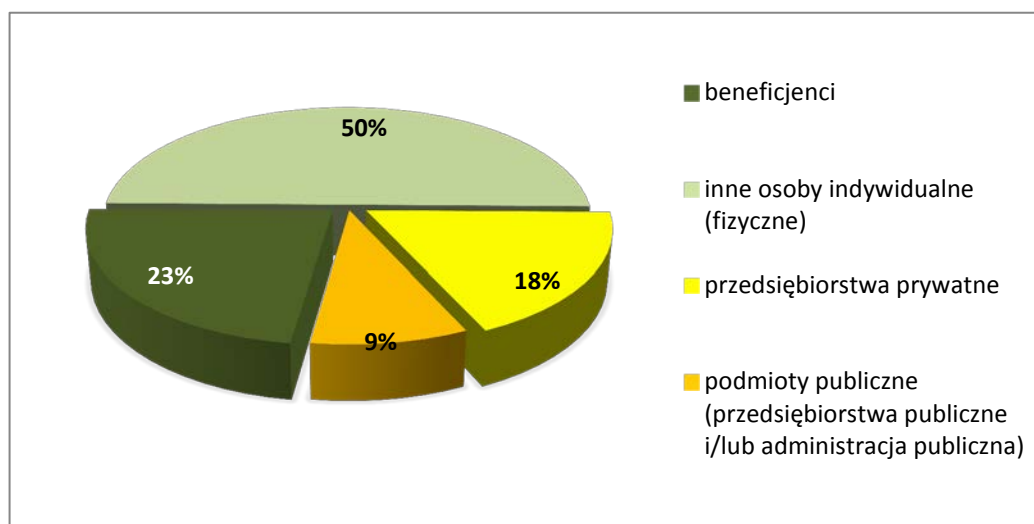
Wykres 45. Poziom wpływ różnych grup interesariuszy na podejmowanie istotnych decyzji w przedsiębiorstwie społecznym (P23)

N=103

Przedmiotem analizy w badaniu byli także odbiorcy dóbr i usług oferowanych przez przedsiębiorstwa społeczne. Rozkład odpowiedzi przedstawia poniższy wykres.

Wykres 46. Odbiorcy dóbr i usług oferowanych przez przedsiębiorstwa społeczne (P24)

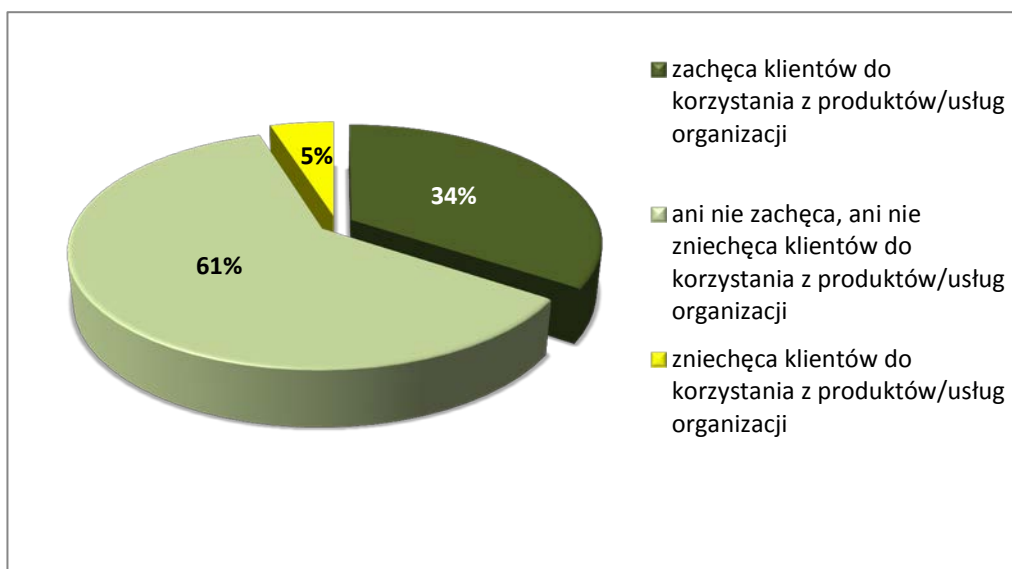
N=100

Większość badanych przedsiębiorstw społecznych kieruje swoją ofertą „na rynek”, przy czym co druga organizacja sprzedaje produkty i usługi osobom fizycznym, a co piąta przedsiębiorstwom prywatnym. Należy zauważyć, iż forma prawna nie ma większego wpływu na powyższe dane.

Z drugiej strony czwartą część odbiorców stanowią beneficjenci, a jedynie 9% organizacji świadczy usługi bądź sprzedaje produkty podmiotom publicznym. W tym drugim przypadku należy zwrócić uwagę na niewykorzystanie potencjału rozwoju podmiotów sektora ekonomii społecznej związanego z możliwością kontraktowania usług publicznych zleczanych przez administrację państwową i samorządową. Poziom 9% jest tu z pewnością niezadawalający.

W badaniu analizie poddano kwestię oceny wpływu społecznego charakteru działalności przedsiębiorstwa na decyzje klientów dotyczące korzystania z oferowanych przez daną organizację produktów bądź usług. Zdaniem co trzeciego ankietowanego społeczny aspekt działalności organizacji (przedsiębiorstwa) wpływał pozytywnie na decyzje klienta, zachęcając go do nabycia dóbr lub usług. Natomiast tylko wg 5% ankietowanych fakt ten jest zniechęcający. Warto zwrócić uwagę, że przedmiotem analizy są wskazania i perspektywa samych przedsiębiorstw społecznych, a nie ich klientów. W celu pogłębienia analizy te stosunkowo optymistyczne odpowiedzi należałoby zestawzić z perspektywą klientów.

Wykres 47. Wpływ społecznego charakteru przedsiębiorstwa społecznego na decyzje klientów (P25)

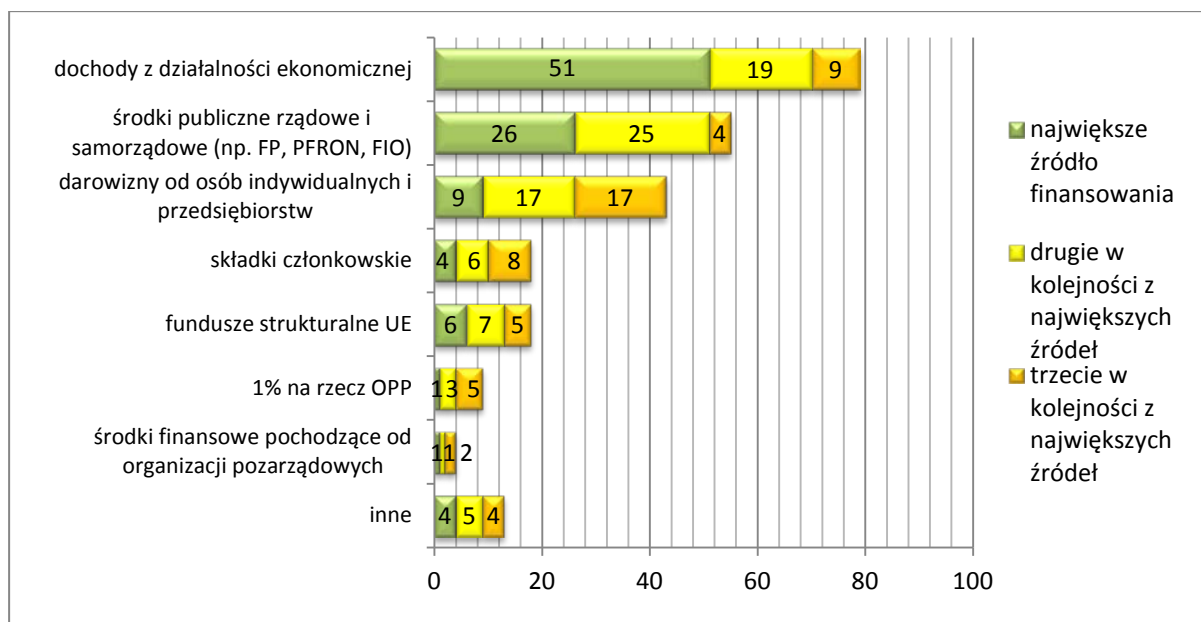

N=102

7.4.2 Kondycja ekonomiczna i zarządzanie

W przypadku opisu kondycji ekonomicznej przedsiębiorstw zamieszczone poniżej analizy odnoszą się do tych podmiotów, które funkcjonowały w 2009 r. (98% całej próby). Analizując źródła finansowania działalności w tej grupie podmiotów należy wskazać trzy zasadnicze strumienie pozyskiwania środków pieniężnych, tj. dochody własne, środki publiczne (np. rządowe, samorządowe) oraz darowizny. Co ważne, dokładnie w takiej kolejności ankietowani wskazali najważniejsze źródła finansowania swojej działalności. Wypracowane przez siebie środki jako główne źródło wskazuje ponad połowa ankietowanych, środki publiczne jako drugie w kolejności wymienia co czwarty respondent, a darowizny od osób fizycznych i prawnych na miejscu trzecim wskazuje prawie co szosta organizacja. Takie źródła finansowania jak składki członkowskie, fundusze unijne, czy środki pochodzące z odliczenia 1% podatku dochodowego od osób fizycznych na organizacje posiadające status organizacji pożytku publicznego mają w tym kontekście dużo mniejsze znaczenie. Zwłaszcza w obszarze pozyskiwania środków z funduszy UE istnieje możliwość zwiększenia absorpcji przez przedsiębiorstwa społeczne.

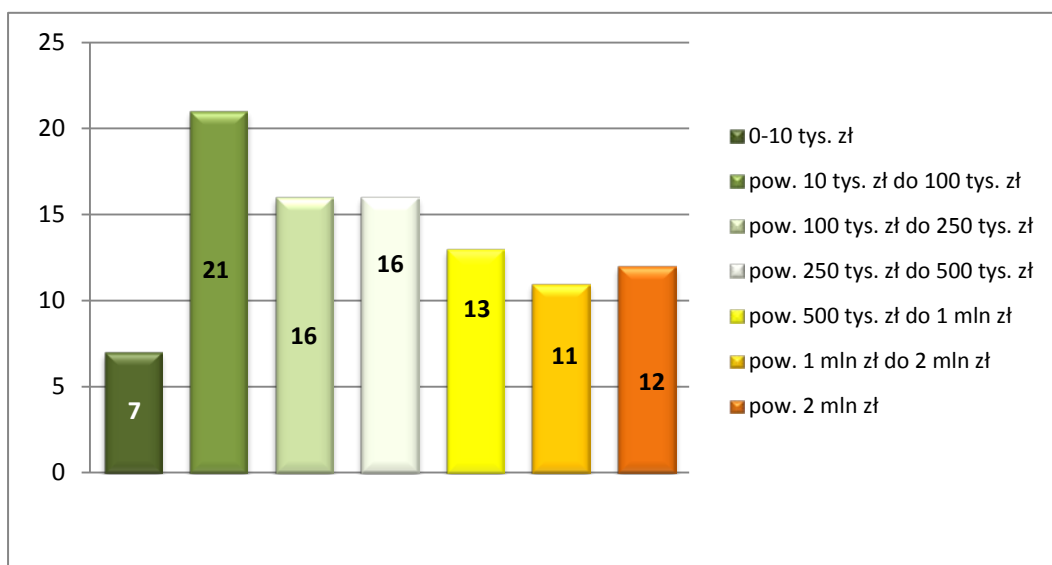
Wykres 48. Źródła finansowania w 2009 roku (26a)

N=99

Rozkład badanych przedsiębiorstw według wielkości przychodów ogółem osiągniętych w 2009 r. jest relatywnie równomierny. Najwięcej podmiotów (21 przypadków) zadeklarowało osiągnięcie przychodów ogółem w wysokości powyżej 10 tys. zł do 100 tys. zł, a po 16 podmiotów wskazało na przedziały powyżej 100 tys. zł do 250 tys. zł oraz powyżej 250 tys. zł do 500 tys. zł. Nieco mniej licznie reprezentowane były wyższe przedziały przychodów – przychody powyżej 500 tys. do 1 mln zł zadeklarowało 13 organizacji, powyżej 1 mln zł do 2 mln zł – 11 podmiotów, a powyżej 2 mln zł – 12 przedsiębiorstw. Najniższy poziom przychodów ogółem (od 0 do 10 tys. zł) zadeklarowało tylko 7 organizacji. Obliczając na podstawie tych wskazań wartość średnią (w celu delimitacji przedziału powyżej 2 mln zł jako górna granica została przyjęta wartość 4 mln zł) otrzymano wynik 752,5 tys. zł (co oznacza poziom miesięcznych przychodów na poziomie 60,4 tys. zł).

Wykres 49. Poziom przychodów ogółem w 2009 r. (P26b)

N=96

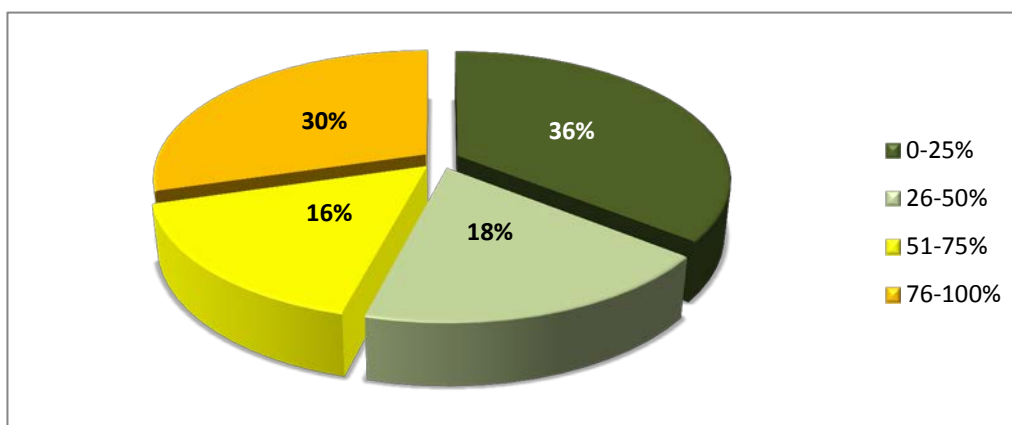

W grupie CIS-ów i ZAZ-ów zadeklarowany średni poziom przychodów ogółem osiągniętych w 2009 r. wyniósł 733,1 tys. zł, w spółdzielniach była to wartość 1925,5 tys. zł (widać olbrzymią różnicę między spółdzielniami inwalidów i niewidomych – 2333,3 tys. zł przychodów, a spółdzielniami socjalnymi – 90 tys. zł), w fundacjach – 702,2 tys. zł, a w stowarzyszeniach 495,5 tys. zł. Widać zatem, że wyraźnie na czoło wybijają się spółdzielnie inwalidów i niewidomych, w CIS-ach i ZAZ-ach oraz fundacjach poziom przychodów ogółem jest zbliżony, natomiast najmniejszą skalę działalności charakteryzowały się stowarzyszenia oraz, przede wszystkim, spółdzielnie socjalne. Powyższe wyniki należy traktować z dużą ostrożnością, ponieważ respondenci proszeni byli o zaznaczenie relatywnie szerokiego przedziału, a nie wartości precyzyjnych. Przy takim sformułowaniu pytania możliwe było uzyskanie wysokiej stopy wypełnienia, ale przez to spadła precyzja uzyskiwanych wyników.

Badając potencjał ekonomiczny przedsiębiorstw społecznych niezwykle istotną kwestią jest poziom przychodów, który organizacje te uzyskują ze swojej działalności ekonomicznej. Im wyższy jest to udział, tym bardziej stabilnie osadzony jest na rynku taki podmiot i tym mniejsze jest ryzyko, że działalność społeczna albo nie będzie mogła być w ogóle realizowana (bądź też będzie realizowana w bardzo małej skali), albo też będzie wymagała pozyskiwania środków zewnętrznych – co oznaczałoby niski poziom autonomii przedsiębiorstw społecznych.

W badanej populacji 36% wszystkich podmiotów określiło udział przychodów z działalności ekonomicznej w przychodach ogółem na poziomie od 0 do 25% (aż 7 podmiotów poziom ten określiło na 0%), natomiast 18% podmiotów mieściło się w przydziale 26-50%. Oznacza to, że 54% ankietowanych organizacji z działalności ekonomicznej pozyskuje nie więcej, niż połowę swoich przychodów ogółem. Dla 16% podmiotów poziom badanego wskaźnika ukształtował się na poziomie 51-75%, a w przypadku 30% organizacji wynosił 76-100%. Aż 9 podmiotów w tej grupie zadeklarowało, że działalność ekonomiczna odpowiada za całość ich przychodów.

Wykres 50. Udział przychodów z działalności ekonomicznej w przychodach ogółem w 2009 r. (P26c)

N=98

Średni poziom udziału przychodów z działalności ekonomicznej w przychodach ogółem wyniósł w badanych organizacjach 48,9% (przy medianie równej 50%), co w odniesieniu do wartości przychodów ogółem zidentyfikowanych w poprzednim pytaniu oznacza wartość ok. 368 tys. zł w skali roku przypadających przeciętnie na 1 badaną organizację i wypracowanych w ramach działalności ekonomicznej.

Wartości średnie dla wyodrębnionych grup podmiotów zostały zaprezentowane w poniższej tabeli.

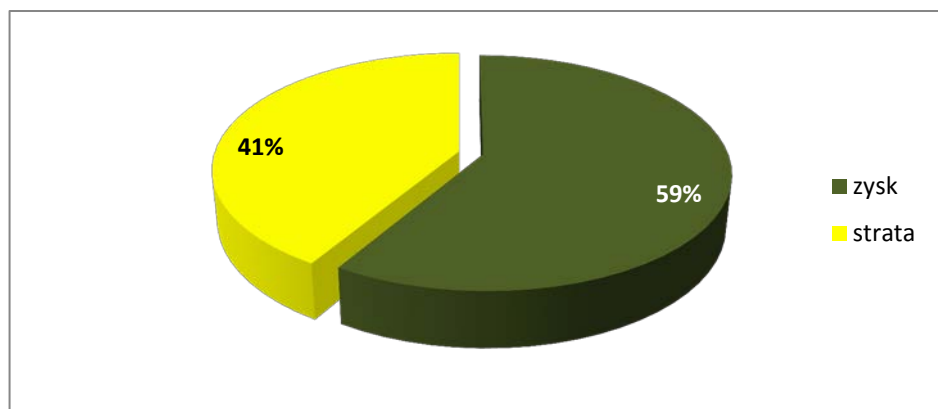
Tabela 18. Udział przychodów z działalności ekonomicznej w przychodach ogółem w 2009 r. wg rodzaju podmiotów (P26c)

Rodzaj podmiotu	Średni udział (w %)	Przeciętny roczny przychód z działalności ekonomicznej (w tys. zł)
CIS i ZAZ	19	139
Spółdzielnie	73	1396
w tym: spółdzielnie socjalne	95	86
w tym: spółdzielnie inwalidów i niewidomych	63	1470
Fundacje	48	336
Stowarzyszenia	47	231

O rynkowym osadzeniu przedsiębiorstw świadczy bez wątpienia osiągnięcie zysku. W badanej grupie podmiotów ponad połowa z nich (59%) zadeklarowała osiągnięcie w 2009 r. zysku.

Połowa badanych CIS-ów i ZAZ-ów oraz spółdzielni zadeklarowała osiągnięcie zysku. Ponadto, dodatni wynik finansowy zadeklarowało 26 stowarzyszeń i 20 fundacji.

Wykres 51. Wynik finansowy w 2009 r. (P26d)

N=97

Rozpatrując zależność pomiędzy poziomem przychodów ogółem a sytuacją uzyskiwania zysku zaobserwowane zostały następujące wartości (patrz poniższa tabela):

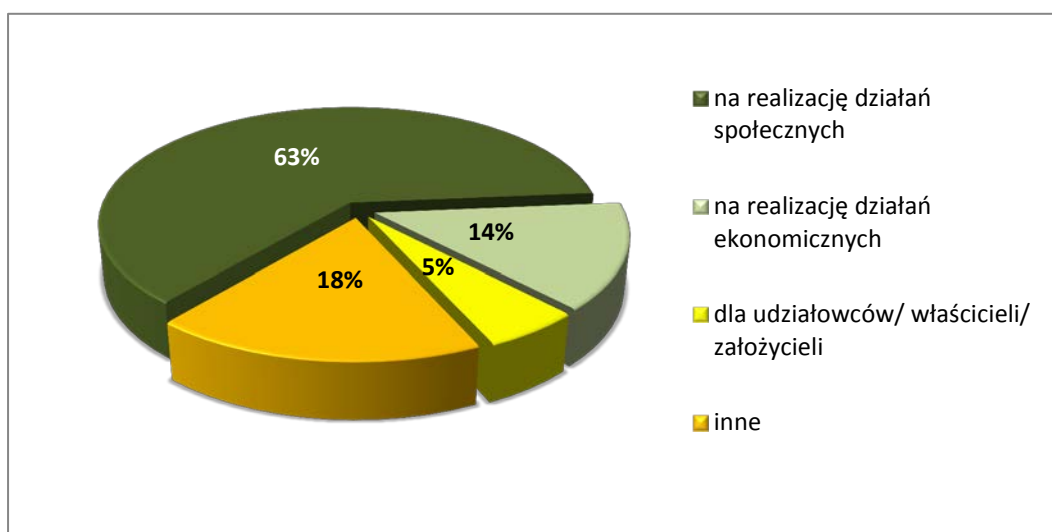
Tabela 19. Poziom przychodów ogółem a uzyskiwanie zysku (P26b, P26d)

Poziom przychodów ogółem	Liczba podmiotów ogółem	Liczba podmiotów osiągających zysk
0 do 10 tys. zł	7	1
pow. 10 tys. zł do 100 tys. zł	21	13
pow. 100 tys. zł do 250 tys. zł	16	13
pow. 250 tys. zł do 500 tys. zł	16	5
pow. 500 tys. zł do 1 mln zł	13	9
pow. 1 mln zł do 2 mln zł	11	6
pow. 2 mln zł	12	9

Jeśli przyjrzymy się rozkładowi odpowiedzi na pytanie „Na co została przeznaczona największa część zysku wypracowanego przez przedsiębiorstwo społeczne w 2009 roku?”

należy stwierdzić, iż większość wypracowanych przez nich zysków przeznaczana jest na realizację działań społecznych. Takiego wskazania dokonało blisko 2/3 ankietowanych organizacji i były to jedynie fundacje i stowarzyszenia. Co siódmy z badanych podmiotów reinwestuje zarobione środki i przeznaczają je na działalność ekonomiczną. Tylko nieznaczna część z nich przekazuje osiągnięte zyski udziałowcom, właścicielom bądź założycielom, w zależności od formy prawnej danej organizacji.

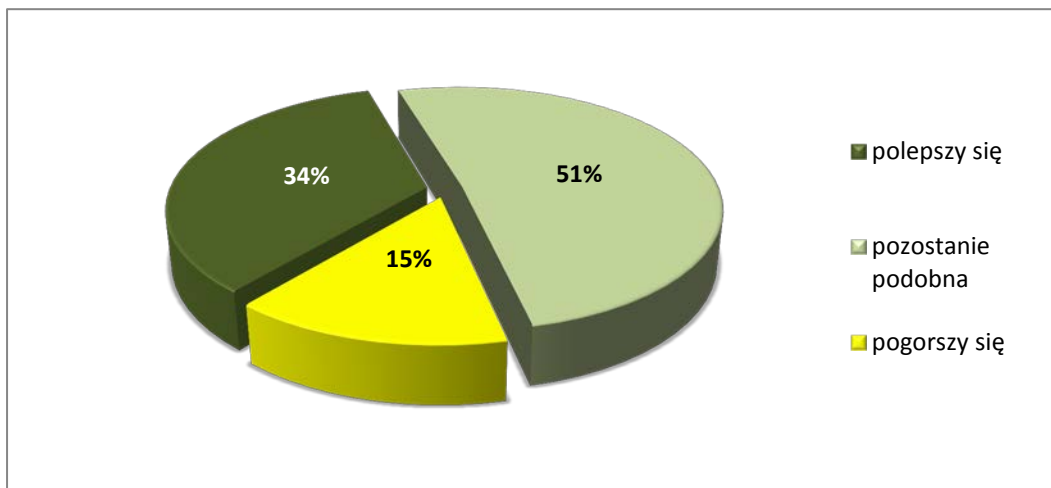
Wykres 52. Przeznaczenie zysku wypracowanego w 2009 roku (26e)

N=56

Kolejnym dowodem na optymizm panujący wśród ankietowanych organizacji, związany z możliwościami ich dalszego rozwoju, są odpowiedzi na pytanie o przewidywania odnośnie zmiany sytuacji finansowej respondentów w roku 2010 w porównaniu do roku poprzedniego. Otóż 1/3 badanych podmiotów przewiduje poprawę sytuacji w tym zakresie, a ponad połowa mówi o zachowaniu *status quo*. Jedynie co siódma organizacja wspominała o pogorszeniu finansowych warunków ich funkcjonowania. Uzyskane odpowiedzi są zgodne z wnioskami po analizie poprzednich pytań dotyczących planów zatrudnienia (P16) oraz planów związanych z działalnością ekonomiczną.

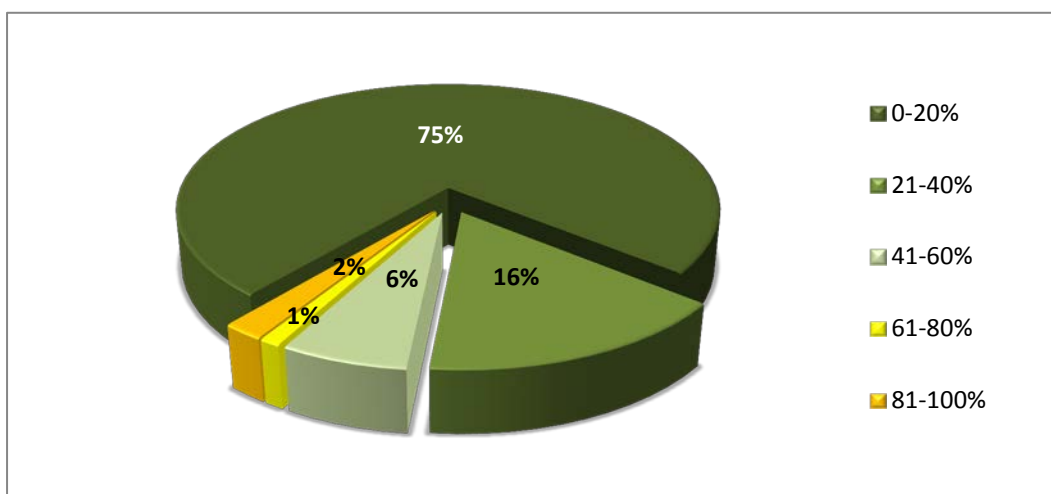
Wykres 53. Prognozy dotyczące sytuacji finansowej (26f)

N=96

Respondenci zostali także poproszeni o ocenę prawdopodobieństwa upadku lub likwidacji przedsiębiorstwa społecznego w ciągu najbliższych 12 miesięcy. Punktem odniesienia była skala skonstruowana w taki sposób, że poziom 0% – 20% oznaczał bardzo niskie prawdopodobieństwo upadku lub likwidacji, 21% – 40% niskie, 41% – 60% średnie, 61% – 80% wysokie, a 81% – 100% bardzo wysokie. Dodatkowo respondenci zostali poproszeni o wskazanie konkretnego poziomu prawdopodobieństwa upadku (w procentach). Rozkład odpowiedzi na to pytanie przedstawiono na poniższym wykresie.

Wykres 54. Prawdopodobieństwa upadku/likwidacji przedsiębiorstwa społecznego w ciągu najbliższych 12 miesięcy (P27)

N=95

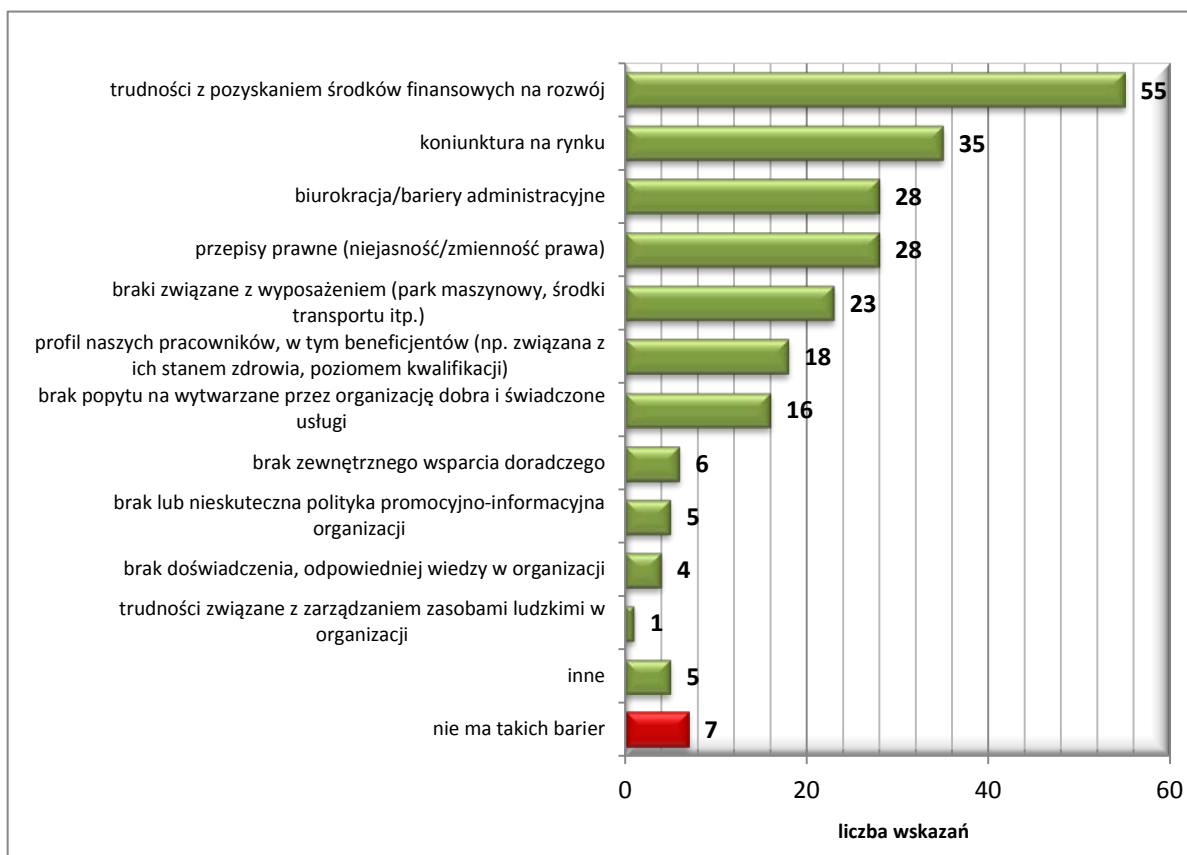
Z przeprowadzonego badania wynika, iż ponad 90% respondentów ocenia prawdopodobieństwo upadku lub likwidacji organizacji na bardzo niskie i niskie. Tylko 2% respondentów ocenia poziom ryzyka jako bardzo wysoki. Poziom prawdopodobieństwa upadku/likwidacji organizacji wyrażony za pomocą mediany wynosi 5%, a za pomocą średniej 14%. Aż 41 respondentów określiło prawdopodobieństwo upadku/likwidacji na poziomie 0%.

Bardzo ważną częścią przeprowadzonych badań są odpowiedzi na pytanie o główne bariery i słabości prowadzenia działalności ekonomicznej przez respondentów. Zdecydowanie najczęściej padającą w tym kontekście odpowiedzią były trudności z pozyskaniem środków pieniężnych na rozwój organizacji – wskazała na nią więcej niż połowa respondentów. Co trzecia organizacja zwróciła uwagę na koniunkturę gospodarczą, niewiele mniej na bariery administracyjne oraz zmienność i niejasność przepisów prawa. Gdyby wziąć pod uwagę dwa ostatnie czynniki łącznie, okazałoby się, iż ponad połowa badanych podmiotów wskazuje na duże bariery biurokratyczne i prawne związane z zarządzaniem i funkcjonowaniem podmiotów sektora ekonomii społecznej w Polsce. Analogiczne wskaźniki można znaleźć w badaniach przedsiębiorstw zaliczanych do sektora komercyjnego.

Z otrzymanych odpowiedzi można wywnioskować, iż ankietowane organizacje zwracają raczej uwagę na bariery zewnętrzne niż wewnętrzne. Trudności z pozyskaniem finansowania, biurokracja, przepisy i regulacje, koniunktura oraz popyt na produkty i usługi przeważają nad takimi barierami jak brak doświadczenia i wiedzy, nieskuteczna polityka promocyjna czy problemy związane z zarządzaniem zasobami ludzkimi.

W trakcie analizy barier rozwoju ankietowanych organizacji według kryterium ich formy prawnej wyraźnie zarysowuje się podział na dwie grupy. Pierwszą tworzą stowarzyszenia i fundacje, które zdecydowanie wskazują na trudności z pozyskaniem środków finansowych na rozwój oraz uzależnienie od koniunktury gospodarczej. Do drugiej grupy należą z kolei spółdzielnie oraz CIS-y i ZAZ-y, które wymieniają przede wszystkim bariery administracyjne oraz zmienność i niejasność przepisów prawa.

Wykres 55. Bariery i słabości utrudniające działalność ekonomiczną przedsiębiorstw społecznych (P28)

N=99

Liczebności na wykresie nie sumują się do N, ponieważ każdy respondent mógł wskazać więcej niż jedną odpowiedź.

7.5 WSPÓLPRACA Z OTOCZENIEM

W badaniu poddano eksploracji także kwestie związane ze współpracą przedsiębiorstw społecznych z otoczeniem. W badaniu skoncentrowano się na trzech kluczowych kwestiach:

1. identyfikacji otoczenia przedsiębiorstw społecznych, czyli tych kategorii podmiotów, które przedsiębiorstwa najczęściej wskazywały jako partnerów,
2. określeniu poziomu zadowolenia z efektów współpracy,
3. identyfikacji kluczowych barier we współpracy z otoczeniem.

Uzasadnieniem włączenia tych zagadnień do badania było przede wszystkim założenie, że w dużej mierze kondycja podmiotu, ale także jego zdolność do pozytywnego oddziaływania

społecznego i wspierania rozwoju lokalnego zależy od umiejętności wykorzystania lokalnego kapitału społecznego. Aby zidentyfikować aktualne relacje z innymi podmiotami wprowadzono w pytaniu granicę ostatnich 12 miesięcy.

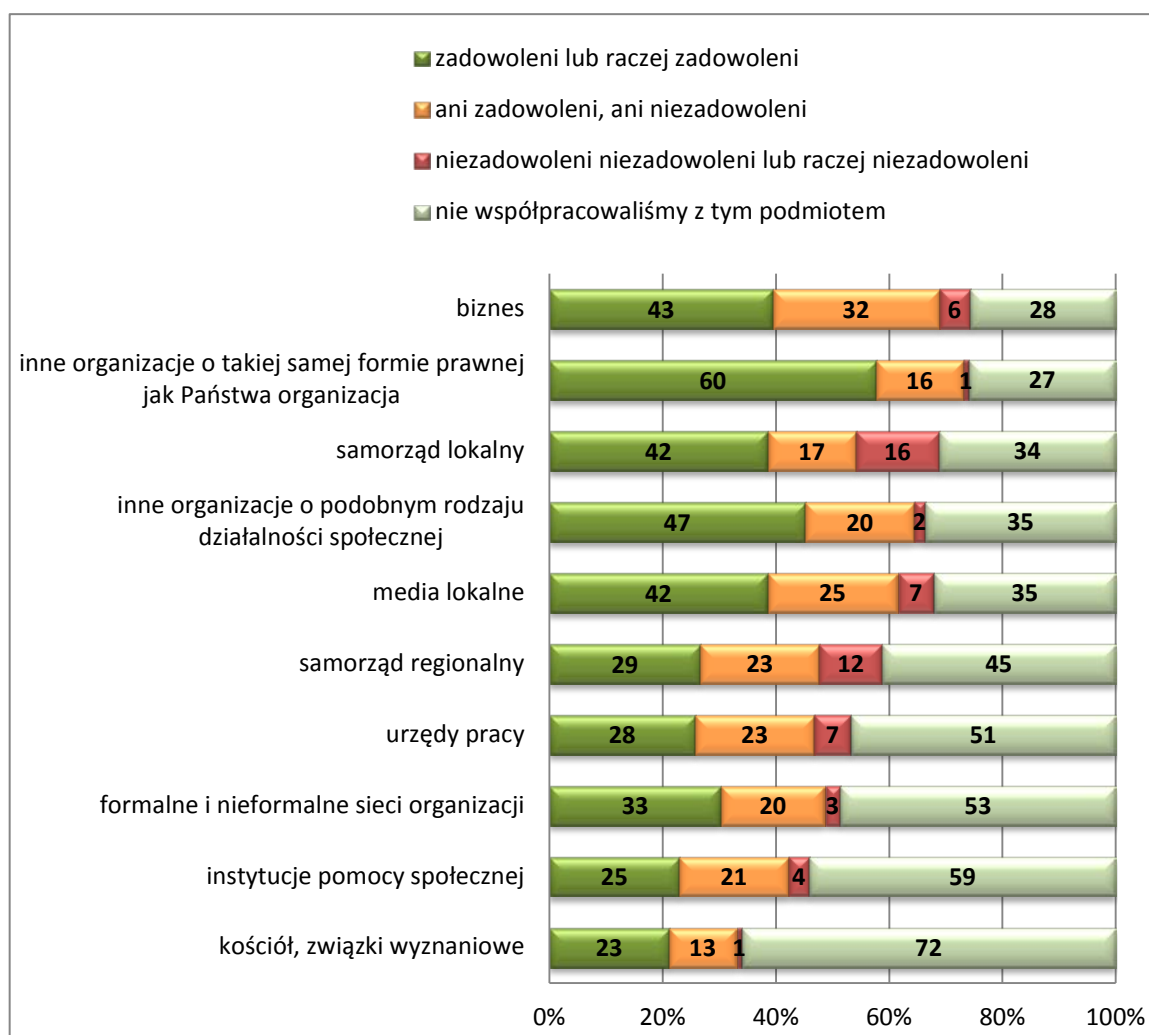
Na poniższym wykresie zaprezentowano porównanie poszczególnych kategorii podmiotów pod kątem liczby przedsiębiorstw społecznych, które wskazały na fakt współpracy z nimi w ciągu ostatnich 12 miesięcy, a także zaznaczono poziom zadowolenia wśród tych organizacji, które taką współpracę nawiązały.

Istotnym wynikiem z perspektywy inwestowania w rozwój przedsiębiorczości społecznej w regionie wydaje się być odnotowana częsta współpraca badanych organizacji ze sobą nawzajem. 75% badanych podmiotów współpracowało z organizacją o takiej samej formie prawnej, a 66% wskazało na współpracę z organizacjami o podobnym rodzaju działalności społecznej. Niemniej jednak wyraźnie rzadziej wskazywano na współpracę w ramach formalnych lub nieformalnych sieci organizacji – wskazało na nie ok. 50% badanych (56 podmiotów). Może to świadczyć o tym, że współpraca nie jest zakrojona na szerszą skalę tzn. nie obejmuje większej liczby podobnych organizacji, a może mieć charakter relacji “jeden na jeden” z wybranym, innym podmiotem. Weryfikacja tej hipotezy wymagałaby jednak pogłębienia zagadnienia współpracy z otoczeniem w kolejnej edycji monitoringu.

To, co warto podkreślić w obszarze współpracy przedsiębiorstw społecznych ze sobą nawzajem to fakt stosunkowo dużego zadowolenia z efektów tej współpracy – największego w porównaniu do pozostałych kategorii. W kategorii współpracy z podmiotami o tej samej formie prawnej najwięcej, bo ponad $\frac{3}{4}$ podmiotów wśród współpracujących zaznaczyło odpowiedź „zadowoleni lub raczej zadowoleni”, podczas gdy tylko 1 podmiot był niezadowolony. Na drugim miejscu pod względem liczby zadowolonych ze współpracy znalazła się kategoria organizacji o podobnym rodzaju działalności społecznej – 47 zadowolonych podmiotów i tylko 2 przeciwnego zdania.

Wykres 56. Współpraca z innymi podmiotami w ciągu ostatnich 12 miesięcy oraz poziom zadowolenia z efektów tej współpracy (P10)

N=109 (dla 2 i 4 kategorii liczba ważnych odpowiedzi 105)

Analizując współpracę z otoczeniem należy odnotować także, że najwięcej podmiotów wskazało na współpracę z biznesem (81 podmiotów), co można interpretować jako rezultat aktywności ekonomicznej badanych podmiotów, jednak tylko połowa ze współpracujących była z niej zadowolona lub raczej zadowolona. Pozostali w większości (32) wskazali odpowiedź neutralną, a 6 podmiotów na niezadowolenie z jej efektów.

Najwięcej przypadków niezadowolenia (16 wskazań) dotyczyło współpracy z samorządem lokalnym, co w kategoriach bezwzględnych nie wydaje się wynikiem bardzo złym, niemniej jednak powinien to być niewątpliwie jeden ze strategicznych partnerów przedsiębiorstw społecznych. W tym kontekście warto podkreślić, że ponad dwa razy więcej niż niezadowolonych jest podmiotów, które w ciągu ostatnich 12 miesięcy w ogóle nie

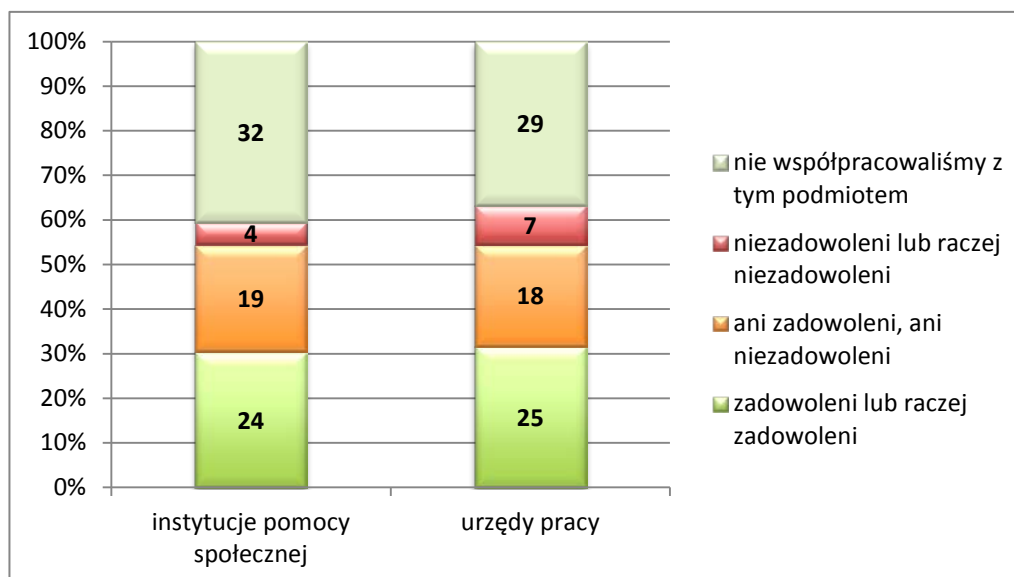
współpracowały z tym partnerem (34).

Jeśli chodzi o sam fakt współpracy, to gorzej wypada kwestia współpracy z urzędami pracy czy instytucjami pomocy społecznej. W przypadku urzędów pracy 51 podmiotów spośród wszystkich badanych wskazało na brak współpracy w ciągu ostatnich 12 miesięcy, a 59 w przypadku instytucji pomocy społecznej, co daje odpowiednio 47% i 54% badanych.

Warto jednak pamiętać, że współpracą z tymi instytucjami niekoniecznie muszą być zainteresowane wszystkie podmioty ze względu na szeroki wachlarz możliwych działań społecznych. Kiedy spojrzymy na odpowiedzi wyłącznie dla tych podmiotów, które zadeklarowały działalność na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem lub wykluczonych społecznie udział niewspółpracujących maleje, jednak w obydwu przypadkach wciąż blisko 40% nie nawiązało współpracy w ciągu ostatnich 12 miesięcy. Poniższy wykres przedstawia rozkład odpowiedzi wśród tej kategorii badanych.

Analiza odpowiedzi na pytanie o współpracę prowadzi do wniosku, że ewentualne działania mogą zostać podjęte w obszarze poszerzania i/lub intensyfikacji relacji między przedsiębiorstwami społecznymi a ich instytucjonalnym otoczeniem ze względu na stosunkowo duży odsetek podmiotów zaznaczających brak współpracy.

Wykres 57. Współpraca między wybranymi instytucjami a podmiotami działającymi na rzecz zagrożonych wykluczeniem społecznym i/lub wykluczonych (P6, P10)

N=79

W badaniach podjęta została także kwestia barier utrudniających przedsiębiorstwom społecznym współpracę z otoczeniem. Na występowanie takich barier wskazało 78% badanych, a tylko co piąty (22%) uważał, że takie nie występują.

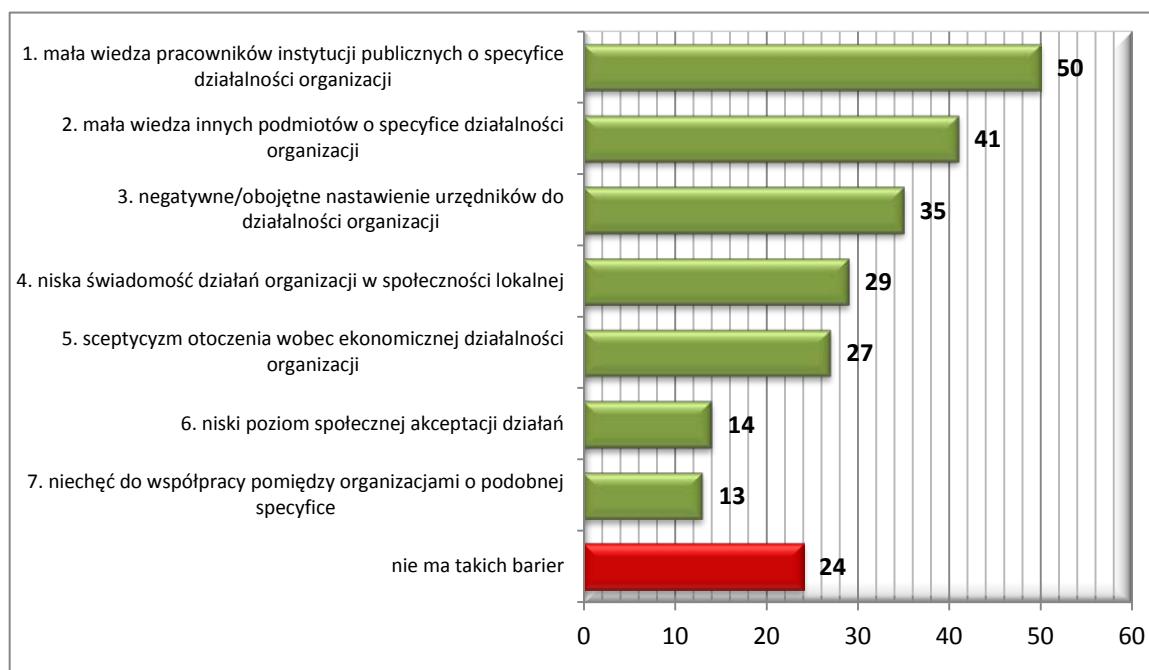
Każdy z respondentów mógł wskazać maksymalnie 3 bariery. Takich wskazań było 46%, na 2 najważniejsze bariery wskazało 22%, a 32% wyłącznie na jedną. PS bardzo wyraźnie wskazywały na brak wiedzy i znajomości specyfiki ich działalności występujący wśród partnerów – w pierwszej kolejności ich zdaniem dotyczyło to pracowników instytucji publicznych - najwięcej, bo blisko połowa (46%) wskazała na występowanie tej bariery. Nieco mniej, 38% wskazało na niewystarczającą wiedzę wśród innych podmiotów i ta bariera znalazła się na drugim miejscu pod względem liczby wskazań. Trzecia bariera w kolejności może być w pewnym stopniu pochodną powyższego braku wiedzy pracowników instytucji publicznych, a mianowicie dotyczy ona negatywnego/obojętnego nastawienia urzędników do działalności organizacji – wskazało ją 32%.

Co czwarty badany uznał, że jedną z najważniejszych barier we współpracy z otoczeniem jest niska świadomość działań organizacji w społeczności lokalnej i mniej więcej podobny odsetek wskazał na sceptycyzm otoczenia wobec działalności ekonomicznej organizacji.

Warto jednak pamiętać, że respondent wybierając trzy kluczowe bariery ocenia ich wagę w relacji do wagi innych. A więc może to oznaczać, że poziom ten wcale nie jest satysfakcjonujący, ale relatywnie jest to mniejszym ograniczeniem dla badanych niż niezadowolające relacje z urzędnikami.

Z kolei zadowolenie z efektów współpracy z organizacjami o podobnej specyfice znajduje swoje odzwierciedlenie w wybieranych barierach, a mianowicie „niechęć do współpracy z organizacjami o podobnej specyfice” była najrzadziej wskazywaną barierą przez respondentów – tylko w 13 przypadkach.

Wykres 58. Bariery współpracy z otoczeniem (P11)

N=109

Łączna liczba wskazań dla barier na wykresie nie sumuje się do N, ponieważ każdy respondent mógł wybrać do trzech odpowiedzi.

Podsumowując, można stwierdzić, że generalnie bardziej dotkliwie respondenci odczuwają bariery we współpracy z otoczeniem instytucjonalnym (bariera 1 i 3 w kolejności od największej liczby wskazań) niż z otoczeniem społecznym (bariera 4 i 6).

7.6 PODSUMOWANIE BARIER DZIAŁALNOŚCI PRZEDSIĘBIORSTW SPOŁECZNYCH

Bardzo ważną częścią przeprowadzonych badań była analiza barier i słabości, które utrudniają działalność i rozwój przedsiębiorstw społecznych. Analizie poddano trzy typy barier, tj. utrudniające współpracę z otoczeniem (P11), związane z zasobami ludzkimi (P19), oraz bariery dotyczące działalności ekonomicznej organizacji (P28).

Najważniejsze wnioski dotyczące analizowanych barier wypunktowano poniżej:

- o Przedsiębiorstwa społeczne bardziej dotkliwie odczuwają bariery wynikające ze współpracy z otoczeniem instytucjonalnym niż otoczeniem społecznym. Więcej zastrzeżeń przedsiębiorstw społecznych wywoływały kwestie takie jak: brak wiedzy

i znajomości specyfiki ich działalności przez pracowników instytucji publicznych oraz negatywne/obojętne nastawienie urzędników do działalności organizacji (odpowiednio 1. i 3. bariera pod względem liczby wskazań) niż niska świadomość działań organizacji w społeczności lokalnej i niski poziom społecznej akceptacji działań.

- Wśród ograniczeń związanych z zasobami ludzkimi warto zwrócić uwagę na dwie najczęściej wskazywane odpowiedzi, tj. niski poziom wynagrodzeń oferowanych pracownikom przedsiębiorstw społecznych oraz uzależnienie poziomu zatrudnienia (pozyskanie nowych pracowników, utrzymanie dotychczasowych) od zewnętrznego wsparcia finansowego. Można przez to rozumieć, że rozwój zespołu i organizacji jest pochodną uzyskania nowej linii finansowania działań (projektów) przedsiębiorstwa społecznego, a nie rozwoju na przykład prowadzonej działalności gospodarczej. Wśród trzech najważniejszych barier przedsiębiorstwa społeczne wskazały także regulacje związane z zatrudnieniem pracowników oraz trudności w rekrutacji pracowników. Nie są to dane zaskakujące, gdyż na takie same ograniczenia rozwoju przedsiębiorstw wskazują od dawna wszystkie polskie organizacje zrzeszające przedsiębiorców i pracodawców. Respondenci ocenili stosunkowo dobrze kwalifikacje i kompetencje swoich pracowników oraz ich umiejętności zarządcze, (niewielka liczba wskazań w tych obszarach).
- Co piąty ankietowany nie dostrzegł barier dotyczących współpracy przedsiębiorstw społecznych z otoczeniem oraz związanych z zasobami ludzkimi swojej organizacji.
- Wśród barier dotyczących działalności ekonomicznej badane organizacje raczej zwracały uwagę na bariery zewnętrzne niż wewnętrzne. Respondenci najczęściej wskazywali trudności z pozyskaniem środków pieniężnych na rozwój organizacji, koniunkturę gospodarczą oraz bariery administracyjne, zmienność i niejasność przepisów prawa. Gdyby wziąć pod uwagę dwa ostatnie czynniki łącznie, okazałoby się, iż ponad połowa badanych podmiotów wskazała na duże bariery biurokratyczne i prawne związane z zarządzaniem i funkcjonowaniem podmiotów sektora ekonomii społecznej w Polsce. Analogiczne wskaźniki można znaleźć w badaniach przedsiębiorstw zaliczanych do sektora komercyjnego. W trakcie analizy barier rozwoju ankietowanych organizacji według kryterium ich formy prawnej wyraźnie zarysowuje się podział na dwie grupy. Pierwszą tworzą stowarzyszenia i fundacje,

które zdecydowanie wskazują na trudności z pozyskaniem środków finansowych na rozwój oraz uzależnienie od koniunktury gospodarczej. Do drugiej grupy należą z kolei spółdzielnie oraz CIS-y i ZAZ-y, które wymieniają przede wszystkim bariery administracyjne oraz zmienność i niejasność przepisów prawa.

- o Należy pamiętać, że respondent wybierając trzy kluczowe bariery oceniał ich wagę w relacji do wagi innych. Niewielka liczba wskazań danej cechy nie oznacza jej satysfakcjonującego poziomu, ale może oznaczać, że dana charakterystyka/cecha/zjawisko było relatywnie mniejszym ograniczeniem dla badanych niż inne wskazania.

Schemat 11. Najczęściej wskazywane bariery działalności PS

Uzupełnieniem powyższego podsumowania barier dotyczących PS jest analiza ostatniego w ankiecie pytania, gdzie respondenci mieli możliwość zaproponowania własnych rozwiązań, które ich zdaniem mogłyby się przyczynić do ograniczania/usuwania barier najmocniej wpływających na funkcjonowanie PS. Poniżej syntetycznie zostały omówione najczęściej wskazywane przez respondentów działania.

Najwięcej propozycji ankietowanych odnosiło się do kwestii zintensyfikowania szeroko rozumianego wsparcia finansowego ich organizacji (15 wskazań). Większość z nich miała charakter ogólnego postulatu nie zaadresowanego do konkretnych władz, instytucji etc. oraz nie podawany był cel przeznaczenia tych środków, acz w kilku przypadkach pojawiło się kilka wyspecyfikowanych wskazań, np.:

- łatwiejszy dostęp do środków UE (3 wskazania);
- środki na inwestycje (2 wskazania);
- środki na utrzymanie infrastruktury (2 wskazania);
- tworzenie systemów grantowych, większa liczba konkursów (2 wskazania);
- pokrywanie kosztów administracyjnych.

Równie istotna dla ankietowanych była kwestia postulowanej stabilności i przejrzystości prawa, na co wskazało 14 podmiotów.

8 ankietowanych wskazało na czynniki związane ze wsparciem lub też współpracą z administracją publiczną. W 6 przypadkach dotyczyło to administracji samorządowej. Na uwagę w tym segmencie zasługują występujące trzykrotnie postulaty większego zrozumienia, otwarcia się samorządu na potrzeby i specyfikę przedsiębiorstw społecznych.

Na konieczne działania w sferze edukacji wskazało 8 respondentów, z czego 5 dotyczyło promowania szeroko rozumianej edukacji społecznej/obywatelskiej, a 3 zwiększenia dostępności, czy też jakości szkoleń oferowanych przedsiębiorstwom społecznym.

Również 8 postulatów dotyczyło wsparcia promocyjnego dla przedsiębiorstw społecznych – odnosiły się one zarówno do organizowania kampanii medialnych promujących PS, jak również do wspierania konkretnych przedsiębiorstw w sferze reklamy/promocji.

Ważne dla respondentów było ograniczanie procedur biurokratycznych, czy też usprawnianie pracy administracji. W tym przypadku na te rozwiązania wskazało 6 respondentów.

W 6 przypadkach jako remedium na swoje bolączki respondenci wskazali na kwestię koniunktury gospodarczej, jako najistotniejszej determinanty popytu na oferowane przez nich dobra i usługi. Należy to opatrzyć uwagą, iż jest to czynnik o charakterze zewnętrznym i takie wskazania ankietowanych traktować trzeba bardziej w sposób kontekstowy, uzupełniający.

Na wsparcie inne niż finansowe wskazało 5 podmiotów – dotyczyło to przede wszystkim kwestii pomocy w uzyskiwaniu środków z UE oraz doradztwa i obsługi finansowej.

Pięciokrotnie proponowane rozwiązania miały charakter zdecydowanie systemowy. Dotyczyły one następujących kwestii:

- wdrożenia prawdziwych, a nie tylko pozornych konsultacji społecznych instytucji publicznych z III sektorem;
- zwiększenia swobody działalności gospodarczej;
- prowadzenia otwartej polityki społecznej;
- wdrożenia właściwych procedur przetargowych;
- kierunkowej i logicznej dystrybucji środków pomocowych (organizacja to postulująca wspominała o swoich złych doświadczeniach dotyczących aplikowania o środki UE w ramach POKL, gdy procedury oceny wniosków preferowały projekty spełniające kryteria „idealnego szablonu”, a wartość merytoryczna projektów była praktycznie bez znaczenia).

Czterokrotnie respondenci podnieśli kwestię dotyczącą swoich zasobów ludzkich. O ile nie dziwią 3 wskazania odnoszące się do konieczności pozyskania nowych pracowników/wolontariuszy, aby wesprzeć działania istniejącej kadry, tak zastanawiający jest jeden głos, który postulował zmniejszenie odsetka osób wykluczonych w stosunku do ogółu pracowników.

W 3 przypadkach ankietowani wymienili problemy związane z ich bazą lokalową, których rozwiązanie mogłoby im pomóc w bieżącej działalności.

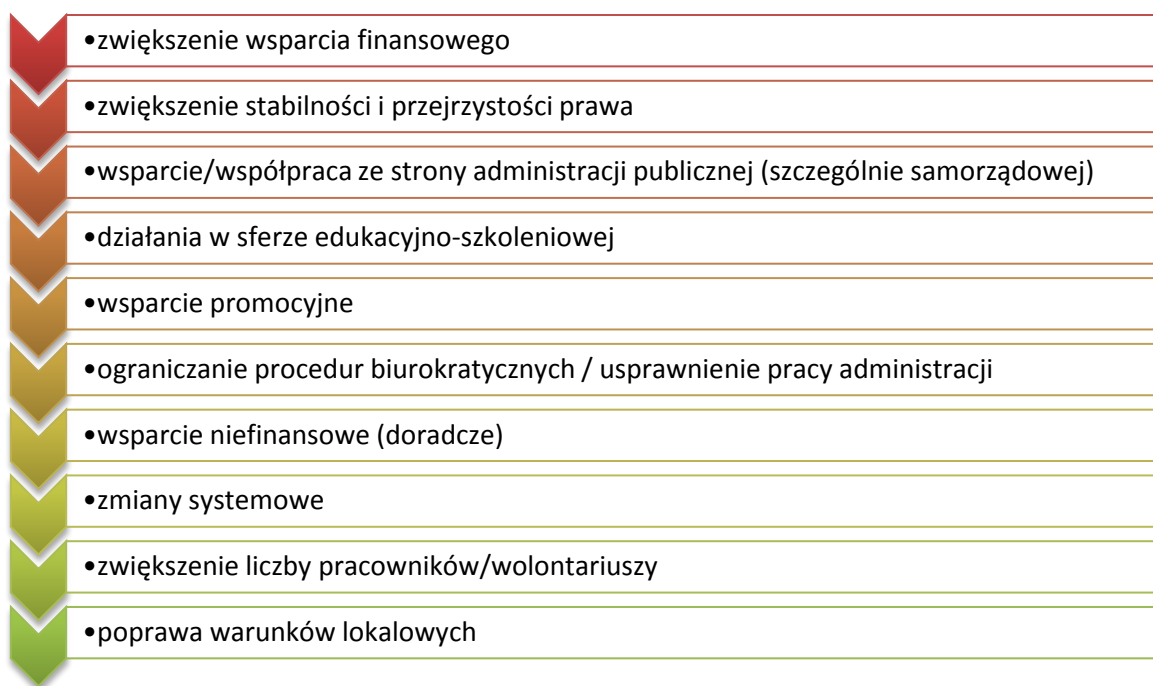
W grupie pozostałych 11 jednostkowych przypadków znalazły się m.in. następujące kwestie:

- wprowadzenie preferencji dla spółdzielni socjalnych;
- intensyfikacja współpracy z otoczeniem;
- zmiana nastawienia banków (spółdzielnia jest postrzegana jako organizacja „archaiczna” i nie może dostać kredytu).

Poniżej na schemacie przedstawiono podsumowanie wskazanych przez respondentów najważniejszych rozwiązań eliminujących bariery, z którymi stykają się przedsiębiorstwa społeczne funkcjonujące w Małopolsce.

Schemat 12. Najważniejsze w kolejności rozwiązania eliminujące bariery funkcjonowania działalności PS

Jako podsumowanie tej części raportu zaprezentowano dodatkowo konkretne zmiany w przepisach prawa, które były postulowane przez ankietowanych. Wprawdzie ich wprowadzenie leży w domenie władz centralnych, a nie samorządowych, ale kierunkowo mogą one wskazywać na potencjalne działania ze strony władz samorządowych mające chociażby charakter wspierający czy też lobbystyczny.

Respondenci zaproponowali (przez autorów opracowania zostały dokonane tutaj drobne zmiany stylistyczne i skróty):

- wprowadzenie nowej formy działalności gospodarczej, tj. działalności gospodarczej non profit (nastawionej na zysk, ale gdzie 80% to zysk społeczny a 20% ekonomiczny);
- wprowadzenie „Karty osób niepełnosprawnych” w formie ustawy a nie uchwały sejmowej;
- uregulowania prawne w zakresie realizacji szkoleń dla grup szczególnie zagrożonych;
- zmianę zarządzania sportem, obiektami sportowymi, zmianę ustaw, przepisów dotyczących sportu;
- możliwość niepłacenia kosztów ZUS na początku działalności;

- wdrażanie klauzul społecznych do przetargów;
- możliwości pełnego korzystania z funduszy zgromadzonych przez PFRON i możliwości udzielenia pożyczek na działalność gospodarczą z wyżej wymienionego funduszu;
- zmniejszenie wymogów dotyczących księgowości dla małych organizacji społecznych;
- zniesienie ograniczeń zarobkowych dla osób pobierających renty i jednocześnie pracujących w warunkach chronionych;
- zmiana dotycząca nieuwzględniania osób przebywających na długotrwałych zwolnieniach lekarskich, urlopach wychowawczych, macierzyńskich we wskaźnikach zatrudnienia.

8 SPIS SCHEMATÓW, WYKRESÓW I TABEL

Schemat 1. Struktura rekomendacji	13
Schemat 2. Etapy realizacji projektu monitoringu.....	22
Schemat 3. Hierarchia celów projektu monitoringu	26
Schemat 4. Typologia odbiorców monitoringu.	27
Schemat 5. Analizowane obszary	49
Schemat 6. Modele powstawania przedsiębiorstw społecznych	60
Schemat 7. Ranking działań na rzecz beneficjentów ze względu na ilość objętych nimi osób (według sumy beneficjentów objętych danym działaniem) (P6c)	73
Schemat 8. Rodzaje działań podejmowanych przez PS na rzecz społeczności lokalnej (P7o)	77
Schemat 9. Rodzaje działań innych niż wsparcie osób zagrożonych wykluczeniem (lub wykluczonych) lub działalność na rzecz społeczności lokalnej podejmowanych przez organizacje (P8.o)	79
Schemat 10. Przedmiot działalności ekonomicznej prowadzonej przez przedsiębiorstwa społeczne w podziale na usługi, handel i produkcję (P 21.1, 21.2, 21.3)	107
Schemat 11. Najczęściej wskazywane bariery działalności PS.....	126
Schemat 12. Najważniejsze w kolejności rozwiązania eliminujące bariery funkcjonowania działalności PS	129
Wykres 1. Liczebności kategorii objętych badaniem w Małopolsce (zastosowano skalę logarytmiczną)	31
Wykres 2. Liczba podmiotów z podanym numerem telefonu	33
Wykres 3. Liczba podmiotów z podanym adresem e-mail	33
Wykres 4. Podsumowanie opisu kategorii badanych organizacji (wielkość punktu oznacza liczebność organizacji)	34
Wykres 5. Liczba poszczególnych kategorii organizacji, z którymi zaplanowano kontakt w celu poinformowania ich o badaniu (zastosowano skalę logarytmiczną)	37
Wykres 6. Forma prawna badanych podmiotów (P1)	51
Wykres 7. Forma prawna a rodzaj działalności ekonomicznej (P1, P1a).....	52
Wykres 8. Rodzaj odpłatnej działalności statutowej (P1b)	53
Wykres 9. Wielkość miejscowości, w której jest siedziba organizacji (P2).....	54
Wykres 10. Liczba lat funkcjonowania organizacji na rynku (P3)	55
Wykres 11. Rodzaj założyciela organizacji (P4)	57

Wykres 12. Rodzaj środków, z których korzystano w procesie założycielskim organizacji (P5)	58
Wykres 13. Rodzaj kluczowych środków, z których korzystano w procesie założycielskim organizacji a forma prawna organizacji (P1, P5).....	59
Wykres 14. Działalność na rzecz osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym (P6) ...	62
Wykres 15. Prowadzenie działalności na rzecz osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym a forma prawna (P6, P1).....	62
Wykres 16. Liczba organizacji, które prowadziły w ciągu ostatnich 12 miesięcy działania na rzecz poszczególnych kategorii osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym (P6).....	64
Wykres 17. Liczba organizacji, dla których poszczególne grupy są najważniejszym beneficjentem (P6a)..	65
Wykres 18. Liczba organizacji działających na rzecz danej grupy beneficjentów a liczba organizacji uznających daną grupę za najważniejszego beneficjenta (P6, P6a).....	66
Wykres 19. Liczba grup wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym, na rzecz których organizacje prowadziły działania w ciągu ostatnich 12 miesięcy (P6)	67
Wykres 20. Rodzaje działań podejmowanych na rzecz beneficjentów organizacji (P6b).....	69
Wykres 21. Liczba rodzajów działań podejmowanych na rzecz beneficjentów organizacji (P6b).....	70
Wykres 22. Liczba beneficjentów, na rzecz których działały badane organizacje w podziale na kategorie (P6c)	74
Wykres 23. Prowadzenie działalności na rzecz społeczności lokalnej w ciągu ostatnich 12 miesięcy (P7) (w procentach).....	75
Wykres 24. Działalność na rzecz społeczności lokalnej a forma prawna (P7, P1)	75
Wykres 25. Prowadzenie innego rodzaju działalności społecznej niż wsparcie osób zagrożonych wykluczeniem (lub wykluczonych) lub działalność na rzecz społeczności lokalnej (P8) (w procentach) ...	78
Wykres 26. Prowadzenie innego rodzaju działalności społecznej niż wsparcie osób zagrożonych wykluczeniem (lub wykluczonych) lub działalność na rzecz społeczności lokalnej a forma prawna (P8, P1)	78
Wykres 27. Plany organizacji związane z działalnością społeczną (P9) (w procentach)	81
Wykres 28. Liczba osób pracujących ogółem (za wynagrodzeniem) (P12).....	83
Wykres 29. Liczba osób zatrudnionych na podstawie umowy o pracę (P12.1).....	85
Wykres 30. Liczba osób zatrudnionych na podstawie umowy cywilnoprawnej (P12.2).....	87
Wykres 31. Liczba osób zatrudnionych w ramach zatrudnienia subsydiowanego (P12.3).....	88
Wykres 32. Liczba pracujących beneficjentów (P13)	91
Wykres 33. Liczba pracujących beneficjentów zatrudnionych w ciągu ostatnich 12 miesięcy (P.14.1).....	92
Wykres 34. Liczba beneficjentów, którzy w ciągu ostatnich 12 miesięcy odeszli z organizacji z powodu znalezienia zatrudnienia w innym miejscu (P14.2a).....	94

Wykres 35. Liczba beneficjentów, którzy w ciągu ostatnich 12 miesięcy odeszli z organizacji z powodu zakończenia projektu bądź z powodu końca umowy o pracę (P14.2b)	95
Wykres 36. Liczba beneficjentów, którzy w ciągu ostatnich 12 miesięcy odeszli z organizacji z innego powodu (P14.2c).....	96
Wykres 37. Liczba wolontariuszy współpracujących nieodpłatnie z organizacjami w ciągu ostatnich 12 miesięcy (P15)	97
Wykres 38. Plany dotyczące zatrudnienia (w ciągu najbliższych 12 miesięcy) (P16)	99
Wykres 39. Korzystanie z jakichkolwiek form podnoszenia kwalifikacji zawodowych przez pracowników organizacji (P17).....	100
Wykres 40. Źródła finansowania szkoleń, doradztwa i innych form podnoszenia kwalifikacji, z których korzystali pracownicy organizacji w ciągu ostatnich 12 miesięcy (P17a).....	102
Wykres 41. Obszary, w których pracownicy organizacji potrzebują wsparcia edukacyjnego/doradczego/szkoleniowego (P18).....	103
Wykres 42. Bariery związane z zasobami ludzkimi, które utrudniają funkcjonowanie lub rozwój organizacji (P19).....	104
Wykres 43. Obszary działalności ekonomicznej (P20).....	106
Wykres 44. Plany dotyczące działalności ekonomicznej w najbliższych 12 miesiącach (P22).....	107
Wykres 45. Poziom wpływu różnych grup interesariuszy na podejmowanie istotnych decyzji w przedsiębiorstwie społecznym (P23).....	109
Wykres 46. Odbiorcy dóbr i usług oferowanych przez przedsiębiorstwa społeczne (P24).....	109
Wykres 47. Wpływ społecznego charakteru przedsiębiorstwa społecznego na decyzje klientów (P25) ..	110
Wykres 48. Źródła finansowania w 2009 roku (26a).....	111
Wykres 49. Poziom przychodów ogółem w 2009 r. (P26b).....	112
Wykres 50. Udział przychodów z działalności ekonomicznej w przychodach ogółem w 2009 r. (P26c) ..	114
Wykres 51. Wynik finansowy w 2009 r. (P26d)	115
Wykres 52. Przeznaczenie zysku wypracowanego w 2009 roku (26e).....	116
Wykres 53. Prognozy dotyczące sytuacji finansowej (26f)	117
Wykres 54. Prawdopodobieństwa upadku/likwidacji przedsiębiorstwa społecznego w ciągu najbliższych 12 miesięcy (P27)	117
Wykres 55. Bariery i słabości utrudniające działalność ekonomiczną przedsiębiorstw społecznych (P28)	119
Wykres 56. Współpraca z innymi podmiotami w ciągu ostatnich 12 miesięcy oraz poziom zadowolenia z efektów tej współpracy (P10).....	121
Wykres 57. Współpraca między wybranymi instytucjami a podmiotami działającymi na rzecz zagrożonych wykluczeniem społecznym i/lub wykluczonych (P6, P10)	122

Wykres 58. Bariery współpracy z otoczeniem (P11)	124
Tabela 1. Schemat kontaktu e-mailowegoz „Populacją 2”	38
Tabela 2. Informacje zebrane w wyniku kontaktu telefonicznego z „Populacją 1”	41
Tabela 2. Informacje zebrane w wyniku kontaktu telefonicznego z próbą wylosowaną z „Populacji 2”	44
Tabela 3. Harmonogram realizacji badania	45
Tabela 4. Liczba wypełnionych ankiet	46
Tabela 5. Zakładane oraz zrealizowane etapy procesu zbierania danych	48
Tabela 6. Okres funkcjonowania organizacji na rynku a forma organizacji.....	55
Tabela 7. Liczba beneficjentów objętych poszczególnymi rodzajami działań społecznych (P6c).....	71
Tabela 8. Poziom zatrudnienia za wynagrodzeniem wg rodzaju podmiotów (P12).....	83
Tabela 9. Poziom zatrudnienia na podstawie umowy o pracę wg rodzaju podmiotów (P12.1).....	86
Tabela 10. Poziom zatrudnienia na podstawie umowy cywilnoprawnej wg rodzaju podmiotów (P12.1).....	87
Tabela 11. Poziom zatrudnienia subsydiowanego wg rodzaju podmiotów (P12.3).....	89
Tabela 12. Pracujący beneficjenci wg rodzaju podmiotów (P13).....	91
Tabela 13. Pracujący beneficjenci zatrudnieni w ciągu ostatnich 12 miesięcy wg rodzaju podmiotów (P14.1)	93
Tabela 14. Liczba wolontariuszy współpracujących nieodpłatnie z organizacjami w ciągu ostatnich 12 miesięcy wg rodzaju podmiotów (P15).....	98
Tabela 15. Liczba pracowników PS wg rodzaju zatrudnienia oraz formy podmiotów (P12, P12.1, P12.2, P12.3, P13, P15)	98
Tabela 16. Plany dotyczące zatrudnienia a forma organizacji (P16.1).....	100
Tabela 18. Udział przychodów z działalności ekonomicznej w przychodach ogółem w 2009 r. wg rodzaju podmiotów (P26c)	114
Tabela 19. Poziom przychodów ogółem a uzyskiwanie zysku (P26b, P26d)	115

9 ANEKSY

9.1 KWESTIONARIUSZ ANKIETY

Badanie przedsiębiorstw społecznych w Małopolsce

Dziękujemy, że zgodził(a) się Pan(i) na udział w badaniach. Realizowane są one na zlecenie Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Krakowie przez Uniwersytet Jagielloński i Fundację Gospodarki i Administracji Publicznej. Celem badania jest zebranie informacji na temat warunków prowadzenia działalności społecznej i ekonomicznej przedsiębiorstw społecznych w Małopolsce, różnego rodzaju trudnień, jakie napotykają one w swojej działalności oraz zagadnień związanych ze współpracą z otoczeniem. Wyniki badań będą służyły lepszemu poznaniu i reprezentacji stanowiska przedsiębiorstw społecznych oraz działaniom na rzecz poprawy warunków prowadzenia działalności zarówno społecznej jak i ekonomicznej.

Pod pojęciem przedsiębiorstw społecznych rozumiemy te organizacje, które spełniają łącznie następujące kryteria: 1. Organizacja jest: fundacją, stowarzyszeniem, spółką prawa handlowego, spółdzielnią socjalną lub inwalidów i niewidomych, ZAZ-em, CIS-em; 2. Prowadzi zarejestrowaną działalność gospodarczą lub odpłatną nie dla zysku; / zatrudnia co najmniej jednego pracownika; 3. Osiąga jakiegokolwiek przychody z tytułu działalności gospodarczej lub odpłatnej nie dla zysku.

O wypełnienie ankiety prosimy WYŁĄCZNIE organizacje, które spełniają powyższe kryteria.

W przypadku fundacji i stowarzyszeń, które prowadzą działalność gospodarczą w formie niewyodrębnionej, prosimy o odpowiadanie w odniesieniu do całej organizacji. Wszystkim uczestnikom badania gwarantujemy pełną poufność, prosząc w zamian o szczere odpowiedzi oraz o poświęcenie nieco czasu na wypełnienie ankiety. Licząc na Pana(i) życzliwość i współpracę, z góry dziękujemy za udział w badaniu.

FORMA I GENEZA ORGANIZACJI

P1	<p>Proszę podać formę, w jakiej funkcjonuje Państwa organizacja:</p> <p><i>Proszę wybrać jedną odpowiedź (zakreślić kółkiem numer z prawej strony).</i></p>	<p>1. Centrum Integracji Społecznej (CIS) → PRZEJDŹ DO PYT. P2..... 1</p> <p>2. Zakład Aktywności Zawodowej (ZAZ) → PRZEJDŹ DO PYT. P2..... 2</p> <p>3. Spółdzielnia socjalna → PRZEJDŹ DO PYT. P2..... 3</p> <p>4. Spółdzielnia inwalidów i niewidomych → PRZEJDŹ DO PYT. P2..... 4</p> <p>5. Fundacja..... 5</p> <p>6. Stowarzyszenie..... 6</p> <p>7. Spółka prawa handlowego → PRZEJDŹ DO PYT. P2..... 7</p>
P1a	<p>W jakiej formie prowadzona jest w Państwa organizacji działalność ekonomiczna (rozumiana jako działalność gospodarcza i/lub odpłatna nie dla zysku)?</p>	<p>1. zarejestrowana działalność gospodarcza → PRZEJDŹ DO PYT. P2..... 1</p> <p>2. odpłatna działalność nie dla zysku..... 2</p> <p>3. nie realizujemy działalności ekonomicznej → DZIĘKUJEMY ZA UDZIAŁ W BADANIU..... 3</p>
P1b	<p>Jaki charakter ma działalność ekonomiczna podejmowana przez Państwa organizację?</p> <p><i>Proszę wybrać jedną odpowiedź.</i></p>	<p>1. działalność stała ..... 1</p> <p>2. działalność cykliczna ..... 2</p> <p>3. działalność incydentalna → DZIĘKUJEMY ZA UDZIAŁ W BADANIU ..... 3</p>
P2	<p>Proszę określić rodzaj miejscowości, w której organizacja ma siedzibę</p> <p><i>Proszę wybrać jedną odpowiedź.</i></p>	<p>1. wieś..... 1</p> <p>2. miasto do 20 tys. Mieszkańców..... 2</p> <p>3. miasto powyżej 20 tys. do 50 tys. Mieszkańców..... 3</p> <p>4. miasto powyżej 50 tys., inne niż Kraków..... 4</p> <p>5. Kraków..... 5</p>

P3	Ile lat organizacja istnieje na rynku? <i>Proszę wybrać jedną odpowiedź.</i>	1. krócej niż 1 rok..... 1 2. od 1 roku do 2 lat..... 2 3. dłużej niż 2 lata, ale krócej niż 5 lat ..... 3 4. 5 lat lub więcej..... 4
P4	Kto był założycielem organizacji? <i>Możliwe jest kilka odpowiedzi.</i>	1. osoby fizyczne..... 1 2. administracja samorządowa..... 2 3. inne jednostki publiczne (np. szkoła) ..... 3 4. podmioty gospodarcze ..... 4 5. podmioty kościelne, wyznaniowe..... 5 6. organizacje pozarządowe..... 6 7. inne → jakie?..... 7
P5	Z jakich środków korzystano w procesie założycielskim organizacji? <i>Proszę wybrać jedną odpowiedź.</i>	1. głównie ze środków prywatnych→ PRZEJDŹ DO PYT.P6 ..... 1 2. mniej więcej w równym zakresie ze środków publicznych i prywatnych→ PRZEJDŹ DO PYT. P6 ..... 2 3. głównie ze środków publicznych 3
P5a	Z jakich źródeł (instytucji/programów) pochodziły te środki publiczne?	.....
DZIAŁALNOŚĆ SPOŁECZNA ORGANIZACJI		
P6	Obok wymieniono różne grupy osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. <i>Proszę zaznaczyć wszystkie kategorie, do których przynależą osoby (tj. beneficjenci), na rzecz których państwa organizacja prowadziła działania (w tym zatrudnienie) w ciągu ostatnich 12 miesięcy</i>	0. NIE działamy na rzecz osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym → JEŻELI „NIE” PRZEJDŹ DO PYT.P7 ..... 0 1. osoby niepełnosprawne..... 1 2. osoby bezrobotne (w tym długotrwale i wielokrotnie bezrobotne).... 2 3. osoby o niskich kwalifikacjach..... 3 4. osoby do 25 roku życia wchodzące na rynek pracy..... 4 5. osoby po 50 roku życia mające trudności na rynku pracy..... 5 6. osoby ubogie..... 6 7. osoby uzależnione i wychodzące z uzależnienia..... 7 8. osoby bezdomne i wychodzące z bezdomności..... 8 9. osoby powracające na rynek pracy po odbyciu kary pozbawienia wolności..... 9 10. osoby samotnie wychowujące dzieci..... 10 11. osoby będące ofiarami przemocy..... 11 12. inne osoby wykluczone lub zagrożone wykluczeniem społecznym → jakie?..... 12
P6a	Która z powyższych grup jest najważniejszym beneficjentem działań Państwa organizacji? <i>Proszę wpisać numer.</i>	_____

	<p>P6b. Jakie działania prowadziła Państwa organizacja w odniesieniu do wymienionych w pytaniu B1 grup osób w ciągu ostatnich 12 miesięcy?</p> <p>Proszę zaznaczyć krzyżykiem 3 najważniejsze działania</p>	<p>P6c. Proszę oszacować:</p>	
1	podnoszenie kwalifikacji w ramach szkoleń i kursów (np. zawodowych, językowych itp.)	liczbę przeszkolonych osób w ciągu ostatnich 12 miesięcy	__
2	trwale/ciągłe zatrudnienie w organizacji	liczbę pracujących beneficjentów w ciągu ostatnich 12 miesięcy	__
3	podnoszenie kwalifikacji zawodowych poprzez okresowe zatrudnienie lub staże zawodowe w ramach organizacji	liczbę osób zatrudnionych okresowo i objętych stażem w organizacji w ciągu ostatnich 12 miesięcy	__
4	zapewnienie im pomocy materialnej (finansowej, rzeczowej w tym pomoc żywnościowa)	liczbę osób, którym została udzielona pomoc materialna w ciągu ostatnich 12 miesięcy	__
5	doradztwo i/lub poradnictwo specjalistyczne (np. psychologiczne, zawodowe)	liczbę osób, które były objęte doradztwem i/lub poradnictwem w ciągu ostatnich 12 miesięcy	__
6	organizowanie staży w instytucjach/firmach zewnętrznych	liczbę osób, które odbyły staż w instytucji/firmie zewnętrznej w ciągu ostatnich 12 miesięcy	__
7	organizowanie czasu wolnego i wypoczynku	liczbę osób, którym zorganizowano czas wolny i wypoczynek w ciągu ostatnich 12 miesięcy	__
8	pomoc i/lub praca terapeutyczna	liczbę osób objętych pomocą bądź pracą terapeutyczną w ciągu ostatnich 12 miesięcy	__
9	leczenie i/lub rehabilitacja zdrowotna	liczbę osób objętych leczeniem i/lub rehabilitacją w ciągu ostatnich 12 miesięcy	__
10	Inne (jakie?).....		
P7	<p>Czy Państwa organizacja prowadziła w ciągu ostatnich 12 miesięcy działania na rzecz społeczności lokalnej (rozumiane jako np. organizacja: świąt, festynów, akcji sprzątania dzielnic, budowy ścieżki rowerowych, akcji promujących zdrowy tryb życia/ postawy proekologiczne itp. na rzecz mieszkańców, innych organizacji i instytucji ulokowanych na terenie miejscowości, w której Państwa organizacja ma siedzibę)?</p>	<p>1. nie → PRZEJDŹ DO PYT. P8..... 1</p> <p>2. tak..... 2</p>	
P7.a	<p>Jakie działania w ciągu ostatnich 12 miesięcy prowadziła Pana(i) Państwa organizacja na rzecz społeczności lokalnej? Proszę wymienić maksymalnie trzy najważniejsze działania.</p>	<p>1.....</p> <p>2.....</p> <p>3.....</p>	

P8	Czy Państwa organizacja prowadzi jakiś inny rodzaj działalności społecznej niż wsparcie osób zagrożonych wykluczeniem (lub wykluczonych) lub działalność na rzecz społeczności lokalnej?	1. nie ..... 1 2. tak P8.a →jaki?..... 2
P9	Jakie są plany Państwa organizacji związane z działalnością społeczną na najbliższe 12 miesięcy? <i>Proszę wybrać jedną odpowiedź.</i>	1. zamierzamy zwiększyć skalę działalności społecznej..... 1 2. zamierzamy utrzymać działalność społeczną na dotychczasowym poziomie..... 2 3. zamierzamy zmniejszyć skalę działalności społecznej..... 3 4. planujemy zakończyć/zawiesić działalność społeczną..... 4

WSPÓLPRACA ORGANIZACJI Z OTOCZENIEM

P10	Czy są Państwo raczej zadowoleni czy też raczej niezadowoleni z efektów współpracy z podmiotami, z którymi współpracowała Państwa organizacja w ciągu ostatnich 12 miesięcy? <i>Proszę wybrać jedną odpowiedź dla każdej kategorii. W przypadku braku współpracy prosimy o zaznaczenie kategorii "nie współpracowaliśmy z tym podmiotem"</i>	nie współpracowaliśmy z tym podmiotem	zadowoleni lub raczej zadowoleni	ani zadowoleni ani niezadowoleni	niezadowoleni lub raczej niezadowoleni
1	samorząd lokalny	0	1	2	3
2	samorząd regionalny	0	1	2	3
3	urzędy pracy	0	1	2	3
4	instytucje pomocy społecznej	0	1	2	3
5	biznes	0	1	2	3
6	media lokalne	0	1	2	3
7	formalne i nieformalne sieci organizacji	0	1	2	3
8	kościół, związki wyznaniowe	0	1	2	3
9	inne organizacje o takiej samej formie prawnej jak Państwa organizacja	0	1	2	3
10	inne organizacje o podobnym rodzaju działalności społecznej	0	1	2	3
P11	Proszę o zaznaczenie maksymalnie 3 najważniejszych barier i/lub słabości związanych ze współpracą Państwa organizacji z otoczeniem:	1. nie ma takich barier..... 1 2. mała wiedza pracowników instytucji publicznych o specyfice działalności organizacji..... 2 3. mała wiedza innych podmiotów o specyfice działalności organizacji..... 3 4. negatywne/obojętne nastawienie urzędników do działalności organizacji 4 5. niska świadomość działań organizacji w społeczności lokalnej..... 5 6. niski poziom społecznej akceptacji działań..... 6 7. sceptycyzm otoczenia wobec ekonomicznej działalności organizacji..... 7 8. niechęć do współpracy pomiędzy organizacjami o podobnej specyfice... 8			

ZASOBY LUDZKIE		
P12	Ile osób pracuje obecnie (za wynagrodzeniem) w Państwa organizacji? <i>Proszę wpisać liczby. Wartości w polach 1-3 nie muszą sumować się do „ogółem”.</i>	OGÓŁEM ..... ___ P12.1 w tym zatrudnionych na podstawie umowy o pracę ..... ___ P12.3 w tym zatrudnionych na podstawie umowy cywilnoprawnej (umowa zlecenie, umowa o dzieło)..... ___ P12.4 w tym pracujących w ramach zatrudnienia subsydiowanego (np. z PUP, PFRON, innych źródeł publicznych)..... ___
P13	Ilu z pracowników Państwa organizacji to beneficjenci?	___ liczba zatrudnionych beneficjentów
P14	Proszę Pana(ią) o podanie liczby beneficjentów w Państwa organizacji, którzy w ciągu ostatnich 12 miesięcy:	P14.1 zostali zatrudnieni w Państwa organizacji..... ___ P14.2 odeszli z pracy w Państwa organizacji: P14.2 a z powodu znalezienia zatrudnienia w innym miejscu..... ___ P14.2 b z powodu zakończenia projektu bądź z powodu końca umowy o pracę..... ___ P14.2 c z innego powodu..... ___
P15	Ilu wolontariuszy współpracowało nieodpłatnie z Państwa organizacją w ciągu ostatnich 12 miesięcy?	___ liczba wolontariuszy
P16	Jakie są plany Państwa organizacji (w ciągu najbliższych 12 miesięcy) dotyczące zatrudnienia? <i>Proszę wybrać jedną odpowiedź.</i>	1. planujemy zwiększyć zatrudnienie ..... 1 2. planujemy zmniejszyć zatrudnienie..... 2 3. nie planujemy zmian w poziomie zatrudnienia..... 3
P17	Czy w ciągu ostatnich 12 miesięcy pracownicy Państwa organizacji korzystali z jakichkolwiek form podnoszenia kwalifikacji zawodowych (np. szkolenia, kursy, doradztwo, studia wyższe, podyplomowe, itp.)?	1. nie → PRZEJDŹ DO PYT. P18 ..... 1 2. tak..... 2
P17a	Jakie były podstawowe źródła finansowania kursów, szkoleń, doradztwa itp. pracowników, z których korzystała Państwa organizacja w ciągu ostatnich 12 miesięcy? <i>Proszę wybrać jedną odpowiedź.</i>	1. przede wszystkim środki własne organizacji..... 1 2. przede wszystkim środki zewnętrzne (np. finansowanie z programów UE lub krajowych)..... 2 3. przede wszystkim środki własne pracowników organizacji..... 3 4. inne → jakie?..... 4

P18	Proszę wskazać maksymalnie 3 kluczowe obszary, w których pracownicy Państwa organizacji potrzebują wsparcia edukacyjnego/szkoleniowego/doradczego	1. pracownicy organizacji nie potrzebują tego typu wsparcia..... 1 2. prawo..... 2 3. finanse i księgowość..... 3 4. zarządzanie organizacją..... 4 5. zarządzanie zasobami ludzkimi..... 5 6. pozyskiwanie środków finansowych (np. z UE)..... 6 7. promocja, reklama..... 7 8. technologie informatyczne..... 8 9. umiejętności/kwalifikacje związane ze specyfiką działalności organizacji (np. branży, w której funkcjonuje)..... 9 10. techniki sprzedaży..... 10 11. inne →jake?..... 11
P19	Proszę wymienić 3 najważniejsze bariery związane z zasobami ludzkimi, które utrudniają funkcjonowanie lub rozwój Państwa organizacji	1. nie ma takich barier..... 1 2. regulacje prawne związane z zatrudnianiem pracowników..... 2 3. uzależnienie poziomu zatrudnienia od zewnętrznego wsparcia finansowego..... 2 4. niski poziom kwalifikacji/kompetencji pracowników..... 3 5. niewystarczające umiejętności zarządcze..... 4 6. niski poziom wynagrodzeń, które możemy zaoferować naszym pracownikom..... 5 7. trudności z pozyskaniem pracowników..... 6 8. brak możliwości rozwoju kwalifikacji pracowników..... 7 9. niska jakość szkoleń i doradztwa dofinansowanych ze środków unijnych..... 8 10. inne..... 9 →jake?..... 10
OBSZARY DZIAŁALNOŚCI EKONOMICZNEJ PRZEDSIĘBIORSTWA		
P20	Proszę o określenie maksymalnie 2 kluczowych obszarów działalności ekonomicznej podejmowanej przez Państwa organizację	1. hodowla i uprawa..... 1 2. przetwórstwo spożywcze..... 2 3. działalność usługowa →P21.1 jaka?..... 3 4. działalność handlowa →P21.2 przedmiot handlu ..... 4 5. działalność produkcyjna →P21.3 jaka?..... 5 6. inna → P21.4 jaka?..... 6

		nie dotyczy	brak wpływu	średni wpływ	duży wpływ	
P23	<p>Jaki jest poziom wpływu wymienionych obok grup na podjęcie istotnych decyzji dotyczących działalności Państwa organizacji?</p> <p><i>Proszę wybrać jedną odpowiedź dla każdej kategorii.</i></p>	członkowie	0	1	2	3
		pracownicy (inni niż kierownictwo)	0	1	2	3
		wolontariusze	0	1	2	3
		beneficjenci	0	1	2	3
		klienci	0	1	2	3
		samorząd lokalny	0	1	2	3
		biznes lokalny	0	1	2	3
P24	<p>Kto jest głównym odbiorcą dóbr i usług oferowanych przez Państwa organizację? Prosimy o zaznaczenie jednej kategorii odbiorców.</p>	<p>1. beneficjenci ..... 1</p> <p>2. inne osoby indywidualne (fizyczne) ..... 2</p> <p>3. przedsiębiorstwa prywatne ..... 3</p> <p>4. podmioty publiczne (przedsiębiorstwa publiczne i/lub administracja publiczna) ..... 4</p> <p>5. organizacje pozarządowe i spółdzielnie ..... 5</p>				
P25	<p>Czy Państwa zdaniem podkreślenie społecznego charakteru działalności organizacji:</p> <p><i>Proszę wybrać jedną odpowiedź.</i></p>	<p>1. zachęca klientów do korzystania z produktów / usług organizacji..... 1</p> <p>2. ani nie zachęca, ani nie zniechęca klientów do korzystania z produktów / usług organizacji..... 2</p> <p>3. zniechęca klientów do korzystania z produktów / usług organizacji..... 3</p>				
P26	<p>Czy Państwa organizacja działała w 2009 roku?</p>	<p>1. nie → PRZEJDŹ DO PYT. P27..... 1</p> <p>2. tak..... 2</p>				
P26a	<p>Jakie były źródła finansowania Państwa organizacji w 2009 r.? Proszę wskazać 3 największe źródła, gdzie:</p> <p>1 – oznacza największe źródło finansowania,</p> <p>2 – drugie w kolejności z największych źródeł,</p> <p>3 – trzecie w kolejności z największych źródeł</p>	<p>1. dochody z działalności ekonomicznej..... __ </p> <p>2. środki publiczne rządowe i samorządowe (np. Fundusz Pracy, PFRON, FIO)..... __ </p> <p>3. fundusze strukturalne UE..... __ </p> <p>4. środki finansowe pochodzące od organizacji pozarządowych..... __ </p> <p>5. darowizny od osób indywidualnych i przedsiębiorstw..... __ </p> <p>6. składki członkowskie..... __ </p> <p>7. 1% na rzecz OPP..... __ </p> <p>8. inne → jakie?..... __ </p>				

P26b	Poszę o podanie wielkości przychodów ogółem osiągniętych przez Państwa organizację w 2009 r. Proszę o zaznaczenie jednego z podanych przedziałów.	1. 0-10 tys. zł ..... 1 2. pow. 10 tys. zł do 100 tys. zł..... 2 3. pow. 100 tys. zł do 250 tys. zł..... 3 4. pow. 250 tys. zł do 500 tys. zł..... 4 5. pow. 500 tys. zł do 1 mln zł..... 5 6. pow. 1 mln zł do 2 mln zł..... 6 7. pow. 2 mln zł..... 7										
P26c	Jaki był w Państwa organizacji w 2009 r. przybliżony udział przychodów z działalności ekonomicznej w przychodach ogółem?	_____ %										
P26d	Czy działalność ekonomiczna organizacji w 2009 r. przyniosła zysk czy stratę?	1. zysk..... 1 2. stratę → PRZEJDŹ DO PYT. P26f..... 2										
P26e	Na co została przeznaczona największa część zysku wypracowanego przez Państwa organizację w 2009r.? Proszę wybrać jedną odpowiedź.	1. na realizację działań społecznych..... 1 2. na realizację działań ekonomicznych..... 2 3. dla udziałowców/ właścicieli /założycieli..... 3 4. inne → P26e. jakie?..... 4										
P26f	Czy przewiduje Pan(i), że w 2010 r. (w porównaniu do 2009 r.) sytuacja finansowa Państwa organizacji: Proszę wybrać jedną odpowiedź.	1. polepszy się..... 1 2. pozostanie podobna..... 2 3. pogorszy się..... 3										
P27	Proszę o określenie prawdopodobieństwa upadku/likwidacji Państwa organizacji w ciągu najbliższych 12 miesięcy przy pomocy skali umieszczonej obok:	<table border="1" style="width:100%; text-align:center;"> <tr> <td>0% - 20%</td> <td>21% - 40%</td> <td>41% - 60%</td> <td>61% - 80%</td> <td>81% -100%</td> </tr> <tr> <td>bardzo niski</td> <td>niski</td> <td>średni</td> <td>wysoki</td> <td>bardzo wysoki</td> </tr> </table> poziom prawdopodobieństwa upadku: _____ %	0% - 20%	21% - 40%	41% - 60%	61% - 80%	81% -100%	bardzo niski	niski	średni	wysoki	bardzo wysoki
0% - 20%	21% - 40%	41% - 60%	61% - 80%	81% -100%								
bardzo niski	niski	średni	wysoki	bardzo wysoki								
P28	Proszę o podanie maksymalnie 3 najważniejszych barier i/lub słabości utrudniających działalność ekonomiczną Państwa organizacji.	1. nie ma takich barier..... 1 2. profil naszych pracowników, w tym beneficjentów (np. związany z ich stanem zdrowia, poziomem kwalifikacji) wpływający m.in. na ich poziom wydajności..... 2 3. brak doświadczenia, odpowiedniej wiedzy w organizacji..... 3 4. brak popytu na wytwarzane przez organizację dobra i świadczone usługi..... 4 5. trudności z pozyskaniem środków finansowych na rozwój..... 5 6. trudności związane z zarządzaniem zasobami ludzkimi w organizacji..... 6 7. braki związane z wyposażeniem (park maszynowy, środki transportu itp.)..... 7 8. przepisy prawne (niejasność/zmienność prawa)..... 8 9. koniunktura na rynku..... 9 10. biurokracja/bariery administracyjne..... 10 11. brak lub nieskuteczna polityka promocyjno-informacyjna organizacji..... 11 12. brak zewnętrznego wsparcia doradczego..... 12 13. inne →jakie?..... 13										

P29	<p>W ankiecie pytaliśmy Pana(ią) o rozmaite bariery (dot. współpracy z otoczeniem, zasobów ludzkich, działalności ekonomicznej) utrudniające funkcjonowanie/rozwój Państwa organizacji. Jakie rozwiązania byłyby według Pana(i) najskuteczniejsze z punktu widzenia pokonania barier uznanych przez Pana(ią) jako najważniejsze?</p>	<p>1. ....</p> <p>2. ....</p> <p>3. ....</p>
------------	--	--

Dziękujemy serdecznie za udział w badaniu!

9.2 TABELA PREZENTUJĄCA WYPEŁNIONE ANKIETY W PODZIALE NA KATEGORIE PRZEDSIĘBIORSTW SPOŁECZNYCH

	spółdzielnia socjalna	spółdzielnia inwalidów i niewidomych	CIS	ZAZ	spółka prawa handlowe- go	fundacja	stowarzysze- nie	SUMA:
liczba uruchomionych ankiet internetowych	5	13	4	5	3	58	139	227
liczba ankiet wypełnionych przez podmioty nie spełniające kryteriów*	1	0	0	0	0	9	73	83
liczba ankiet internetowych przerwanych (nie wypełnione do końca i nie włączone do analizy)	2	4	1	0	2	12	23	44
liczba ankiet internetowych wypełnionych do końca przez podmioty spełniające kryteria	2	9	3	5	1	37	43	100
liczba podmiotów biorących udział w preteście narzędzia	2	0	0	0	2	1	0	5
liczba podmiotów, z którymi wywiad przeprowadził ankieter	1	2	0	0	0	1	0	4
suma ankiet włączonych do analizy	5	11	3	5	3	39	43	109

9.3 SPÓŁKI PRAWA HANDLOWEGO W MAŁOPOLSCE – PODSTAWOWE INFORMACJE

Jak zostało wskazane w raporcie, liczba przebadanych spółek prawa handlowego to zaledwie 3 podmioty. Z tego powodu kategoria ta nie jest wyszczególniana w opisie wyników jako odrębna kategoria przedsiębiorstw społecznych. Ze względu na jej umiarkowane podobieństwo do innych kategorii przedsiębiorstw nie zdecydowano się na włączenie ich do innej, szerszej kategorii. Naturalnie, wyniki dla tych podmiotów zostały włączone do opisów i statystyk prezentowanych dla kategorii ogółem, czyli przebadanej próby przedsiębiorstw społecznych. Niemniej jednak, ze względu na argument, że choć jest to kategoria bardzo nieliczna, to jednak wyczerpująca populację tych podmiotów w regionie (są wyłącznie 3 spółki prawa handlowego w Małopolsce, które powołane zostały by realizować cele społeczne organizacji założycielskich) – bazując na informacjach przekazanych przez Zleceniodawcę), zdecydowano się na przedstawienie podstawowych wyników badania dla tych podmiotów.

- Wszystkie trzy spółki prawa handlowego, które wzięły udział w badaniu, miały swoją siedzibę w Krakowie. Wszystkie te podmioty istniały na rynku dłużej niż 2 lata, ale krócej niż 5 lat. Ich założycielem były w każdym przypadku organizacje pozarządowe, z tym że jedna powstała głównie ze środków prywatnych, a dwie głównie ze środków publicznych (IW Equal).
- Wszystkie 3 spółki działały na rzecz poniższych grup beneficjentów:
  - osoby niepełnosprawne
  - osoby bezrobotne (w tym długotrwale i wielokrotnie bezrobotne)
  - osoby o niskich kwalifikacjach
  - osoby do 25 roku życia wchodzące na rynek pracy
  - osoby po 50 roku życia mające trudności na rynku pracy
- 2 z nich działały na rzecz osób ubogich, także 2 na rzecz osób samotnie wychowujących dzieci. Ponadto beneficjentami jednej były osoby chorujące psychicznie.
- Dla dwóch podmiotów najważniejszym beneficjentem były osoby niepełnosprawne, zaś dla jednej spółki – osoby chorujące psychicznie.
- Jeśli chodzi o działania podejmowane w ciągu minionych 12 miesięcy na rzecz beneficjentów, oraz sumę osób nimi objętych, odpowiedzi rozkładały się następująco:

	Liczba podmiotów obejmujących danym działaniem swoich beneficjentów	Liczba beneficjentów objętych działaniem przez wszystkie 3 podmioty
podnoszenie kwalifikacji w ramach szkoleń i kursów (np. zawodowych, językowych itp.)	2	30
trwale/ciągle zatrudnienie w organizacji	3	51
podnoszenie kwalifikacji zawodowych poprzez okresowe zatrudnienie lub staże zawodowe w ramach organizacji	1	15
zapewnienie im pomocy materialnej (finansowej, rzeczowej w tym pomoc żywnościowa)	1	25
doradztwo i/lub poradnictwo specjalistyczne (np. psychologiczne, zawodowe)	3	67
organizowanie staży w instytucjach/firmach zewnętrznych	1	32
organizowanie czasu wolnego i wypoczynku	1	16
pomoc i/lub praca terapeutyczna	2	64
leczenie i/lub rehabilitacja zdrowotna	1	45

- Tylko jedna ze spółek prowadziła działalność na rzecz społeczności lokalnej oraz inny rodzaj działalności społecznej niż wsparcie osób zagrożonych wykluczeniem (lub wykluczonych) lub działalność na rzecz społeczności lokalnej.
- Łączna liczba pracowników opłacanych w tych 3 podmiotach była równa 74 osoby (co ciekawe wszystkie spółki zatrudniały bardzo podobną liczbę pracowników – w dwóch przypadkach były to 24 osoby, a w jednym 26 osób). Na podstawie umów o pracę spółki zatrudniały łącznie 54 pracowników, na podstawie umowy cywilnoprawnej współpracowały one z 20 osobami, zatrudnienie subsydiowane obejmowało łącznie 30 osób.
- Aż 56 osób pracujących w spółkach prawa handlowego było równocześnie beneficjentami. Podmioty te nie zadeklarowały współpracy z ani jednym wolontariuszem.
- Wszystkie 3 spółki w 2010 r. planowały zwiększyć zatrudnienie, chciały zwiększać skalę działalności ekonomicznej oraz prognozowały poprawę sytuacji finansowej w porównaniu do 2009 r.

- Wśród barier związanych z zasobami ludzkimi wszystkie 3 spółki wskazały na niski poziom wynagrodzeń, które mogą zaoferować swoim pracownikom. Wśród barier utrudniających działalność ekonomiczną jednomyślnie wskazały one na braki związane z wyposażeniem (park maszynowy, środki transportu itp.).
- Wszystkie 3 spółki zajmowały się działalnością usługową, 2 z nich dodatkowo zajmowały się działalnością produkcyjną.
- Wszystkie 3 spółki jako najważniejsze źródło przychodów wskazały dochody z działalności ekonomicznej, drugim w kolejności źródłem były środki publiczne rządowe i samorządowe.
- W 2 przypadkach spółki osiągnęły w 2009 r. przychody pomiędzy 250 tys. zł a 500 tys. zł, w 1 przypadku był to przedział pomiędzy 500 tys. zł a 1 mln zł. Średni udział przychodów z działalności ekonomicznej w przychodach ogółem wynosił w tych podmiotach 66%. W 2 podmiotach w 2009 r. odnotowano stratę, natomiast w 1 uzyskano zysk.